

Planinski vestnik

1

glasilo Planinske zveze Slovenije

januar 1981

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

januar 1981

1

letnik LXXXI izhaja od leta 1895

vsebina

	Novoletni pogovor	1
France Zupan	Edu Deržaju v slovo	5
Danilo Cedilnik-Den	Privid	9
Matevž Lenarčič	Noč po vzponu	10
Tone Palčič	Bivak	12
Milan Rebula	Inkovske poti	14
Tomaž Kranjc	Druga zgodba iz oranžnega nahrbtnika	17
Mojca Turk	Planinski krst na lastni koži	18
Nada Kostanjevič	Nižinska perspektiva Slovenije	19
Marijan Krišelj	Jože Zupan — njegova zadnja izpoved . . .	21
Srečko Pungartnik	Prvič z mentorji v Bavšici	22
Silvo Kristan	Vloga temeljne planinske vzgoje v naši družbi	24
Ivan Razboršek	Ornamentika v naravi na fotografijah	27
Franjo Krpač	Planinstvo — fakultativni predmet	29
	Poročilo o natečaju za planinsko fotografijo	30
	Društvene novice	31
	Varstvo narave	34
	Iz planinske literature	35
	Alpinistične novice	38
	Razgled po svetu	42
	Na kratko . . .	49

Notranja priloga:

- 1 Ledenik pod Marmolado — Foto O. Naglost
- 2 Zahodni Julijci izpod Mangrta — Foto S. Della Valle
- 3 Na Kalškem grebenu — Foto J. Hribernik
- 4 Grintovci — Foto J. Kočar

Naslovna stran:

Vzpon — Foto Bine Mlač

uredniški odbor

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana — Glavni in odgovorni urednik: Marijan Krišelj, naslov: 61000 Ljubljana, p. p. 44 61109 Ljubljana. Uredniški odbor: ing. Tomaž Banovec, ing. Janez Bizjak, Aleš Doberlet (fotografija), Stanko Hribar, dipl. oec. Božidar Lavrič, prof. Evgen Lovšin, prof. Tine Orel (tehnični urednik), Iztok Osojnik, dr. Miha Potočnik, Nada Praprotnik (varstvo narave in okolja), Janez Pretnar, prof. Janko Ravnik, Franci Savenc, ing. Albert Sušnik (fotografija), Franc Vogelcnik, dr. Tone Wraber — Naslov: Planinska zveza Slovenije, 61001 Ljubljana, Dvorakova 9, p. p. 214. — Tekoči račun pri SDK 50105-678-47046, telefon 312 553. — Planinski Vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 350 din, plačljiva tudi v dveh obrokih, za tujino 550 din (28 S). Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila; navedite vedno tudi stari naslov s tiskanimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismene odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. — Rokopisov in slik ne vračamo. — Tiska in kileše izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani.

Gornjo sliko nam je poslal ing. Jakob Ciglar iz Maribora. Motiv je odkril na fotografski plošči neznanega avtorja. Sliko si ogledajte in če vam je o njej znan kakršen koli podatek, nam ga sporočite, dobrodošel bo za dopolnitev zgodovinske podobe slovenskega planinstva.

NOVOLETNI POGOVOR

(Intervju PV s predsednikom Planinske zveze Tomažem Banovcem)

Planinski Vestnik: Leto smo pravkar nastopili in navado imamo, da ob takih trenutkih, ko nas še občutja po starem letu niso zapustila, razmišljamo že o novem.

Tomaž Banovec: Da, razmišljamo o novem, vendar obenem že vemo, da gre pri planincih precej tudi po starem. Smo tradicionalna, neke vrste ljubiteljska organizacija, ki zna s starimi in z že znanimi sredstvi veliko narediti; razumemo pa seveda tudi novo. Zakaj to pravim? Zavoljo tega, ker moramo računati tudi na prihodnost; na tako imenovano »popolno« planinsko generacijo oziroma, če to bolj po svoje povem, da v naši organizaciji uresničujejo vse generacije svoje programe, od cicibana, pionirja do odraslega

planinca. Eni se še učijo, drugi že učijo ostale... Nekateri poleg tega, da hodijo v hribe, že opravljajo posebne naloge; recimo: upravljajo postojanke, obnavljajo pota, udeležujejo se prostovoljnega dela in tako naprej. Na to članstvo, na odbornike, na izredne posameznike, na veliko pripravljenost za delo v izostrenih gospodarskih pogojih še posebej računamo. Mislimo, da bomo naš plan, ki ga sprejemamo tako kot družba v celoti, to je plan PZS, začeli uresničevati predvsem s to kvaliteto, s takim članstvom, s takim idealizmom kot doslej.

Planinski Vestnik: Omenili ste plan planinske organizacije in ob tem je prav gotovo umestno ugotoviti tudi to, da so se planinci, pri nas jih je že okoli 100 000, znašli prav tako v teh sodobnih tokovih, ki jim stabilizacija daje torej največji poudarek. Problematika, ki izhaja iz splošno družbenega položaja pri nas, se prav gotovo tudi v planinstvu odraža po svoje, morda na področju gospodarstva, v problematiki planinske mladine, založbi in tako naprej, da ne naštevam vsega, kar bi prepustil Vam, Tomaž.

Tomaž Banovec: Da, imeli smo čase romantike, sedaj imamo bolj čas realizma. Naša organizacija, kot sem že rekel, je starejša, vajena velikih in majhnih skokov in novih zahtev in reči moram, da nismo neprimerni. Že dosedaj smo verjetno med redkimi, ki z malenkostno družbeno pomočjo upravljamo okrog 160 planinskih postojank, polovica jih je nad 1600 metrov; te imenujemo visokogorske. Turizem v nižinah ima težave z rentabilnostjo, kaj šele mi. No, razliko med navadno reprodukcijo in potrebnim investicijskih vzdrževanjem pa pokrivamo s prostovoljnim delom in z navdušenjem, kot sem ga že omenil in mislim, da bomo vnaprej tudi še uspevali. Verjetno pa je, da kakšnih pomembnih novogradenj v tem času ne bomo začeli, ampak bomo končevali že začeto. Z mladinci in ostalimi smo se dogovorili bolj za odpiranje novih prostorov, manj s kočami, bolj s potmi, zavetišči, bivaki, torej še bolj v smeri naravnega življenja, SLO in podobno; saj ni treba, da imamo povsod dom. Ljudje so izredno izurjeni, vajeni naravnih pogojev, imajo že dobro opremo. Spalnih vreč ne uporabljamo samo ob morju, tudi po gorah je to mogoče in mislim, da bomo to novo kakovost, ki je dolgoročno posledica vzgoje, lahko usmerili tudi tako, da bomo nekoliko razbremenili nekatere sedaj izrazito obremenjene točke pri nas in se nekoliko bolj usmerili v gore drugih socialističnih republik in pokrajin.

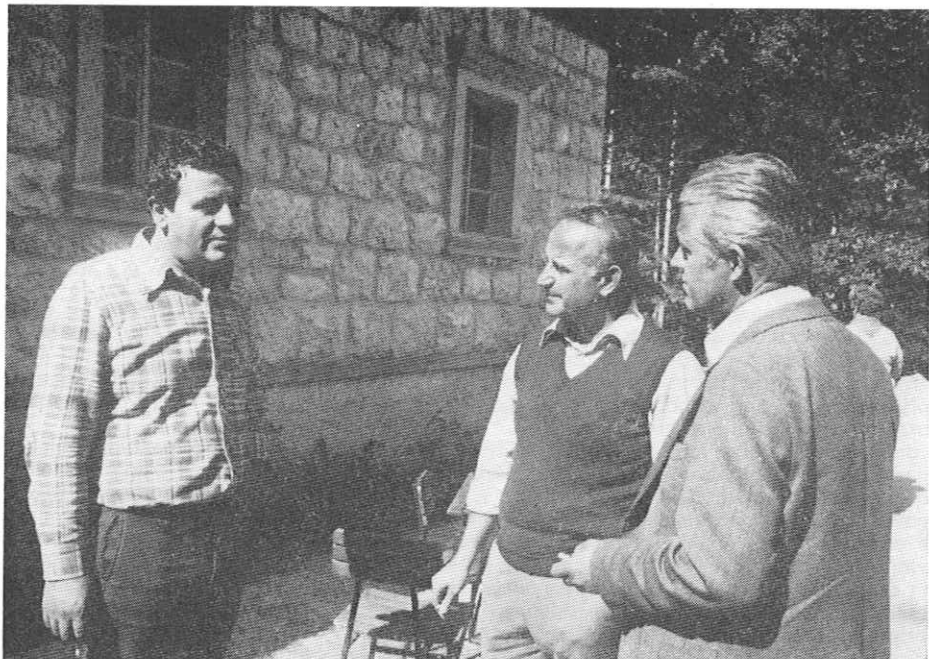
Planinski Vestnik: Za planinstvo je bilo značilno prostovoljno delo, se pravi delovanje na prostovoljni bazi, z veseljem in tako naprej v teh okvirih, današnje naloge pa prebijajo to prostovoljnost v nekakšno obveznostno smer, da tako malo zapleteno rečemo, z drugimi besedami pa bi to lahko povedali v obliki vprašanja: Ali bodo planinci zmogli s to svojo dosedanje tradicionalno pripravljenostjo sodelovati tudi v prihodnje in obdelati vse te naloge, ki stojijo pred njimi.

Tomaž Banovec: Mislim, da bomo uspeli, čeprav je pred nami nekaj izredno zahtevnih nalog. Omenil sem že gospodarstvo. Ne gre samo za navadno reprodukcijo, za zavarovanje, za amortizacijo; za novo kakovost gospodarjenja gre, tudi za bolj racionalno delo na tem področju. Potrebujemo neke vrste »našo« ekonomsko računico. Veliko dela je potrebno za določanje izredno zahtevnih pravil, za planiranje, za pripravo pravilnikov v gospodarjenju, za še vedno nerešeno vprašanje oskrbe — ali s konji, žičnicami ali recimo pride v poštev celo helikopter? Ali pa drugačna struktura porabe v domovih in podobna vprašanja. Na področju založbe imamo podobno problematiko, ker sicer s skromno culico planinskih edicij, ki pa ni več tako lahka, preživljamo neke vrste krizo, v organizacijskem smislu, ne po vsebini. Polagoma bomo pokrili Slovenijo z vodniki, priročniki, deloma upamo tudi s kartami. Kaj bo novega, še ne vemo. Ob tem je vedno prisoten problem Planinskega Vestnika, našega osrednjega glasila, ki ga seveda moramo in ga bomo tudi naprej izdajali in izboljševali. Največja naloga je slejkoprej — povečati število naročnikov. Nekaj takih nalog imamo, za katere smo kot amaterji izredno navdušeni, skoraj vse pa zahtevajo profesionalen pristop, tako da se večinoma srečujemo z dejstvom, da zahtevamo od amaterja profesionalni izdelek in običajno to tudi dobimo. Vendar je to težak preskok iz posameznikove dosedanje usmeritve, ki prevzema novo dolžnost v planinski organizaciji — v novo usmeritev. Tu so problemi.

In verjetno bo res, da se moramo spet ozreti po organizaciji, saj nas je — kot smo že rekli — 100 000 in nekaj več. S člani, ki so pripravljeni delati, ki smo jih že doslej rekrutirali, pa bomo nove naloge tudi uspešno rešili.

Planinski Vestnik: Planinstvo seveda dela organizirano in to zelo na široko, to smo ugotovili, dela pa tudi po svojih dokumentih; letos čaka PZS tudi skupščina... Kateri dokument pa je v tem trenutku najbolj važen za delo na planinskem področju?

Tomaž Banovec: Če lahko sam zase trdim, tako pa verjetno mislijo tudi drugi, je to gotovo petletni plan PZS. To ni samo plan zveze, to je plan organizacij, ki ustanavljajo zvezo. Uresničevanje načrta bo verjetno tudi pomenilo precejšnje težave pri sestavi novega izvršnega odbora in deloma glavnega odbora, saj bomo morali za nekatere naloge voliti posameznike, kot sem že rekel — amaterske profesionalce ali profesionalne amaterje. Drugi problem, ki ga pa bomo, upam, rešili, je vprašanje kolektivnega

Tomaž Banovec na dan planincev v Vratih

Fotoarhiv PZS

vodenja in statuta. Čakamo seveda tudi problemsko konferenco SZDL in pa odločitve in usmeritve, ki jih bomo tam sprejeli. Nekaj orientacij sicer že imamo. Na področju svobodne menjave dela že vemo, kakšne so predlagane mandatne dobe. Pri nas pa bo nekaj težav. Mislim seveda na amaterje, saj večinoma prosimo drug drugega, da prevzamemo obveznosti ali pa pri njih ostanemo. Obveznost rotacije bo težavna. O tem bomo morali nekoliko razmisliti in se posvetovati s SZDL. Istočasno pa bi bilo seveda v škodo, če ne bi teh novih sredstev za hitro rotacijo ob našem splošnem kadrovskem potencialu ne izrabili. Pomembno za to pa je, da imamo res dobre programske in planske usmeritve, da se imamo na nekaj vezati, se pravi, da ni več oseba, ki realizira »svoj« program, marveč, da je program usklajen in napisan. To je zelo važno za našo skupščino, zame pa seveda tudi.

Planinski Vestnik: Tovariš Banovec, vi ste zdaj že v drugem delu mandatne dobe kot predsednik PZS, pred nami, smo rekli, je že skupščina, pa bi takole, na videz povsem obrobno vprašanje zastavili za zaključek tega pogovora: Planinstvo pri nas, bi mogli reči, tako rekoč ne potrebuje več svoje »reklame«, svoje propagande, vemo pa, da je to področje razmeroma kar dobro razvito zunaj vrst planinske zveze oziroma planinskih društev, manj pa se to dogaja v okviru planinskih društev. Kaj mislite, ali tudi ta problem lahko povežemo s profesionalizacijo ali pa je kaj drugega vmes, kar bi označilo to pomanjkljivost.

Tomaž Banovec: Če vprašanje prav razumem, je odgovor pravzaprav ta, da nismo nikoli postavljali osrednjega vprašanja ali konceptov tako, da bi ljudje morali hoditi organizirano v hribe. Tisti hip, ko jih organiziraš, jih je že okrog deset, lahko pa tudi dvajset, trideset in tako naprej. To pa pomeni, da se zelo hitro bližamo tistim konicam v gorah, kar pravzaprav organizirano planinstvo in obiskovanje hribov moti. Mi gradimo planinsko infrastrukturo za manjše organizirane in družinske izlete, za integracijo družine, za integracijo dveh družin, za manjše skupine. Včasih govorimo o integraciji generacij, ki se lahko tako dobijo skupaj. Nič nimamo proti velikim dogodkom v hribih, ampak praviloma naj bi bili redki. Razen tega naj ima vsak dogodek svoj pomen in namen. Vemo, da se v naših vpisnih knjigah po gorah vpiše približno polovica članov, polovica pa je nečlanov; višje gremo, več je članov. Imamo pa nekaj izrednih kakovostnih premikov in moram reči, da sem jih vseeno vesel. Pred desetimi leti smo ugotavljali strašno onesnaženje v gorah. Po sprejemu kodeksa in po vsem ostalem se lahko že zdaj pohvalim s tole izkušnjo: Ko sem lani z družino šel na Kamniško sedlo in na Brano, sem našel eno samo steklenico »radenske« in to pri Kaptanskem plazu, ki je imela

nalogo loviti vodo; bilo pa ni nobenih smeti. Ali pa, če se spomnimo v lanskem letu tistega planinca, ki je s tremi vrečami smeti bivakiral pod Škrlatico. To pomeni, da se v kakovosti planinstvo krepi, bojim pa se nečesa drugega. Naši hribi postajajo za nas majhni. Povprečno višino SR Slovenije imamo resda okrog 580 metrov, vendar nismo enakomerno razvili prostora nad to višino in bomo morali tudi v drugih republikah storiti nekaj za harmoničen razvoj.

Tudi zanje in ne samo za nas bo treba najti kakšne možnosti planinske rekreacije. Dolgoročno se pripravljamo tudi na to, da bo verjetno slovenski narod in delavski razred nekako ob koncu stoletja mogoče že ob petkih prost in da bomo delali v manj izmenah. Takrat bo ta prostor postal zelo pomemben. Ne verjamem, da bomo proste dni preživljali le v kulturnih dvoranh in pred televizorji; narava bo tedaj pomembnejša, kot je danes, prav gotovo.

Planinski Vestnik: Planinci imajo torej zanimivo nalogo, tako v preteklosti, kot jo bodo imeli tudi v prihodnosti namreč, da se v svojem delu povezujejo z naravo. K tej zanimivosti smo v temle razgovoru prišli niz problemov, ki jih sami najbrž ne bodo zmogli razrešiti, ker prihajajo v planinsko okolje iz množice same in se v množico spet vračajo. Vsi skupaj namreč pripadamo isti množici; in tako smo pri sklepnem vprašanju, pri vašem osebnem odnosu do sodobnega planinstva, do vsega tega, kar razumemo pod problemom — sodobno planinstvo.

Tomaž Banovec: Če rečem nekoliko »v hecu« — kar sem predsednik pa tudi prej kot podpredsednik, hodim vedno manj po gorah. Zelo veliko sem pa med planinci. Upam, da se bo to uravnotežilo. Moram pa reči, da je vprašanje tako, kot sem ga večkrat povedal in je zame zelo zanimivo. Mislim, doživljal sem ga družinsko, doživljam ga s prijatelji... So oblike življenja, ki jim ne moreš uiti in to je tisto. Greš v gore in vidiš, da hodijo tja vse generacije, da vsaka najde svojo vsebino, svoje zanimanje, in drugo, da to planinstvo integrira nekatere etnične in moralne prvine, ki jih je drugje težko usklajevati; da je mogoče eden od redkih športov, če lahko tako rečemo, ki na primer goji vztrajnost. Imamo veliko športov, ki so naravnani tako rekoč na minuto, na visok uspeh. Planinstvo krepi tovarištvo, omogoča, da spoznavamo in ljubimo prostor, ki povezuje ljudi. Imamo tudi nekaj tekmovalnih prvin v vrhunskem alpinizmu, to vsakdo dá na neki način »skozi«, to obdobje preživi pač po svoje. Nič ni hudega, če si lezel petico, šestico, nekaj si počel, zdaj torej razumeš tudi tistega, ki leze že sedmico, ali pa se udeleži ekspedicije... Torej, to povezovanje in to razumevanje, to je tisto, pa mogoče tudi to, da lahko delaš v planinstvu; jaz sem v njem zdaj že 26 let pa še nisem star, imamo pa jubilate, ki so stari 95 let, pa se še zmerom poznamo, se še zmerom srečamo morda samo na Katarini, srečujemo pa se vendarle. Planinstvo pomaga danes, v prihodnosti pa bo še bolj, ustvarjati pogoje za nekakšno resocializacijo samega sebe in pomirja. Je pa težko dati odgovor na vprašanje o planinstvu, kaj je to planinstvo, ker vsi iščejo odgovore. Mislim, da se sprašuje o tem na tisoče ljudi pa tudi filozofi se vprašujejo — eni pravijo »zato, ker je gora«, drugi »zato, ker sem jaz in je gora«, mnogo pa jih ne zna odgovoriti, pa vseeno hodijo v gore. Verjetno bi bilo isto, če bi vprašali, zakaj nekdo igra košarko. Prepričan sem, da ne zna nihče dobro odgovoriti, kajti tisti hip bi bilo konec tega večnega odkrivanja in konec zanimanja.

Planinski Vestnik: Torej bomo namesto odgovora hodili še naprej v hribe.

Tomaž Banovec: Da, v hribe po odgovor. Seveda pa ga ne bomo našli.

Planinski Vestnik: V upanju, da tega odgovora res ne bi našli, se Tomažu Banovcu, predsedniku PZS za tale prvi letošnji pogovor lepo zahvaljujemo.

Vsem naročnikom, sodelavcem, podpornikom in bralcem, vsem članom planinskih društev, odbornikom, prijateljem naše organizacije, planinstva, želimo SREČNO NOVO LETO —

IZVRŠNI ODBOR PZS in uredništvo PV

EDU DERŽAJU V SLOVO

FRANCE ZUPAN

Takoj na začetku naj priznam: šest let sem se spravljal k pisanju prigradnega članka za Planinski Vestnik ob sedemdesetletnici slovenskega plezalca, slikarja in pisatelja Eda Deržaja. Pa ni šlo: namesto da bi pisal, sem se vedno znova raje zabaval ob branju njegovega »Gruha«, »Podob« in drugih knjig iz njegove bogate pisateljske bere. In tako nisem tistega obljubljenega članka nikoli napisal, vem pa, da si ga je Edo želel. Rekel ni sicer nikdar ničesar, kadar sva se srečala — zato je bil preponosen in kako bi dejal — po svoje aristokratski.

Tak je bil Edo, kljub svojim šestinsedemdesetim letom mladosten na neki poseben način. Res je, da ga je zadnje čase po malem dajala skleroza, toda vsaj jaz sem imel občutek, da prav nič ne sodi med svojo generacijo. Bil je ena od tistih razveseljivih izjem: suh in naglih gibov, s košatimi lasmi, ki so jim leta prizanesla, jo je dolgih korakov ubiral po Rožniku, naprej nagnjen in to po istih stezah in poteh, po katerih je skoraj štiri desetletja poprej poslal dva izmed svojih nesmrtnih junakov iz Podob: upokojenega svetnika Frumencija Kokotca in upokojenega kontrolorja Jerneja Zgago. Bila je to, kot vse njegove zgodbe, vesela in žalostna zgodba o gospe Valpurgi, ki je napisala vodnik »Sto izletov za starejše gospode« in jih v slogu in z izrazi tedanjih planinskih vodnikov vodila na ture po domačem stanovanju in na Rožnik, »skozi Vrata in čez Prag na vrh...« Svari jih pred žlebovi, ki so skrajno eksponirani in brez razgleda, strokovnjaško opisuje prhka pobočja, prečnice nad strminami, brezni, žreli in žlebovi. V prepletu fantazije in želje po igranju pozabimo na bridko stvarnost — pisalo se je tedaj leto 1943 in Ljubljana je bila opasana z bodečo žico — in moč besede spreminja mali Rožnik pred našimi očmi v daljni in nedosegljivi Triglav, goro sanj in hrepenenja.

Minila je tudi Deržajeva petinsedemdesetletnica in prišlo je tisto megleno ponedeljkovo jutro lanskega oktobra, ko je navsezgodaj zazvonil telefon in mi je njegov sin Matjaž povedal, da se je Edo v nedeljo zjutraj sam odpravil na Uskovnico, da pa gor ni prišel. »Skrbi me za očeta,« je dejal Matjaž in po glasu sem čutil, da ga prav zares in močno skrbi. Torej smo bili ljubljanski reševalci čez slabi dve uri že v Stari Fužini v Bohinju in skupaj s tovariši iz bohinjske postaje GRS in Matjažem preudarjali, kjer naj bi zastavili iskanje.

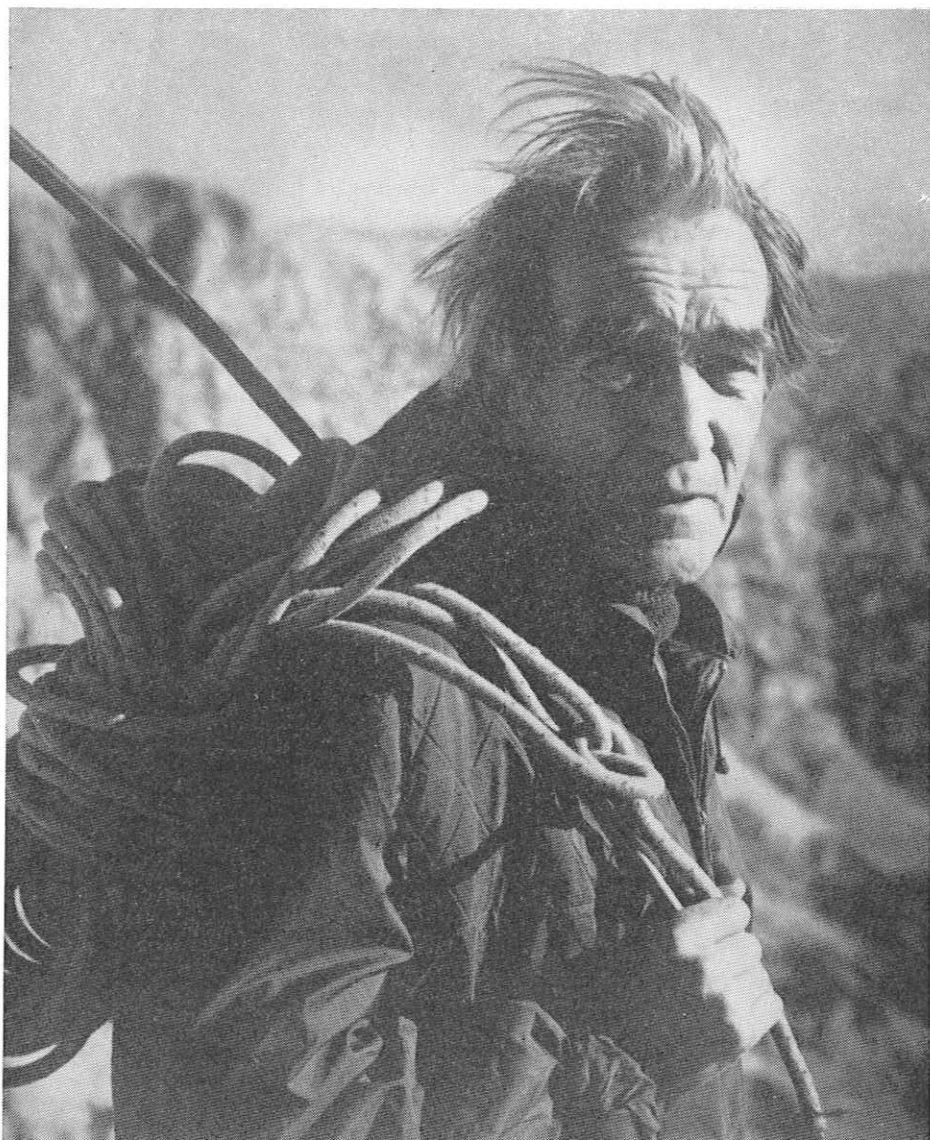
Dan je bil meglen, vlažen in temačen. Drevje, trava in kamnita pot na Uskovnico, vse je bilo moko. Kje je Edo? Če je res šel na Uskovnico, je imel na razpolago več poti. Ali ni bilo najbolj logično, da bi šel po najlažji in najkrajši, to je čez planino Blatca? Toda, ali se ni pri iskanju pogrešanih in izgubljenih v gorah še vedno izkazalo, da njihovo početje ni imelo ničesar opraviti z logiko in da so tisti, ki so se izgubili, vedno naredili stvari čisto po svoje in prav nasprotno od tega, kar se nam zdi pametno. Kakšna logika neki! Če bi ji sledili, se predvsem nikoli ne bi bili izgubili...

Mogoče pa je šel gor na Vodnikovo kočjo na Velo polje pogledat malo k Angelci? »Srce je imel odlično,« je povedal Matjaž.

Srce je imel odlično: Včasih je bil lahkoatlet, dvajset let star je bil leta 1924 slovenski prvak v teku na 1500, 5000 m in še v krosu... Naslednje leto je postal v teh disciplinah državni prvak. Tudi smučal je v tistih davnih časih in bil leta 1926 prvi na Triglavskem

smuku s časom 18 min. med danes že legendarnimi imeni turnih smučarjev: Kmet, Kajzelj, Wissiak, Rabič... Vsi so že pokojni. Iz šentpeterskega predmestja v Ljubljani, odkoder je bil doma, je namreč začel kot mlad fant zahajati v Kamniške Alpe, ki so mu bile najbližje. Njegov prvi plezalni tovariš je bil Karlo Tauzher, ki se je kmalu ubil v Turski gori. Mladi Edo je dokončal šolo in učiteljeval, se uspešno ukvarjal s športom, hodil v gore, obenem pa ga je privlačilo slikanje, zato se je šolal v tedanji »Probudi«, kjer sta bila njegova učitelja slikarja Mirko Šubic in Saša Šantel. Leta 1926 je v okovankah in v družini Pavle Jesihove, Volkarja, Dive Medice, Martelanca in Lojzeta de Reggija preplezal dolgo nemško v triglavski, še isto leto pa sta s Hudnikom devetnajst dni za prvopristopnikoma ponovila znamenito smer Debelakove v severni steni Špika: Edo je bil torej prav v vrhu mlade alpinistične generacije. Takoj naslednje leto je v navezi z zmagovalko severne stene Špika, svojo kasnejšo ženo Miro Marko Debelakovo, naskočil smer, ki jo danes poznamo kot skalaško v severni triglavski in ki je takrat veljala za najvabljujejši nerešeni problem v triglavski. Okoli poldevete ure zjutraj 5. jul. 1927 je Deržaj, ki je vodil, stal kake tri raztežaje nad vstopom na slabo

Edo Deržaj — takoj po prvenstvenem vzponu (s sinom Matjažem) v Šmarjetni glavi I. 1978 Foto M. Deržaj

zabitem—klinu in skušal doseči oprimek nad seboj. Ni se mu posrečilo, padel je in se hudo poškodoval po glavi in plečih. Mira je svojega nezvestnega soplezalca spravila v lažji teren nad vstopom, od tam pa so ga drugi dan reševalci prenesli iz stene in v Vrata. Opis nesreče in reševanje, ki ga je kasneje napisala njegova soplezalka, sodi med klasična dela naše planinske literature. Časopis »Jutro« pa je poročal o nesreči dne 7. julija takole: Včeraj je s severne stene Triglava padel učitelj Edo Deržaj. E. D. je znan športnik, ki se je posebno odlikoval v lahkoatletski sekciji SK Ilirija, poleg tega pa je tudi navdušen turist in spreten smučar, skratka idealen ljubitelj planin.

Temu znamenitemu padcu so nato sledili računi za »rešilno ekspedicijo« in pa žolčne časopisne polemike, ki se danes zde povsem odveč, so pa značilne za tisti čas in za razmere, iz katerih so kasneje nastale tudi njegove satirične knjige, predvsem že omenjena Gruh in Podobe. Pravzaprav ni Deržaj, ki je sicer rane po padcu naglo prebolel, do konca svojega življenja mogel pozabiti vsega tistega, kar so napisali o njegovem ponesrečenem poizkusu v sedanji »skalaški« smeri. Metoda obračunavanja med konkurenčnimi plezalskimi navezami po časopisju je bila sicer takrat v modi, vendar je pustila Deržaju zadeva globoke brazgotine in po svoje vplivala tudi na njegovo umetniško ustvarjanje.

Plezal je naprej, različne prvenstvene smeri v Karnijskih Alpah pa novo smr v Gamsovem robu, v vzhodnem delu severne stene Mangrta, v škotskih gorah in drugje, lotil pa se je tudi sten pozimi. Med drugim so 1931 Markova, Črnivec, Šumer in Deržaj poizkusili februarja po slovenski smeri v severni triglavski s smučmi na ramah, a so morali po 56 urah odnehati.

Porazi in uspehi so se menjavali: leta 1932 je s Šumrom in Črničcem avgusta tri dni poizkušal v severovzhodnem razu Špika, a uspel v isti navezi v direktni smeri severne stene Viša. Jeseni istega leta sta s Šumrom preplezala severovzhodni raz Špika, direktno nad Dibonovo. Naslednje leto poleti je z Marko Debelakovo in Miss Fanny Copeland plezal v Prokletijah; 1934 je prineslo novo, slovensko smer v Ben Nevisu na Škotskem in tako je Edo vztrajal in plezal do svojih kasnih let. Sedemdeset let star je 1974 v navezi s sinom in vnukom preplezal severno triglavsko, dve leti kasneje, 1976 pa celo prvenstveno smer v steni Šmarjetne glave...

Z isto energijo, s katero je Deržaj naskakoval stene, je dajal tudi duška svoji potrebi po izražanju pa naj bo to v besedi, s pisanjem in s čopičem. Govoril, pisal in slikal je vehementno. »Krepak, slok fant je, glasan in samozavesten. Ob njem si lahko kar tih, saj govori za vso družbo sam...« je zapisal o njem novinar Albert Širok ob izidu njegovih odličnih mladinskih slikanic »Življenje hudobne kavke Katke« 1932. Za vesele in žalostne čase 1933 in Kapljice 1934. Takrat je tudi že bil znan kot slikar planinskih motivov in krajinar. Najbrž ne bom pretiraval, če rečem, da spadajo te slikanice med najlepše mladostne spomine generacije, ki je odraščala tik pred drugo svetovno vojno. Kdo je mogel pozabiti na škorčke zamorčke in na hruško debeluško ali na potovanje kapljic iz oblakov na zemljo in nazaj v naročje morja? Te slikanice so odlikovale prekipevala domišljija in poetičnost, silna življenjska radoživost in optimizem, seveda tudi otroška naivnost in pa ljubezen do narave. Slikanice, zbirke pesmi, zgodbe za otroke in odrasle so se kar vrstile: Pikapolonca 1937, Zgodba o Rjavčku 1938, Ho! Ho! 1938, zbirka pesmi Zareči kamen 1938, romantična povest Pod Špiki 1940 (dobila je prvo nagrado na natečaju Vodnikove družbe), Razposajenci 1942 in seveda za alpiniste še posebej zanimiva Gruh 1937 in Podobe 1943.

Gruh je bila knjiga s podobami za odrasle. Že naslov je nenavaden in rahlo sumljiv, med nadaljnjim branjem pa se je izkazalo, da si je Deržaj neusmiljeno privoščil nekaj, kar so na Slovenskem obravnavali smrtno resno: plezalce. Že res, da so pametni ljudje pri nas že od vsega začetka zmerjali gorohodce z norci in plezalce s samomorilci, toda to je bil del igre. Ob vsem tem so alpinisti še naprej lahko nosili mrk, trpeč izraz nerazumljenih junakov. Toda, da se nekdo iz lastnih vrst norčuje iz njih, to je bilo preveč, mejilo je na izdajo, še posebej, ker je Deržajeva satirična beseda zadevala v živo, v tista skrita gibal alpinističnega počenjanja, ki si jih prizadeti niso hoteli priznati niti samemu sebi...

No, knjiga je bila kakih trideset let prezgodnja in tedanja kritika je seveda normalno reagirala: odklonili so jo, saj so si želeli »pristno šaljive knjige«, motila in begala pa sta tedanje bralce tudi iskrivo duhovit jezik in nenavadne besede, za katere je bil Deržaj mojster.

Kot pa da to ni bilo zadosti, so šest let kasneje zagledale beli dan še Podobe, posmehljive, mestoma nesramne in — čudovito poetične. Zgodbe o alpinistu filozofu Favstinu Celestinu Fortunatu Avrelju Leščencu, ki se poda s silo svoje volje osvajat zimske gore, o upokojenem planincu Frumenciju Kokotcu in sto izletih, o lepi gospe Kunigundi in o njenem navdušenju za gibanje v zasneženi naravi so sicer podobe tedanjega časa, toda njegovi junaki bodo še dolgo živeli med nami. Seveda se Deržaj ni mogel upreti svoji naravi, da se veselo norčuje, zbada in smeši, toda obenem je bila knjiga globoka izpoved, pretresljiva, ker je bila porojena iz stiske in hrepenenja po vsem tem, kar so mu pomenile gore. Dejstvo je, da je Edo neznansko ljubil gore in

prav zaradi te ljubezni mu lahko tudi marsikaj odpustimo, tem lažje, ker so Podobe enkratno delo v naši planinski literaturi. Da, Edo je bil, kljub svojemu posmehljivemu intelektu, romantik, ujet v skoraj nerazrešljivo protislovje med svojimi ideali in med stvarnostjo dvajsetega stoletja, v katerem je živel, toda v Podobah je dosegel mojstrsko sozvočje in ustvaril pravzaprav uspešnejše kot v Gruhu, ki je bolj polemičen in ostrejši, klasično literarno delo.

Kot slikar je bil Edo prav tako plodovit in zagnan kot pisatelj. Če so besede kar bruhale iz njega, potem kaže tudi njegova poteza s čopičem na ognjevit značaj. Izredno delaven: več kot tristo slik z oljem je znanih, da ne omenjam lesorezov, linorezov, akvarelov in ilustracij v knjigah. Sam je pripravil čez dvajset razstav svojih del! Seveda je gradil na romantično realistični tradiciji naše gorske podobe, toda je veliko svobodnejši v izbiri motivov in v kompoziciji. Dejal bi — severnjaško ekspresionistična poteza je še posebej vidna v njegovih črno belih linorezih in lesorezih, pa tudi v oljnih slikah je ekspresionistično predelal in poudaril posamezne poteze motiva. Strogo formalno je seveda Deržaj v bistvu samorastnik, zato so razumljive tudi nekatere slabosti, ki jih je ob njegovih razstavah omenila kritika. Treba pa je povedati, da je Deržaj brez tekmeča v podajanju razpoloženja, svetlobe, »tistega«, kar je posebna kvaliteta gora. Žal je mnogo njegovih najboljših del raztresenih po svetu, saj je takrat, v svojem najboljšem času okrog leta 1938, izredno veliko slikal, veliko razstavljal tudi zunaj Slovenije in tudi veliko prodal. Slike so bile pač take, da so pritegnile ljubitelje, ki so si tako v svoje stanovanje prinesli košček gora v najrazličnejših razpoloženjih, v snegu in soncu, v jesenskih meglah in v poletni soparici.

Verjetno bi šele retrospektivna razstava Deržajevih del pokazala vse bogastvo in dimenzijo njegove slikarske osebnosti, toda dejstvo, da je kot plezalec in prvoprstopnik doživljal gore veliko bolj neposredno in intenzivno kot nekdo, ki pozna in gleda gore samo iz varne razdalje in ki se tako rekoč ni nikdar zapletel z njimi v bolj burno in nevarno razmerje, je dajalo njegovim gorskim podobam poseben mik. Deržaj je poznal gore z vseh strani, ne samo s turistično prikupne in zato se tudi drzne ekspresionistične poteze in žareče barve v njegovih najboljših delih ubrano družijo s tisti posebno poezijo gorskega sveta in z njegovo zasnanjo samoto, ki pri Deržaju pomeni bistveno kvaliteto. So bili motivi, ki jih je vedno znova slikal: eden takih je Debeli vrh nad planino v Lazu.

— — —

Tako smo spet v njemu najljubših bohinjskih gorah. Brez uspeha smo ga iskali ves dan od Velega polja do Uskovnice. Zvečer smo pri Mihovcu v Stari Fužini sklenili iskanje nadaljevati, še posebej, ker so bohinjski reševalci zvečer govorili z domačini, ki so ga menda videli v nedeljo opoldne okrog Gruntovnice.

Pred upokojitvijo je Edo dolga leta poučeval risanje na Viču v Ljubljani in je viškim mulcem vtepal v glavo tisto, kar je bilo dobro zanje. Naključje je hotelo, da je bil naslednje jutro, v torek 7. oktobra 1980, med novimi reševalci, ki so prišli, tudi njegov nekdanji učenec Tone Sazonov, ki ga v nekih krogih bolj poznajo kot Tonača.

Dan je bil lep, Tonač pa se je oddaljil od glavnine reševalcev, ki so se razporedili po strmih skrotastem svetu nad globoko grapo na koncu Voj. Slišal je njihove glasove nad seboj, ko so si klicali, toda nekako ga niso več zanimali. Zapeljala ga je prečudna lepota in mir divje soteske, v katero je priplezal od strani, mestoma prav nevarno. Tu spodaj je bil zapuščen svet, stara drevesa, jeseni in bukve, pa še druga, katerim Tonač ni vedel imena. Oktobrski dan je bil sicer sončen, toda tu spodaj je bilo senčno, skoraj mračno. Zagledal je rdečo gozdno jagodo, jo utrgal in z užitkom pojedel, čeprav je bila majhna. Zato je pogledal še za drugimi, jih še nekaj našel, zlezal čez zarasle skale in se predal raziskovanju neznanega: pravzaprav je ta čas kar pozabil, da je član gorske reševalne službe in da je na iskalni kjici. Odrinil je vejo, ki mu je bila na poti — in tam je nenadoma bil Edo.

Spokojno je ležal pod drevjem, čevlje je sezul, zleknil se je na bok in si dal namesto blazine roke pod glavo. Oči je imel zaprte in po malem ga je že pokrivalo jesensko listje na dnu grape, v katero je zdrsnil v večnem spanju.

»Hotel sem ga že poklicati, da bi ga zbudil, pa sem se hipoma ovedel...« je kasneje povedal Tonač. Namesto tega je poklical reševalce.

Bil je to zadnji lep dan pred tistim jesenskim deževjem, ki je trajalo skoraj tri tedne. V grapi bi truplo odnesla podivjana voda in ga zasula z gruščem. Nikdar več ga ne bi našli.

Mogoče si je Edo tega želel? Zadnje čase je na svoj odrezavi način večkrat omenil, da je že kar nespodobno dolgo na svetu. Ali ni tudi tokrat naredil stvari po svoje, v svojem neposnemljivem načinu? Z uhojene steze je tudi v življenju zavil po svoje. Moral je vedeti in videti, kaj je za tistim robom... In na koncu poti je smrt, kot je sam nekoč zapisal. Gore so vseskozi pomenile njegovo najbolj intenzivno umetniško pobudo, živel je z njimi in se, do konca zvest samemu sebi, podal vanje tudi umret.

PRIVID

DANILO CEDILNIK-DEN

Zimska mesečna noč je drugačna, kot so temne noči v mlaju. Bolj mrzla je, tiha in svečana. Svinčena luna, komaj vidna nad obzorjem, že popoldne čaka, da bo mlado sonce vendarle zašlo. Bolj ko sonce ugaša, svetlejša je luna in ko se že zgodaj zmrači, zasije lepa in svetla, kot znan obraz, polna skrivnostnih lis in znanih potez s svojim hladnim nasmehom. Le najmočnejše zvezde slabotno utripajo ob njeni svetlobi; kot da je posesala sive meglice zvezd in tako še bolj zažarela. Celo noč se sprehaja po nebu, šele proti jutru zatone za grebene, pa še od tam dolgo zamira srebrno zelena svetloba.

Spodaj v gozdu dolge sence dreves razdelijo tla na ozke pasove, ki se vsevprek prepletajo, kot se prepletajo debela in veje. In jase sredi gozdov so kot svetli, bleščeči otoki med valovanjem svetlob in senc.

Najlepše pa so gore. Ob mesečnih nočeh so še bolj skrivnostne; temne globeli so temnejše, svetle planjave in zasnežena pobočja pa se lesketajo v mrzlem, nepremičnem zraku, ki je poln neznanega trpkega nemira. Tišina rjove med vrhovi v vsem svojem hladu in ne da spati. Včasih zaslišimo čuden, nenavaden zvok, vendar mesečna noč je tiha in ta zvok je bil nekje v nas; sami smo ga sprožili in sami slišali. Slovesna je mesečina, vsi hodijo šepetaje in pritajeno, z nekakšno pobožnostjo. Le luna, ostra in glasna, plava po nebu in tožeče zavija. Včasih se priplazi po belih planjavah čudna neznana pošast. Prekrije opasti, zviija se preko robov in kotanj, požira svetle snežne nanose in osvetljene planjave, celo sedla pogoltne, potem pa se odplazi, zažene se v stene proti vrhovom, za njo pa se zopet zablešči sneg. Beli raztrgani oblaki so to, bele meglice, ki prekrivajo luno. Napol vidna se zaganja skoznje in včasih čisto izgine. Ko posije skozi presledek med dvema oblakoma, kot da se za hip ustavi in ostro obsveti sedlo, potem pa se zopet zažene skozi oblake. Čudnih oblik so ti oblaki in samotno plovejo po svetlem nebu. Počasi se oddaljujejo, luna se umiri, nepremično obstane in se hladno smehlja. Prostrano sedlo je polno svetlob in senc, ki tvorijo najrazličnejše oblike; povsod so ostrí napihani robovi, ki se bleščijo kot rezila, vmes pa so mehko oblikovani zameti. Le rahel, bled veter utripa na sedlu.

Na Zajamnikih — zadaj Debeli vrh, levo Ogradi — Višavja — vrh Hribaric — Skednovec Foto M. Lipovšek

Nenadoma oživi oblika med nepremičnimi oblikami. Bela lisa se zgane, kepa snega se premika, senca se splazi po snegu za kepo in skupaj neslišno izgineta v zamet. Na drugi strani zameta se oblika zopet prikaže in senca jo spremlja. Premika se preko snežnega napiha, brez glasu, kot privid, nekaj metrov navzdol, pa sem in tja v rahlih naskokih. Včasih za hip obstane, oblika se združi s senco, postane nevidna med drugimi oblikami, spremení se v belo planjavo. Potem pa zdrsne naprej, bliža se, počasi, po poti, polni zavojev. Obstane in oprežuje okrog sebe. Sluti nevarnost. Samoten snežno bel zajec hodi neslišno s svojimi širokimi, poraščenimi šapami. Ko se zopet premakne, se zdi, kot bi se iztrgal iz belega pobočja. Naenkrat se zdrzne in senca šine prek sedla, stopi se z drugimi sencami in se razblini v mesečni noči. Luna pa se neprestano hladno smehlja.

NOČ PO VZPONU

MATEVŽ LENARČIČ

Popoldne se je že nagibalo v večer, ko si na grebenu Travnika, blizu njegovega vrha, lahko videl dve postavi. S pogledom sta objemali mehka, položna, zelena južna pobočja gore, zanimala ju je zamegljena trentska dolina, spet rdeče ožarjeni vrhovi Lepega špičja, Pelcev, triglavske gora. Sonce, ki jima je iznad Mangarta sijalo v hrbet, je metalo njuni sencí na bližnje sklade kamenja in odtod daleč tja dol v dolino. Iskreno sta si podala roki, kajti za njima je naporen dan v vertikalí, naporen vendar pa poln lepih trenutkov. Temne sence so se iz dolin počasi plazile po strmih, razbrazdanih stenah navzgor in sproti goltale škrlatno barvo zahajajočega sonca. Megle nad globelmi so se dvigale in spuščale, kot da bi se hotelo za slovo od dneva razbliniti; kljub temu pa so ostale in ustvarjale svojstven občutek sreče, ki spreleti človeka, ko stoji visoko nad meglenim morjem in si misli, kako je ljudem po sivih dolinah.

S posebnim zadovoljstvom sta odmetavala s sebe kose plezalne opreme, ki so v steni tako potrebni, vedno znova pa se jih človek rad otrese. Olajšano zadihata, ko se znebita zank, ki so jima ves čas zategovale vrat. Lasje spredaj so sprijeti od potu, ki se je ves dan nabiral pod čelado.

Vse naokrog ležijo vponke in klini. Brez misli ležita na topli travi. Eden od njiju leži na trebuhu, potno čelo si hladi na blazini, porasli z gorsko travo in prav nič ga ne moti, če je vmes najti tudi drobne gamsje kroglice. Kaj je lepšega, kot tako pognojena trava. Rož še ni; prišle bodo v poznem poletju. Drugi pa leži na hrbtu, pogled upira v temno modro nebo, ki ga krase visoki cirusi. Tu pa tam se s temi nežnimi oblaki križajo bele poti reaktivnih letal. Lenó segata v vrečko z dateljni, jih počasi obgrizujeta in v velikem loku pljuvata koščice. To je edino delo, ki ga v tem trenutku z veseljem opravljata.

Bližajoči mrak ju je prisilil, da sta začela razmetano opremo urediti. Sredi tega opravila ju je zmotilo oddaljeno govorjenje; prihajalo je iz stene. Kmalu sta se na grebenu pojavila še dva plezalca. Sonce je že zapustilo vrhove in prikrajšana sta bila za prelepe razglede. Govorica ju je izdajala za Celjana. Že v mrku so skupaj odšli po grebenu proti Mojstrovkam. Na levi strani so se v Ratečah in na Koroškem začele prižigati lučke, na desni pa je izza vrhov vzšla polna luna. Na vrhu Velike Mojstrovke so se ločili. Celjana sta odšla naprej po grebenu do Male Mojstrovke in potem čez Sleme v Tamar. Ta dva pa sta ostala na vrhu; prvi je celo predlagal, naj bi ostala kar tam, da ne bi prespala tako lepe noči... Drugi mu je ugovarjal, ker mu ni bilo do prezebanja v tanki bivak vreči. Neskončen mir, ki je vladal vse naokrog, ju je počasi uspaval. Ni dolgo trajalo, ko se je hlad zagrizel do kosti in ju postavil na noge. Med velikimi balvani sta spešila korak, da bi se ogrela; vmes sta posedala, da bi občudovala skrivnostni svet nočnih gora in dodajala temu že znane pa tudi neznane zgodbe svojih doživetij.

Nekje na poti sta zadremala; prebudil ju je hladen veter. Luno so že zdavnaj prekrili temni oblaki. Prižgala sta bateriji in namerila korak čez snežišča proti zavarovani poti čez severno steno Male Mojstrovke. Tam so ju presenetile že prve debele kaplje. Iskala sta zavetje, potem sta oblekla vetrovke in šla v dež. Ni bilo treba dolgo, ko sta soglasno ugotovila, da sta do kože mokra. Potem je šlo naprej dosti lažje, dokler se nista znašla na Slemenu in je dež ponehal. Ustavila sta se, zvito vrv sta položila na

V krušljivi prečki
Foto Matevž Lenarčič

razmočeno travo in sedla nanjo. Veter, ki je prihajal iz Male Pišnice, se je lovil v veje iglavcev in skrivenčenih listavcev; skrivnostno je šumel, kar je prijetno dopolnjevalo tišino vlažne noči. Temni obrisi gora nad dolino so dajali pokrajini vtis divjine. Po stenah in grapah pa so bučali hudourniki.

Lune še vedno ni na spregled, slutila sta jo nekje za oblaki. Hodila sta v temi in korak jima je često zdrsnil na spolzki skali ali se spotaknil na nevidni korenini. Kljub hrumenju hudournikov sta s hrepenenjem prisluškovala v noč, da bi odkrila vodo, ki bi si z njo omočila izsušena grla.

Vrata koč v Tamarju so bila zaprta. Prenočila sta na gostilniških stolih na verandi, zgodaj zjutraj pa sta odkorala proti Ratečam. Nad vrhovi pa so se že pojavile modre krpice neba. Kmalu pa sta v natančni podobi jutra, ki mu je dež izpral tretjo dimenzijo, zagledala Travniki in v njegovih stenah vse tiste podrobnosti, ki jih prejšnji dan nista opazila.

Spet sta prehodila globoke grape, strma snežišča pod steno; preskakovala prve lahke pečine in se razvnela v zahtevnih plateh. Živahno sta razpravljala o vsakem koraku, o vsakem prijemu. Spet sta bila v zajedi, odkoder sta se prebijala do votline...

Šele hrumenje avtomobilov s prikolicami, ki so bili namenjeni na morje, jima je pregnalo te privide... Mikalo ju je, da bi se zavalila v poletno travo, polno debelih rosnih kapelj...

27. 7. 1980 sta opravila Janez Kovač (AO Impol) in Matevž Lenarčič (Zasavski AO) vzpon po Zajedi v Travniku.

BIVAK

TONE PALČIČ

Nismo še pregazili petsto metrov pobočja nad rampo v Mont Maudit, ko nas je zagrnila megla. Veter je hrmel okrog razov in zabadal ledene iglice v lica, ki jih nisi mogel skriti; iz neobčutljivega nosu je teklo in sproti zmrzovalo. Zarežal sem se Maticu, njegova brada je bila ena sama ledena sveča. Obstali smo. Prekleteo, le kako smo mogli pozabiti kompas. Vsenaokrog turobna sivina.

Mencali smo sipki sneg v vesini, da bi ogreli premrle noge, in čakali, da bi se megla vsaj malo vzdignila. Sem in tja se je odprl pogled na divje razmetane serake na ledeniku tisoč metrov pod nami. Tičali smo globoko v trebuih oblakov. Očitno je bilo, da se je vreme sprevrglo, toda nazaj nismo hoteli. Mogoče pa bo jutri bolje?

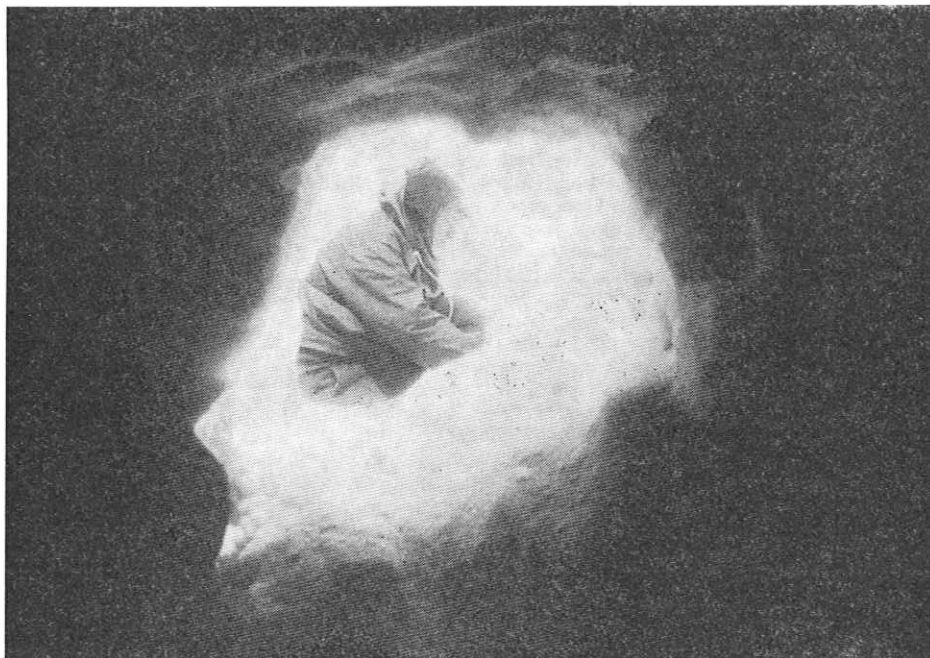
Vrgli smo nahrbtnike v sneg in pričeli kopati luknjo za bivak. Vesina je bila precej strma in hitro smo vsekali vanjo meter in pol visok zid, pred katerim je nastala prostorna terasa. Veter je oglušujoče žvižgal mimo ušes, nosil s seboj sneg, nas pokrival; nahrbtniki so komaj še bili vidni. Izmenoma smo kopali po trije skupaj, sekali s cepini in odmetavali sneg s pločevinastimi škatlami za hrano, delo nas je dobro ogrelo. Trojica zunaj pa je priganjala k zamenjavi, ker je bila kljub skakanju in cepetanju vsa trda od mraza. V dobrih treh urah je bila nared votlina, mi pa premočeni od znoja in snega. Neučakano smo planili v zavetje luknje in vhod zadelali s pripravljenimi bloki. Tako smo bili ločeni od divjega plesa zunaj; le še ozka, zavita dihalna odprtina je dejala nekaj umirajoče svetlobe in včasih je veter zanesel v našo izbo oblaček pršiča.

V soju baterij smo začeli urejati bivališče v tej tri krat dva krat poldrug meter veliki luknji — krožno klop iz snega in pogobljeno »kad« za noge v sredi, ker smo nameravali sede predremati noč. Na police, vsekane v ledeno steno, smo zložili hrano, klop in kad smo pokrili z astrofolijo, na sedišča pa položili vrvi in izpraznjene nahrbtnike. Preoblekli smo se in mokre cunje obesili na cepine, zabite v steno. Pod zračno odprtino smo pripravili kuhinjo. Razpoloženje je bilo na višku, prepričani smo bili, da bomo jutri dosegli vrh. Privoščili smo si vse udobje, ki je bilo v razmerah, kakršne pač so na štiri tisoč metrov višine, mogoče. Kruleči želodci so nas pripravili h kuhanju. In prav tu se je pokazala največja težava. Preveč suhe vžigalice so se scvrle v dim, bilo je

Življenje v snežni luknji

Foto J. Palčič

Pogled iz bivaka

Foto T. Palčič

premalo kisika, da bi zaplamtele. Vine je pograbil cepin in ugotovil, da smo zasuti s plaziči novega snega, k čimer je veliko pripomogla terasa pred votlino. Z Jožetom sta porabila kar precej časa, da sta v zgornjem voglu napravila luknjo, potem je planil na nas cel slap snega. Toda vsaj večerjo smo lahko skuhali.

Zlezli smo v vreče, prijatelji v spalne, midva z Maticem pa v bivak vrečo, saj sva računala na enodnevno prečenje, ne pa na spanje v snegu. Še smo pili čaj, ko je Jožeta zmanjkalo, zdrsnil je s klopi in se udobno zvil v kadi za noge. Tako smo poplegli drug čez drugega, Jože pa je bil na dnu tega kupa mesa, kar pa ga zdaj v mirnem žaganju sploh ni motilo. Pa tudi če bi ga, se ne bi mogel obrniti niti za ped.

Počasi so minevale te ure med dremanjem, glavobolom in šklepetanjem z zobmi, ko naju je z Maticem stresal mraz, da sva nehote skoraj skakala po drugih od silovitih krčev telesa, ki se brani mraza. Z vso silo sva drgnila stegna, dlan ob dlan, se malo vsaj malo ugrela, da sva spet zadremala. Preklete, le kdo pravi, da Eskimi uživajo v svojih iglujih, v tej stoodstotni vlagi, ko se cunje sploh ne sušijo, ko s stropa curlja, iz tal pa leze revma v hrbet. Mogoče pa imajo kak boljši sistem? Res, v luknji ni tako mrzlo kot zunaj, toda še vedno dovolj. Poslušal sem Vinetovo stokanje, ker sem mu ležal čez hrbet in se je skušal obrniti; pa Jožetove kletvice, ko je vso našo težo občutil. Moral sem se smejati. Razmišljal sem o minulih dneh, ko smo še hodili po naših hribih, polnih sonca in zelenja, ali pa smo poležavali, da bi čakali boljše vreme. Le kaj nas žene sem gor, ko sredi poletja zmrzuješ, doma pa se ljudje cvrejo na morju. Kako z užitkom bi potegnil dim iz cigarete, pa je še tako premalo zraka v tej mokri luknji. Jože že spet smrči, Vine me pa prepričuje, naj malo vzdignem rit. Kako bi zdaj spil litrček vročega čaja. Res smo hribovci veliki norci. Drgnil sem si noge in ne vem kdaj so mi veke spet zlezle skupaj.

Udarec po nogi me je vrgel iz spanca v mrzlo resničnost. »Tone, zbud' se! Kaj tako hropeš, saj se boš zadavill!« rentachi Jani in me vleče za nogo.

»Ma kaki hropem, ti si osel!« mu besen ugovarjam in se istočasno še ves omamljen usedem. Ob najinem rovarjenju so se vsi zbudili. Matic se je otresal snega, ki se je nasul skozi odprtino in je zdaj bila zadelana. Potegnil sem se iz vreče, da bi si zmasiral prste na nogah. Sencà mi je prebodla silovita bolečina... »Madona, al' vas kaj boli glava?« Vsi so pritrdili. Seveda, sneg na vreči, luknja zadelana. Zraka ni! Vsi bi se zadušili, ne samo jaz. Od tega torej ta glavobol in hropenje. Pograbili smo cepine in kopali, suvali v sneg in dihalo kot sloni. Šele po dveh dolžinah cepina je le-ta sunil

v prazno. Iz teme na oni strani je prodiralo tuljenje viharja in neko oddaljeno grmenje. Spet smo zadihali s polnimi pljuči. Mučila nas je žeja; »zašvasal« je gorilnik. Po tem dogodku smo se do jutra menjavali v dežurstvu, ob odprtini.

Zjutraj smo, kljub viharju, zlezli iz luknje na svetlo, praznit »mehurčke«. Prekletu smo morali paziti, da tiste vodice ni odneslo v glavo. Zahodnik je silovito vlekel in trgal oblake; za trenutke smo ugledali vrh. Zvlekli smo opremo iz votline in zagazili proti Blanu. Gor, dolpa spet gor in spet smo se ustavili v nepredirni megli kakih dvesto metrov pod ciljem. Prekleti kompas, kaj ti pomaga specialka brez njega. V trenutkih ko se je vrh prikazal, smo risali v sneg črte v njegovi smeri in se poizkušali ravnati po njih. Toda bilo je brezupno. Komaj smo še našli svoje stopinje, ki jih je sproti zapihalo in besni nad lastno neumnostjo smo odškripali navzdol. Po dva na vrvi smo se v sunkih vetra opotekali proti bivaku, se prevračali v sneg, oči so se solzile od ostrega piša, veke so zmrzoval, trgal sem led z njih, klel predirajočo se skorjo in iskal z očmi silhueto naveze pred nama in njene nič več vidne stopinje. V besnem naletu ledenih iglic sva se ustavljala, poskušala zakriti lica in oči, korak za korakom — bo držala skorja — jok! Padel, se pobral, sunek v hrbet, padel ... Vrv se je zažrla v rob razpoke, ne vidiva se, vlečeva vsak svoj konec, ne moreva se sporazumeti še s takim rjoventjem, končno popusti zmrznjena skorja. Trgam si led z vek in klečim v snegu; Francelj me dohiti, nov sunek ga prevrne predme. Režim se.

Jože in Janl sta našla vhod v votlino le po komaj vidni terasi, ki je malo štrlela iz pobočja, in po lisah vidnih skozi na novo nanesen pršič, ostale so od jutranjega scanja. Še en bivak, še ena noč med spanjem šklepetanjem in dežuranjem. Zjutraj pa le še dol, dol, jesti, piti, ležati na toplem soncu in spati, spati ...

Pet članov AS Borovnica — Jože Pirc, Janez Rot, Vinko Košir, Franci Suhadolnik, Tone Palčič in Matevž Lenarčič, član zasavskega AO, v prvih dneh avgusta 1979 med prečenjem Mont Blanca od Aiguille du Midi.

INKOVSKKE POTI

MILAN REBULA

1. Po inkovski poti od Mina de San Francisco (4200 m) do Puente Villa (1200 m)

Vse te inkovske poti, ki se v neposredni bližini La Paza spuščajo iz velike višine v džunglo, imajo eno skupno lastnost — ves čas hodiš le navzdol, le tu in tam se povzpneš za največ sto metrov. Na splošno pa so si vse te poti precej podobne, kar se tiče same gradnje, pa tudi pokrajina se ne spreminja skoraj nič. Če pa bi moral izbirati med obema potema, ki sem jih prehodil v Boliviji, bi izbral tole, ki se začneja pri rudniku Sv. Frančiška, konča pa zopet v džungli na višini 1200 m nad morjem. Ta rudnik je oddaljen od La Paza približno 30 km, do njega pa sem se pripeljal na kamionu. Ker je bilo pozno popoldne, sem se odločil, da bom prespal kar v rudniški kantini, kjer so mi postlali na velikem kupu ovčjih kož. Drugo jutro sem se že navsezgodaj odpravil do prelaza, ki je bil približno 4500 m visoko. Rudnik leži v krnici, obdan je z visokimi gorami, zato je na tem kraju vedno ledeno mrzlo. Ko sem prispel na prelaz, me je pozdravilo sonce in vesel sem bil, da sem pustil to ledenico za sabo. Očem se je ponujala slika, ki je bila na las podobna tisti iz prejšnjega štiridnevnega potovanja do Coroica. Nebo je bilo azurno modro, sonce je prebujalo otrplo naravo k življenju, na skalnih stenah so se pričele prebujati mokre lise, ki so označevale prehod čez noč zamrzel vode v svoje prvotno stanje, v senci pa je bil rezek mraz, da je zeblo do kosti. Globoko spodaj, nekaj tisoč metrov nižje pa je valovalo morje oblakov, ki so prekrivali džunglo. Ko sem pričel sestopati in puščati za seboj zasnežene šesttisočake, se je od nekod privlekla megla; začelo je narahlo pršeti, kmalu pa se je to pršenje spremenilo v pravi dež. Pot je bila zopet mojstrovina inkovskega gradbeništva, držala je čez navpične stene in pri tem večje izkoriščala naravne prehode. Za nameček me je obdajala še gosta megla, tako da se je ta dan spremenil v pravo Kalvarijo, ki jo dobro pozna vsak gornik, ko se ves premočen prebija med mokrim rastlinjem. Klel sem in klel, saj sem se zavedal, da je pokrajina okoli mene edinstvena, jaz pa od nje v takem vremenu nimam prav nič. Našel sem si celo votlino, kjer sem preždel kako uro in se

ukvarjal z idejo, da bi tu prespal in nadaljeval drugi dan ob lepem vremenu; premagala pa me je misel, da bi bilo tu ponoči verjetno kar hladno, zato sem se v dežju in megli spustil še nižje, naletel na skupino zapuščenih hiš in prespal v eni izmed njih. Zbudilo me je sonce, ki je že navsezgodaj pokukalo skozi okno. Vasica je bila skrita v globeli, nad katero so kraljevali sneženi andski velikani, meglice so se lovile med gostim rastlinjem, vlaga je bila taka, da bi jo skoraj z roko otipal. Vonj po trohnobi vsepovsod. Že zgodaj dopoldne sem dosegel rudarski kraj, odkoder sem nadaljeval po cesti približno pol ure, do manjše vasi. Tu steza zapusti cesto, ki zavije na levo in sledi ostrému grebenu, s katerega je enkratni razgled, saj sta na vsaki strani globoki dolini, po kateri se vijeta reki smaragdno zelene barve. S širokimi ploščatimi kamni je tlakovana steza, ki drži po vrhu grebena mimo opuščene vasi, prilepljene ob strma pobočja, ki v enem zamahu padejo tisoč metrov nižje, se ustavijo ob reki in se na drugi strani znova vzdignejo v višave. V zraku je svojevrsten vonj po eteričnih oljih, po stezi pa mi prihajata nasproti dve tipični Indijanski v svojih širokih krilih — tu se je čas ustavil. Steza se je pričela spuščati v desno dolino in po nekaj urah sem se znašel med sadovnjaki. Povsod pomaranče, mandarine, citrone, papayo, stopničasti nasadi koke, banan in obilja kave — nikjer pa ljudi. Seveda, naselje je bilo zgrajeno v času, ko je tod mimo potekal živahen promet, sedaj pa se je z novo zgrajeno cesto, ki gre po dolini na drugi strani grebena, vsa dejavnost preselila ob kraje ob njem. Na pol razpadle hiše so skrite pod gostimi krošnjami mangovcev, hladno vodo v potoku pa brž izkoristim za kopel, saj sonce neusmiljeno pripeka. Steza se od tu zopet dvigne do grebena, kjer sem prenočil na prostem, drugo jutro pa sem se po grebenski reži spustil v dolino v kraj Puente Villa, kjer je stičišče obeh dolin, ki ju loči greben. Tu sem počakal na kamion, ki me je odpeljal v La Paz. Za popotnike, ki jim pešačenje ne diši in bi jim bila takale inkovska steza prenaporna, je vožnja z avtobusom iz La Paza v Coroico ali pa Puente Villa gotovo enkratno doživetje, verjetno najlepše v Boliviji, ko se s prelaza La Cumbre, ki leži v višini 4500 metrov, spustijo v džungelsko pokrajino, cesta pa je vsekana v navpične stene, vse obrasle in vlažne; ponekod te zalijejo drobni slapovi, ki padajo s pečine nekaj sto metrov po zraku, se razpršijo in udarijo po sredi avtobusa. Vse topleje postaja, telo je vse manj otrplo, vedno bolj lagodne postajajo tvoje kretnje, z ugodnim fizičnim počutjem se spremeni tudi psihično razpoloženje, skrbi kar naenkrat izginejo, vse je tako preprosto, treba je le uživati. Vendar, to ni potovanje za ljudi s slabimi živci, kajti cesta je izredno ozka, srečanje dveh vozil pa je tako razburljivo doživetje, da je le malo podobnih.

2. Po inkovski stezi do Machu Picchuja

»Blizu Machu Picchuja je zapuščena pot, ki drži mimo številnih inkovskih ruševin. O njej še ni veliko znanega, saj jo je do sedaj prehodilo le nekaj ljudi.« To sem bral v brošuri o latinski Ameriki iz leta 1975 že v Ljubljani. Zamikala me je ta pešpot. Računal sem, da bom do podatkov o njej le težko prišel, pa sem moral mnenje kmalu spremeniti. V Peruju so vsi popotniki govorili o njej, še celo najbolj zagrizeni nasprotniki telesne aktivnosti, ki so preždeli v Cuzcu, mesece in mesece pod vplivom coce, so se navdušeno izražali o popotovanju po tej stezi v superlativih. V Cuzcu so »najpopolnejši zemljevid s popravki izpred enega tedna« prodajali na vsakem vogalu. Svarili so me pred morilci vzdolž poti, kajti nedolgo tega, naj bi umorili nekega Američana, mu pobrali ves denar in obleko ter ga pahnili v prepad. Tudi dolžina poti je problem zase. »Najmanj pet dni boš potreboval, da boš prišel do Machu Picchuja čez gorske prelaze in strme stene, skozi džunglo in močvirje, kjer res ne boš našel žive duše. Zato vzemi s seboj coco, to otopi občutek lakote in napore pa boš zlahka vzdržal tudi brez hrane in napora.« Jaz sem pristaš konvencionalnih metod, pa sem si raje napolnil nahrbtnik z malo več hrane ter tako že tretji dan opoldne prispel do Machu Picchuja. Poglejmo si in kako je potekalo pešačenje. Bilo je meseca decembra, ko v teh krajih nastopi deževna doba. Zato je bilo malo verjetno, da bom srečal še kakšnega popotnika na tej stezi. Uštel sem se. Mlad angleški par je sedel na betonski ograji nad reko Urubambo in z nogami bingljal v praznino. »Ali greš tudi ti na Inca Trail?« Vprašanje me je razveselilo, ne bom sam kolovratil po neznanem terenu. Čez reko ni bilo mostu, le žica je bila razpeta nad 50 metrskim prepadom. Podivjana reka je bobnela v globini in ni mi bilo jasno, kako bomo prišli na drugo stran. Uganko je rešil Indijanec, ki je od nekod privlekel ploščad, jo pričvrstil s kavljem na žico in začel prodajati karte za »vožnjo«. Tu varnostni pasovi niso obvezni, pač pa dobri živci in pogum, ko se usedeš na gugajočo se ploščad in zdrviš po zraku proti drugi strani. Še nekaj krepkih potegov z vrvo in bili smo na drugem bregu. Tu sem se šele zavedel, da se je pokrajina, ki sem jo videl okoli Cuzca, pravzaprav že popolnoma spremenila. Reka Urubamba, ki je tekla po visoki planoti, pusti, peščeni in dolgočasni, se je prebijala v džunglo po ozki in globoki soteski. V približno 80 kilometrih pade za 2500 metrov, preden priteče

v Quillabambo, kjer se že začenja prava džungla. Po tej dolini je zgrajena železnica, ki povezuje Quillabambo s Cuzcom, džunglo z mrzlim in pustim višavjem, predvsem pa Machu Picchu z ostalim svetom. Velika večina ljudi, ki obiskuje te inkovske ruševine in je vezana na turistične aranžmaje, se niti ne zaveda, da se najlepši del doline začne pravzaprav šele pri Machu Picchuju. Tu reka začne vrezovati vse globlje svoj tek v zemeljsko skorjo, iz džungle prihajo topli vetrovi in vlažen zrak, navpične tisoč in več metrske stene pa so porasle z mahovi, čez katere vedno polzi voda. Dolina je preozka in prestrma, da bi lahko bili železniški tirj položeni naravnost ali v ovinkih. Zato tu uporabljajo edinstven sistem serpentini, ko na ovinku vlak zavozli na slepi tir, kretničar skoči na progo ter zavrti krenico, nato pa se kompozicija ritensko premakne do naslednjega ovinka, kjer se ponovi cela operacija in lokomotiva zopet zavzame svoje mesto na čelu. Priznati moram, da je vsa dolina Urubambe z Machu Picchujem vred eden od krajev, ki je name naredil največji vtis.

Stali smo na višini 2200 metrov nad morjem in 88 kilometrov po železnici od Cuzca. Moj nahrbtnik je bil lahek, Angleža pa sta nosila s seboj še šotor, kuhalnik in posodo za kuhanje. Jasno mi je bilo, da ne bom zdržal njenega tempa, saj je bilo dekle po vrhu vsega še nevajeno hoje. Kmalu smo se ločili in po dveh urah sem že bil v vasi prvi in obenem zadnji na poti.

V zimskih mesecih, to je junija, julija in avgusta, je tu pravi naval. Skupine popotnikov iz vsega sveta tekmujejo, da zvečer zasedejo čim boljši prostor za taborjenje, pojavil se je že celo problem — pomanjkanje suhljadi. Kakšna sprememba v primerjavi s situacijo izpred nekaj let, ko so pisali, da se še ne ve točno, kjer steza poteka. Sedaj sem hodil po široki, dobro utrjeni stezi, ki se je vila proti sedlu z nadmorsko višino 4200 metrov. Vila se je med pritlikavim, skrivenčnim drevjem, ki je raslo ob številnih potokih, ki derejo z gora. Nad menoj se je dvigoval ledeni masiv Salcantaya in njegovih stranskih vrhov kot mogočen branik džungli, ki je silila po pobočjih v višavje in se plazila kvišku ob potokih, dokler ni končno omagala v boju z mrazom in ledom. Ustavil sem se tik pod sedlom pod skalnim previsom. Iz neba je narahlo pršelo in zato sem se, kljub zgodnji popoldanski uri, odločil, da bom prenočil na tem mestu. Ledeniki so bili zagrnnjeni v sivino, le slutil sem jih lahko še po slapovih, ki so padali čez izlize plati v dolino. Tiho razpoloženje andske pokrajine, ki skriva še veliko ugank v zvezi z Inki. Tu se je zaustavilo njihovo prodiranje z višavja v džunglo. Kdo ve, koliko je še takih mest, kot je Machu Picchu, zgrajenih na težko dostopnih krajih in prekritih z vegetacijo, pozabljenih od ljudi in prepuščenih na milost in nemilost zobu časa.

Zarana drugega dne sem že stal na vrhu sedla. Upal sem, da bom imel srečo z vremenom in v začetku je kazalo, da bo res tako. V kristalno čistem zraku se je bleščal Salcantay, iz džungle pa so se že podili prvi težki deževni oblaki po dolini navzgor. Gibanje zraka nima tu nikakršnih pravil, neprestano se mešajo tople in mrzle struje, tako da vremena ne moreš napovedati niti za pol ure naprej. V hipu me je ovila megla in me je prestavila v nov svet, kjer je vse sivo in vlažno, brezoblično in skrivnostno. Taval sem po tej dolini in z nosom skoraj trčil v neko zgradbo tik ob stezi. Hiša pa v tej samotni? Malo sem se razgledal okoli nje in ugotovil, da je to prva od številnih inkovskih ruševin, ki se nahajajo na tej poti. Verjetno je od tu straža budno motrila na prihajajoče, saj je bila stavba zgrajena v obliki bunkerja. Od tu naprej se je pravzaprav pričela prava inkovska pot, tlakovana z velikimi ploščatimi kamni in urejena za čim hitrejšo gibanje. Povzpel sem se na drugo sedlo v višini 3800 metrov in na drugi strani zopet naletel na ostanke neke velike zgradbe, zgrajene na tipično inkovski način, ko se kamen tako tesno prilaga kamnu, da ni potrebno nobeno vezivo, ki bi učvrščalo steno. Pot je od tu naprej zavila v dolino proti Machu Picchuju. Rastlinje je bilo vedno bolj bujno, bil bi popolnoma izgubljen brez steze, ki je bila včasih usekana v navpične stene, drugič pa je zopet vodila čez obširna močvirja, preko katerih so bili položeni ploščati kamni, ki so omogočali prehod z enega brega na drugega. Počutil sem se, kot da bi bil nekje v skrbno urejenem in negovanem botaničnem vrtu, ko sem hodil po zaobljenih kamnih, velikih do pol kvadratnega metra, nekaj centimetrov pod robom kamnov pa se je med zelenim mahom leno pretakala voda. Za dekoracijo je poskrbela narava sama, ko je po strmih stenah nasula vse vrste rož in rastlin. Vsak ovinek je skrival kako presenečenje, niti za trenutek ne bi mogel reči, da se je doživetje ponavljalo. Včasih se je pot vzpela kar za nekaj sto metrov po stopnicah, vsekanih v živo skalo, odkoder so bili nepopisni razgledi po dolini, naslednje pol ure pa sem moral neprestano sklanjati glavo, ko sem se prebijal skozi goste džungle. Indijanci pač niso upoštevali pri gradnji, da bodo po tej stezi kdaj hodili ljudje moje višine. Vse to so dopolnjevali veliki kompleksi inkovskih stavb, ki so me vsi spominjali na nekatere utrdbe, visoko nad dolino in na strateških točkah. Še zdaj so bili bazenčki polni vode, ki se je po kamnitih kanalih pretakala iz višje ležečih delov stavbe v nižje, vsak prostor pa je imel izklesano korito, kjer se je vodni tek umiril. Že opoldne sem prenehal hoditi, saj nisem maral pritli v Machu Picchu zvečer ali ponoči. Naletel sem na odprto stajo in se udobno namestil na senu, ki me bo varovalo pred hladom. Prijetno je, če vso noč dežuje, ti pa si na suhem in toplem. Zjutraj sta me prehitela Angleža, vsa premočena

in slabe volje. Dekle je kar naprej padala po blatni stezi, teža njunih nahrbtnikov pa se zaradi vode podvojila. Sezul sem se in hodil bos, tako mi je manj drselo. Vлага, da bi jo lahko rezal z nožem, topel zrak, ki te omamlja tako, da kar pozabiš, da nisi ne večerjal ne zajtrkoval. In zelenje. Vse je zeleno, stene so porasle z mahom, Urubamba v dolini je zelena, gozd okoli tebe je zelen, zrak, ki trepeče od silne vročine, kadar se razmaknejo oblaki in posije sonce, vse je zeleno — to je džungla. Zopet inkovske stavbe in opoldne stojim na začetku dvokilometerskega spusta k Machu Picchuju. Kot slavolok se dvigujejo kamniti stebri na začetku tega lahkega spusta. Od tu steza v enem zamahu pade čez navpične stene naravnost v središče — v staro inkovsko mesto. Ko sem se kasneje z Machu Picchuja oziral, od kod sem prišel, mi ni bilo nič jasno, vse je bilo na videz nepreahodno in gladko. Nič ni kazalo na to, da sem se še pred desetimi minutami sprehajal po tri metre široki kamniti stezi. Machu Picchu se ne da opisati, treba ga je doživeti, se sprehajati med njegovimi stavbami, zreti v dolino, kjer divja reka Urubamba, prepustiti se sončnim žarkom, ki te zazibljejo v sen na obzidju, ko se mimo tebe pretaka človeška množica iz Japonske, Amerike, Nemčije — od povsod! Le petnajst minut hoda ob železnici je do Aguas Calientes, termalnih vrelov v dnu doline, skritih med bujno zelenje in navpične stene. Turisti mi mahajo skozi okna, ko se z Machu Picchuja vozijo nazaj v vlaku direktno v Cuzco. Aguas Calientes niso v programu. Letalo na letališču že čaka, da jih odnese nazaj v Evropo ali v Azijo. Počasi odlagam oblačilo, ko se pripravljam, da zakoračim v bazen. Topla voda mi bo pomagala, da bom lahko odložil s sebe še drugi del obleke — znoj pomešan s prahom in zlepljen v tanko plast, ki mi prekriva telo.

DRUGA ZGODBA IZ ORANŽNEGA NAHRBTNIKA

TOMAŽ KRANJC

Jezi me, ker se nisem mogel udeležiti planinskega izleta, ki ga je pripravil naš faks. Taki izleti, poleg smučarskih seveda, so najboljša stvar na našem faksu, če odštejemo brucke, ki pa tako trajajo samo le leto dni. Bil sem že na Zelenici, tudi pri Završnici sem že gledal v čudovito zasvinjano vodo umetnega jezera in nič čudnega se mi ni zdelo, da bo piknik raje v Prešernovi Vrbi. Zadnji majski dnevi so napovedovali, da bo zapoznelo poletje pregnalo zapoznalo aprilsko vremensko kislico. Okoli »podmornice«, kakor pravimo učilnici v Študentskem naselju, kamor sem se v obupu zatekel in se zakopal v goro knjig, zapiskov, plonkov, zvezkov in »izpiskov iz zapiskov«, so letale deklince v vsej svoji spomladanski bujnosti, zapeljivosti in skrivnostnosti. Izpitni roki so neusmiljeno viseli na koledarju, a v takem eksotičnem razpoloženju je nemogoče študirati. Stanje je idealno za izlet, zakaj torej ne v hribe? Dolga, predolga je bila zima. Smučiči smo že kdaj odložili, da bi počakale jesenskega sejma ali celo nove sezone. Vremensko prav nemogoča pomlad pa je naše sanje in želje za gorskimi doživetji le še okrepila. In zdaj, ko se obeta najbolj gala sprehod pod našimi hribi, v brsteči družbi, z bruckami na vsak prst roke po tri, z mogočno panoramo Visoke Vrtače, Stola in Begunjščice, se mi na pot postavi ta neumni, obvezni seminar. Kdo ve, zakaj učitelj s podpisni preverja razvočnost, brez njegovega milostnega avtograma pa ne bo diplome. Juš! Najraje bi podivjal, pa se moram kar lepo brzdati. Okoli mene je še nekako stoddvajset mučenikov, ki buljijo v knjige in zvezke in se vedno bolj spremenjajo v želvam podobne stvore. Zunaj pa sije sonce, zunaj pa stoji Vrtača in Stol in Begunjšica in prijatelji so se pravkar zagrizli v pobočje nad Kompasovim hotelom nasproti ljubeljskega predora. Glej, vsi so za trenutek zastali. Gotovo je lztok povedal kakšno močno in jim je vzelo sapo. »Dasa« je tale naš lztok. Včasih je bil alpinist in zdaj ve za vsak kamen, za vsako špico. Ko te zemljepisne podatke servira s svojimi bogatimi dogodivščinami in jih zabeli s svojo duhovito gorenjsko gofljo, potem se kolona za hip zgosti. Vsi bi radi slišali, kako je lezel po tistem kaminu ali kako so ga vlekli izpod onega previsa.

Uf, še vedno sem na isti strani kot pred pol ure, kolegi pa že osvajajo brucke s prvimi kepami, ki jih izdelujejo iz zadnjih ostankov gnilega snega. Počasi je snega vedno več. Pavle in Metka pa Matejka tudi sedejo in si obujejo gamaše. »Čez komod ga ni,« si misli Srečko, ki mu v nahrbtniku pozvanjajo dereze. Najraje bi si jih obul in se malo

izprsil pred Jožico, toda kdo bo po tej brozgi hodil s tistim železjem na nogah. Sneg je kakor milnica. Še pet minut in najhitrejši so v koči. Piko je poslikal že ves film in pred večjo skupino zadihanih rdečeličnih bruck v novih majčkah s Ponterosa uvaja Angelco v skrivnostni svet njegovega najmodernejšega japonskega fotoaparata. Vesna in Brigita sta prvič tako visoko, toda v koči je prav tak šank kot Pri Katrci in obe se počutita kot doma. Doma? Doma sem pa jaz in moje knjige in neusmiljeni izpitni roki. Koncentracija neusmiljeno plava po Tivoliju pa spet med vrstami v knjigi, čez nekaj sekund pa je spet med prijatelji pod gorami. Z vami sem, čeprav tu v učilnici, v tišni, točno pod tretjo neonsko lučjo z Mojco pred seboj in Kati za sabo, med gorami knjig in slovarjev. V zraku diši po zatohli znanosti, ki se pretaka iz papirja v glave, v medle oči. Moja panorama je siv zid, nekoč je bil kremno rumen, na njem pa piše: »Vrati repetitorij Apsena, na mjesto gdje si ga uzeo. Imam izpit čez par (prečrtano par in dopisano dvajset) dana.« »Kupi si novega!« (To je verjetno pripisal lopovov zagovornik.) Res čudovit razgled, če odbijem Mojco in Heleno in hribolazca Borisa, ki poje pri istem zboru kot Julijan, s katerim sva se lani potepala po tolminskih hribih. Zakaj se je usedel prav predme? Pred očmi čudežno zrastejo planike, tiste z Migovca, večje kot kovanec za jurja. Maline in jagode se iz sedla med Podrto goro in Vrhom nad Škrbino preselijo v šesto vrsto mojih, že dvakrat podčrtanih zapiskov. Kolegi se kepajo. Od sten odmevajo vriski in smeh in kriki in poskusi jodlanja. Brane, ki poje drugi bas pri Vodopivcih, strokovno ugotavlja, katera brucka je najlepša. Že sestopajo, oči jim lačno žarijo, veselo utrujeni čakajo na piknik. Sonce osvetljuje Košuto tam na obzorju in Vodki se gotovo zdi kot Matterhorn. Kdove če se kdo spomni name? Morda protagonisti zadnjega izleta, ali pa Dragica, ki sem ji zadnjič v Tamarju tako okusno spekel klobaso, da me je nato povabila na večerjo. Hh, večer se že dela, od naravnih krasot utrujeni kolegi verjetno ne vidijo nič drugega več kot žerjavico, klobase in drug drugega, saj se jim v poltemi tako spomladansko, obetajoče svetijo oči. No, še ta seminar potem pa oranžni nahrbtnik na rame in adijo izpiti, adijo kolokviji, adijo »podmornica«.

PLANINSKI KRST NA LASTNI KOŽI

MOJCA TURK

V soboto zjutraj se nas je zbralo deset na železniški postaji, da bi se odpeljali proti Gorenjski. Po dolgi vožnji smo se najprej ustavili kar v hotelu na Jezerskem, da bi se okrepčali za pot, ki nas čaka. V veselem pogovoru je nekdo najavil tudi krst, kakršnega že dolgo ni bilo, saj smo bile v družbi tri še nekrščene, »nadobudne« planinke.

Nikoli še nisem bila navzoča pri takem dogajanju, slišala pa sem že marsikaj in tako je med hojo začela delovati tudi moja domišljija. Samo sebe sem prepričevala, da pač ne more biti tako hudo. Malo jih bom dobila po zadnji plati pa bo vse mimo. A kljub temu. Pripovedovanja o »neusmiljenih pretepanjih ob sprejemu v alpiniste, ki so jih doživeli prijatelji«, so mi vlivali strah v kosti.

Ko se je znočilo, se je družba v koči razživila. Zapeli smo nekaj slovenskih narodnih, oglasila se je harmonika in uspelo mi je pregovoriti oskrbnika Andreja, da se je tudi on zavrteel z nami.

Ko je bilo razpoloženje na višku, je harmonika utihnila, pari so se ustavili in Andrej je slovesno zahteval tišino. Najavil je krst, s katerim bodo še zele turistične, očiščene, sprejete v vrste »pravih hribovcev«. Vsem navzočim je pokazal »krstni kamen« — klin, zabiti v tram na stropu, fantom pa ukazal, naj kar pripravijo rekvizite. Sem in tja se je že oglašalo hahljanje, vse oči pa so hudomušno ocenjevale psihično pripravljenost »obsojenk«.

Me pa smo prepadeno strmele v klin, v svitek vrvi in plezalni pas in v hipu mi je bilo vse jasno. Kar stisnilo me je pri srcu. Sem se že videla, kako visim pod stropom in ... Takoj sem pokazala svoje nezadovoljstvo, da bi sodelovala, a je bilo zaman. Vseeno pa sem upala, da si me ne bodo privoščili, ker sem pač »punca«, kratka, zaupala sem v kavalirstvo naših fantov.

Komisija je najprej določila vrstni red in seveda soglasno izbrala mene za poskusnega zajca. Privlekli so me na prizorišče. Začelo se je barantanje za udarce. Zvedela sem marsikaj dobrega, še več pa slabega o sebi, toda največ so mi prinesla vprašanja. Vsak odgovor, za katerega bi dala roko v ogenj, da je pravilen, so ovrgli in pač povedali drugega. Pošteno sem se razjezila in jim z vso vnemo dokazovala, da je moj pravilen, toda s tem sem si prislužila le nove udarce. No, za zaključek izpitnega dela še uganko:

»No Mojca, a veš, kaj nastane, če se tak zelenec, kot si ti, usede na štor? Ha, ne veš? Štor je za tvojo višino večji! Še en udarec!« In tako v tem smislu naprej.

»Ja, kako si ti pameten!« sem mu oponesla, on pa kot da ni slišal. V meni pa sta rasla strah in trma. »Kaj pa mislijo ti, stari hribovci! Nad mano se že ne bodo izživiljali!« In ko so mi ponudili kozarec vina, sem ga gladko zavrnila. Nova napaka. Končno število udarcev, namenjenih moji zadnji plati, je zrastle na osem.

Kljub mojemu upiranju so me skoraj v trenutku opasali in privezali, kot bi se morala povzpeti na Everest, ne pa pod strop. Prerivanje s člani komisije, ki so me vlekli pod »krstni kamen«, je vzbudilo med hvaležnim občinstvom bučen smeh. Vponka je škljocnila v klin in vrv se je napela. »No, Mojči, gremo gor!« se je zarežal Pavle. Nalašč so me prav počasi vlekli kvišku. Groza! Stiskalo me je pri srcu od strahu, visela sem kot salama, upognjena v pasu, z vsemi štirimi navzdol. Na pol poti do stropa pa: Plenk! Klin se je izpulil in priletela sem na tla. Za trenutek so vsi potihnil, nato pa planili v bučen smeh — jaz pa v jok. »Zakaj zavračujete vso stvar? Ne grem več gor, pa amen!« Toda le kdo me je poslušal. Obupana sem se sesedla na klop, Tone pa je ponovno zabil klin. Udarci kladiva so mi odmevali v glavi, moja morala pa je bila na psu.

Spet sem visela pod stropom in apatično čakala prvi udarec. Tone je zgrabil vrv in zamahnil. Publika je onemela, vsi so zajeli sapo, jaz pa zamižala. Prvega sem še dokaj junaško prenesla, potem pa je bilo vse huje... »Dva... pet... Auu!... sedem... osem!«

Spustili so me na tla. »Prekleti osli!« sem trudoma izdavila, po licih pa sta mi zdrsnila dva potočka solz. Gledalci so mi privoščili aplavz in pa divji smeh. Tonetu pa sem obljubila vse vrste maščevanja, kar se jih bom spomnila. Očitala sem mu, da sem na tihem upala, da bom imela vsaj malo protekcije, pa sem jih še bolj dobila.

Objel me je in med smehom izrekel svoj »veliki moto«: Moja »baba« sploh ne sme imeti privilegijev, ker bi sicer vsi rekli, da svojo »šparam!«

Besna sem se obrnila, se skrila za pečjo, in kuhala mulo. Fantje pa so po tako uspelem prvem tepežu dobili silen zagon. Moja naslednica na vrvi je od strašnega potega priletela z glavo naravnost v strop, pa ji tega niso šteli za udarec.

Po končanem »mesarskem« obredu pa smo vse dobile še svoje »mično« planinsko ime, ki pa ga jaz nočem nikoli več slišati.

Ker so nas hoteli dokončno zapečatiti, so naši »prijatelji« vztrajno pritiskali na sprožilce fotoaparátov, rekoč: »Vse vaše slike bodo vsaj mesec dni visele v vitrini, da jih ne bo prav nihče spregledal!«

A vsaj tu se nas je usoda usmilila. Vse slike so bile — zanič...

NIŽINSKA PERSPEKTIVA SLOVENIJE

NADA KOSTANJEVIC

Zadnjo pomlad nisem utegnila daleč. Le nedeljsko popoldne je bilo tisto, da sem jo le mahnila kam tja, kjer je lepo, seveda če so bili soglasni z mojo odsotnostjo od Liske do soproga, od sina do drugih dejavnikov, kar jih je v hiši. »Teta, kdaj bomo šli na turo?« Zadnje krpe snega so s čavenskih pobočij že izginile, češnje so bile ravno pred odločitvijo, da bi zacvetele, ko smo spešile po poti tam za Starim Gradom, kjer so že cvetele trobentice. Za borov gozd smo kmalu zamenjale kraški svet, poraščen z nizkimi drevesi in grmovjem. Bilo je konec marca, pa je bilo še vedno dovolj zvončkov. »Teta, glejte luknjo!« Res, v skalnatem svetu smo našle več majhnih lukenj, ki jim tudi več metrov dolga palica ni prišla do dna. V te luknje smo metale kamenje, pa se je dolgo kotalilo navzdol in je zginilo v drobju Nanosa. Morda prav zaradi teh lukenj na Nanosu ni žive vode. Starejši ljudje vedo povedati, da je Nanos votel in se boje, da se ne bi podrl.

S tistega skalovja že vidimo lepo v dolino; Zemonski grad se zdi, kot da je na ravnini, ne na gričku; dobro vidimo tudi vas Planino, nizek gozd pa se menja z nepokošenimi travniki; nad Vipavo se dviga skromen vršac, Plaz, odkoder je izredno lep razgled na celotno Vipavsko dolino in še na okolico. Ta vrh zaživi ob kresu. Mi tokrat nismo namenjeni na Plaz, presekali smo kolovoz Grižo, ob njem so »škavnice«, kamniti bloki z vboklinami, polnimi imenitne vode in se znašli v gozdu; na križpotju sameva lipenjska kapelica. To omenjam zato, ker se tu začenjajo Lipe; to je prostrano gozdno in travniško področje, ki je pravzaprav velika kotanja.

Z leve strani se dviga z borovci poraščen rob, z desne pa je lipenjska kotanja, s svojimi senožeti in gaji. Že vidimo hišo na Lipah. Svojčas je tu stanoval morda gozdni čuvaj ali pa cestar, ki naj bi imel na skrbi gozdna pota. Otroci so od tu imeli predaleč do šole pa so jih zato morali dati v rejo sorodnikom, da so dobili osnovno znanje za življenje.

Ko so gozdarji, delavci in čuvaji prvokrat videli motorna kolesa, so Lipe opustele. Zdaj tu včasih stanujejo kosci ali pa pastirji, ki priženejo sem drobnico. Tu se kotanja zoži, levo je pa markacija in stezica. Na Turo pojdemo! Senožeti in pašniki, redki bori. Le proti vrhu se vse to zelo gosti. Bori so drobni, zavoljo burje, ki je tu gospodar. Sam vrh Ture predstavlja obla, travnata glavica, na njej pa je majhen betonski »mejnik« za mero. Dolina je od tu kot na dlani, tudi morje! Daleč za Krasom se blešči. Tam za Gorico je v daljavi videti celo Dolomite. Ej, kaj pa se na Čavnu godi? Najbrž mete! Bo metež prišel do nas? Vipavski trg je kot otroška igrača, še novi stadion je podoben majhnemu pladnju.

Deklice ugibajo imena vasem, opazujejo avtobuse; kakor majhne mravlje se pomikajo po cesti. Pojdemo še k Abramcu? »Ne punce! Zdaj bo že kmalu štiri popoldne in če bi rade bile do noči v trgu, gremo lahko le čez Hramc na Debelo bukvo.«

Dobra gozdna cesta nas kmalu pripelje v lep jelov in smrekov gozd. Zima z mnogimi vlažnimi meteži je tu naredila veliko škode. Vitkim drevesom je polomila vrhove. Medtem, ko je pot z Lipe na Turo in k Abramcu dobro markirana, je cesta do Hramca brez znamenj; kmalu pa najdemo tudi te, le paziti moramo, da markirane bližnjice zaradi poseke ne bi zgrešili. Po stezici pridemo do Loze, kjer dosežemo Sanaborsko cesto. Tu je, ob cesti tista slovita debela bukev, po kateri je kraj dobil ime. Lahko bi po markaciji šli v trg, a gremo raje po sanaborski cesti in se kmalu s te ceste spustimo proti jugu. »Skozi Kraje bomo šli,« sem naznanila navzočim svojo namero. Številne steze so lepe in zanimive. Ob eni teh poti si je več družin uredilo svojevrsten »rekreativni center«. Na majhnem travniku so zabili kole za nogomet, postavili so stebriček za košarko pa še majhno kotanjo so si obzidali — za umivanje nog. Do tod lahko za silo prideš tudi z avtomobilom. In tako vsako lepo nedeljo od zgodnje pomladi do pozne jeseni lahko srečate tu živahno življenje.

Stezice so vse bolj znane, kmalu bomo v naših gozdičkih... In tako smo kmalu prestopile Cuntov most čez hudournik Belo...

Tudi naslednje nedelje nismo strpele doma. S prijateljico Tejo sva šli v pomlad. Za cilj sva si izbrali Vitovlje. Jih poznate? Visoko pod robom Krnice stoji samotna cerkva. Vrsto povojnih let je bila ruševina. Vojna vihra jo je podrla, a je zdaj obnovljena — tam gori so Vitovlje. Avtobusna postaja je ob asfaltnem odcepu. Tu sva izstopili, šli počasi skozi vas. Pot med hišami se strmo vzpenja pri Užičah (le odkod zaselku to nenavadno ime?) pa je asfalta konec. Pred nama je čavensko pogorje — menda ni »votlo«, kot sta Kovk in Nanos. Sem ter tja prečka pot kak potoček pa tudi kateri izvirček srečaš. Na vzhodu od Užič je videti majhno cerkvico, ob kateri je majhno, a mrzlo in globoko jezerce, ki pa je pravzaprav studenec. Midve pa tokrat ne greva tja, raje obrneva proti samotnemu gričku, ki se loči od čavenskega pogorja. Steze do tja gor so dobro uhojene. Pašniki so skrbno ograjeni, a opuščeni. S prostora, kjer stoji vitovska cerkev, je lep razgled na vso spodnjo vipavsko dolino.

S Tejo sva se usedli, občudujeva razgled, ugibava imena vasi, naselij in voda. Proti čavenskem pogorju se vije cesti, ki bi nas pripeljala do Krnice in Selovca, a je opuščena.

Ko sva se spustili z Vitovskega hriba, sva se znašli na prostrani planoti. Nad njo se dviga selovski rob, potoki jo prečkajo, spomladi je tod vse polno cvetja, narcis, kosmatinčkov, divjih lilij in drugih rož.

Na koncu te planote je vasica, pravzaprav so to razmetane hiše, ki se skupaj imenujejo Ravne (le čemu Ravne res ne vem). Tu so Zgornje, Srednje, Spodnje, Leve, Desne, Ravne in Kljukaste Ravne... No, ni treba jemati vse zares, a teh ravenskih zaselkov je toliko, da si ji njih imena res težko zapomniti. One »ta prave« Ravne, ki jih je videti prav s ceste, se pno nad Črničami. Ponašajo se z obrambnim zidovjem in mnogimi zanimivi stanovanjskimi stavbami. Asfalt jih veže s Črničami skozi prelep borov gozd. V Črničah sva dočakali avtobus, ki je potem zaključil najino prelepo turo.

JOŽE ZUPAN — NJEGOVA ZADNJA IZPOVED . . .

MARIJAN KRIŠELJ

Nenadoma se je tudi od planinskega sveta poslovil slovenski dramski igralec Jože Zupan. Ves v ognju še, v delu in zagnanosti, ko je imel na skrbi še mnogo obveznosti, se je soočil z neznanstjo, ki vabi v nepovrat.

Jožeta Zupana so poznali in cenili tudi planinci, saj ga najdemo na prenekateri planinski slovesnosti, ko je s svojim žametnim glasom, zavzeto in prizadeto, posredoval nam vsem, ki nam je narava sveta, ki smo zagledani v gore, umetniško besedo Cankarja, Prešerna, slovenskih pesnikov, misli, ki so izvir narodove preteklosti in so jih izrekli ljudje, ki jim je planinstvo pri srcu, ki jim je bila narodova usoda — življenjska naloga. Jože Zupan je vse to sprejemal tudi zase. Iz sebe pa je z odločnim domačim naglasom dajal nam vsem tudi del samega sebe, saj je bil vedno in zmerom prepričan v tisto, kar je sporočal. Ljudje, ki so ga poslušali, so mu verjeli in v tej veri jih tudi nikdar ni razočaral . . .

Njegov dom sredi škofjeloškega hribovja, na Trebiji, je predstavljal opredmeteno ljubezen do narave, ki jo je izkazoval vselej in vsakomur. Vselej tedaj, ko je nastopal kot interpret; vselej tedaj, ko je bral besedila v radiu, ko je nastopal na televiziji.

Tisti četrtek, njegov zadnji, tisti četrtek sva bila domenjena, da pride v Radio po besedilo za oddajo Odmevi z gora. Zmeraj, kadar smo ga naprosili, da bi prebral to ali ono in je bilo povezano z naravo, z goro, zmeraj tedaj se je Jože z vso resnostjo pripravljal, da bi prebral zaupano mu besedilo tako, kot to od njega pričakuje poslušalec. To je bila njegova odlika, ki ni nikdar zatajila, kajti nisi ga spravil pred mikrofona, če poprej ni poznal vsebine vsega tistega, kar bi moral povedati.

Zadnje besedilo, ki smo mu ga zaupali, je bilo tudi zadnja oddaja iz ciklusa Zlata naveza. Prebrati bi ga moral pred mikrofonom naslednji dan . . . Za zaključek . . . Besedilo je vzel domov, tako kot je bila to njegova navada . . . Da bi se doma v miru pripravil . . .

Jože Zupan recitira odlomek iz Cankarjevega Kurenta, ob 10-letnici PD RTV Ljubljana v Planici, junija 1980
Foto arhiv PV

V jutru naslednjega dne pa nas je sprejela novica, da Jožeta ni več.

Tako nenadna je bila, da nismo mogli verjeti. Morda ne verjamemo še danes, kajti odhajanja so boleča in kdo ve zakaj, kadar odhajajo tisti, ki jih imamo radi, pravzaprav ne odhajajo, ostajajo med nami nezavedno, tiho, nevsiljivo, tako kot so to storili vselej tedaj, ko smo se za življenja srečevali z njimi. Jože je bil eden izmed teh. Čeprav bo ostal med nami, bomo pogrešali njegov glas, njegovo voljo, povedati ljudstvu preprosto resnico, izpovedati veliko ljubezen do narave, do sočloveka; sporočiti tisto bistvo, ki mu je bil tudi Jože zvest vse življenje in zadeva tovarništvo, prijateljstvo med nami in z vsemi narodi sveta.

PRVIČ Z MENTORJI V BAVŠICI

SREČKO PUNGARTNIK

Na tečaju za mentorje-planince v Bavšici so izdali tudi priložnostno glasilo, ki so ga tečajniki naslovili: »Utrinki iz Bavšice«. V uvodu, ki ga je prispeval uredniški odbor piše takole:

»Z velikim bogastvom in lepoto nas je sprejela dolina Bavšice. Prineslo nas je z vseh koncev Slovenije: mlade, mlajše in manj mlade; iskrene prijatelje planin v skupni želji, da svoje izkušnje in znanje posredujemo najmlajšim.

Živeti v naravi pomeni ljubiti jo in jo spoštovati. Tega nas ne nauči nobena šola; to človek spozna v naravi!«

Tečaj za planinske mentorje je pri kraju. Konec je analiz, predavanj. Roka seže v roke. Avtobus se odziblje proti Bovcu. Nekam tiho je bilo slovo. Odšli smo vsak na svoj konec Slovenije.

Živimo staro, običajno življenje. Čez nekaj časa se pojavi v nabiralniku razglednica. Lep pozdrav s Stola! Mislim na Bavšico. V naslednjih dneh: ... V Sofiji mislim na Bavšico ... Lep pozdrav z Grintavca ... Obogatena z vtisi in znanjem iz Bavšice ... Saj se srečujemo, si pišemo, se spominjamo. Zakaj se ne bi še enkrat vsi srečali v našem glasilu? Dežurni, zapiskaj zbor v Planinskem Vestniku!

Na prvi mentorski tečaj v Bavšici se je pripeljalo ali prišlo štiriindvajset prosvetarjev, dve kuharici, medicinska sestra in štirje instruktorji. Dvignili smo zastavi pa se je tečaj začel.

Ker to ni ura ponavljanja, ampak ura spominov, ne bi ponavljali predelane snovi. Razdelimo se na skupine! Marija, ti si vodja prve!

»... Ampak, naj se vrnem k Bavšici. Čeprav sem že v avtobusu čutila, kako se počasi iz lepe samotne divjine spuščamo v vedno bolj gosto civilizacijo, sem to razliko dojela šele naslednji dan, ko sem spet prišla v neposredni stik z našo prenaseljeno okolico. Veliko potujem, taborim, planinarim, toda ob vrnitvi domov česa takega še nisem začutila. Šele tedaj sem res razumela, kaj je mislil Andrej, ko je dejal:

„Bavšica se vam bo oddolžila za vašo pozornost.“

Tam smo bili samo mi, mir in lepota, ki poljublja srečo. Pozabili smo na vse zunaj nas in zato se je tako hitro, pretanjeno, tkalo med nami prijateljstvo, tovarništvo, pozornost, ljubezen. Draga Ana, neizmerno sem srečna, da sem se udeležila tega seminarja in obenem mi je hudo, ker se mi zdi, da nečesa takega ne bom več doživela ... Kakor lepe sanje bo spomin na te dni, ko se spomniš nanje, srce vzdrhti ... Marija.«

Drugo skupino vodi Vera.

»... Ko smo zavezali nekaj vozlov in vodnikovih živcev, smo si oprtali nahrbtnike in se začeli spuščati v dolino Balo. Lezli smo počasi po bregu, istočasno pa sonce za oblake, in z nekaj kapljami so nas opozorili „od zgoraj“, da toliko babnic na kupu ne bo ostalo brez posledic.

Kmalu se je začelo. Izvlekli smo dežnike, „pelerine“, vetrovke in polni zaupanja v te pripomočke stopali naprej. V začetku so bile kapljice nežne, ker pa nam to ni vzelo dobre volje, so pokazale, kaj še zmorejo. Jezno so bile po nas.

Za strah je grmelo na levi in na desni, toda Srečko je mirno vodil svoj mokri bataljon. Po tleh so tekli potoki in potočki in v čevljih je ob vsakem koraku žalostno zakvakalo in zacmokalo. Vsaj ni bilo treba več izbirati, kam bi stopil! Brez škode si lahko oral po vodi, saj bolj moker sploh nisi mogel biti ... Vera.«

Tretja skupina!

»Polna predsodkov, z enotnim mnenjem svoje družine, da ne spadam več na planinski seminar, sem se v celotni 'bojni opremi' napotila v Bovec.

Prihod v Bavšico, tipajoči pogovori z neznanimi udeleženkami seminarja, nastanitev, predstavitev vodstva, smotri seminarja, večerja.

Nato pa smejoča se in prikupna Dragica s kitaro. Z drobno knjižico planinskih pesmi nas je zbrala okoli sebe in nam zapela. Najprej boječe, nato pogumneje, smo ji sledili. Peli smo vedno bolj sproščeno, vedno lepše, obrazi naokoli so postali domači, bojazen je izginila. Bili smo eno — začetek skupine, občutek zaupanja me je sproščal ... Ana.«

Četrta!

»Morda nisem vedela
za tako divjino,
a zdaj vem in mi je lepo;
moja je.
V duši so trdno
zapisane stene,
gozdovi, vrhovi,
ki blago sprejeli so me.

Maca.«

Peta je na vrsti!

»... Pa kljub temu je lep in ves drugačen pogled na divjo, poraščeno dolino Bavšice. Tu še živi nekaj ljudi, ki vztrajajo na svojih kmetijah. Ne pritožujejo se nad svojim vsakdanom, ostane jim celo trenutek, da se kot lovci sprehodijo po svoji dolini. V tej dolini je zadnja leta našel domovanje tudi tabor planincev, ki se izpopolnjujejo za svoje poslanstvo vodnikov ali mentorjev, pa tudi tabor razposajenih pionirjev, ki šele odkrivajo čar gorskega sveta ... Slavi.«

Naslednja, prosim!

»... Tu so stvari, ki me presenečajo, kajti kaj je lepše kot rojstvo novega dne, kaj pristnejše kot doživetje sončnega vzhoda, kaj jasnejše kot jasna gorska noč.

Res škoda ... Ta presneta V. P. 1132!

Plezam više — više, noga išče stojišča, roka oprimek.

Naredim še zadnji korak, a z enako odgovornostjo (beri: strahom) kakor prvega, saj sem še vedno bliže dolini kakor vrhu. Marta.«

Čemu ste sploh šli v Bavšico?

... ker tam je lepo. Marta.

... ker je divjina. Džovani.

... da slišim vodo, kako lepo drsi po mojem hrbtu. Metka.

... da bi končno opravila plavalni tečaj. Milena.

... ker je tu prečudovito. Božo.

... ker bi rada še enkrat zmrzovala pod šotori. Majda.

... zaradi lepe okolice dobre lege za ture in dobre družbe. Dušan.

... zaradi dobre hrane in dobrih tečajnikov. Srečko.

... bila bi tu, bila bi tu, bila ... Pavla.

Iz dežurnega šotora so pravkar sporočili, da so izgubili piščalko. Kdor jo najde, naj jo proti nagradi obdrži.

Ura spominov, doživetij, želja. Bavšica je za nami, z nami. Rombon, Bala, Bavški Grintavec, iskreni ljudje, tovariši, pesem.

Spustili smo zastavi, odpeli »Jugoslavijo«, pa se je tečaj končal.

Le tečaj se je končal.

Na Voglu

Foto F. Sluga

VLOGA TEMELJNE PLANINSKE VZGOJE V NAŠI DRUŽBI

SILVO KRISTAN

Posledice pomanjkanja gibanja

V razvitih deželah si tehnologija in racionalizacija dela nenehno prizadevata kar najbolj izključiti gibanje delavca pri delovnem procesu. V procesu industrijske proizvodnje se je v industrijskih deželah v zadnjih sto letih zmanjšal delež mišičnega dela povprečno od 94 % na 1 %. Razvoj avtomobilske industrije in visok življenjski standard omogočata, da ima večina družin lahko lastno motorno vozilo. Tudi naraščanje cen bencina kaj prida ne omejuje udobne vožnje. Pojavlja se drugo družinsko vozilo s parno oziroma neparno registrsko številko. Že trinadstropne hiše gradimo z dvigalom in se celo v prvo nadstropje peljemo z njim. Nema lokrat nas televizijski sprejemnik ure in ure priklepa na udoben kavč. Postavimo se zjutraj pred vzgojno varstveni zavod ali pred osnovno šolo. Presenetljivo mnogo otrok se pripelje na svoje »delovno mesto« z osebnim avtomobilom. Otroci presedijo 4 do 6 ur v šolskih klopih, sedijo doma ob domači nalogi in kočno še ob televizijskem sprejemniku. Tudi, če gremo po opravkih v sosednjo ulico, se največkrat peljemo z avtomobilom. Na obisku pri znancu ali sorodniku spet sedimo. Izračunali so, da človek današnje generacije v svojem življenju presedi povprečno 150 000 ur, kar znese nič manj kot 17 let. To pa je le povpreček, kar pomeni, da nekateri presedijo dosti več. Homo sapiens postaja vse bolj »homo sedens«.

Razvoj civilizacije in avtomatizacije nam je prinesel veliko koristnega. Kljub temu ga štejejo za enega največjih sovražnikov, ker nas sili v telesno pasivnost, le-ta pa povzroča vrsto obolenj in degenerativnih sprememb, ki jim s skupnim imenom rečemo hipokinematose — bolezni zaradi pomanjkanja gibanja. Zaradi pomanjkanja gibanja človek propada. Futurologi zagotavljajo, da avtomatiziran in tehničen način življenja ogroža obstoj človeške vrste, če se človek zavestno ne bo temu uprl.

Med številnimi obolenji zaradi pomanjkanja gibanja zavzemajo zastrašujoči delež obolenja srčno-žilnega ustroja. Po raznih statistikah je treba polovico vseh smrtnih primerov pripisati boleznim srca in ožilja. Zdravniki ugotavljajo, da so arteriosklerotični pojavi veliko pogostejši pri ljudeh, ki se manj gibljejo. Zanimiv je podatek, da je pri šoferjih londonskih avtobusov, starih od 35—40 let srčni infarkt osemkrat bolj pogost kot pri sprevodnikih nadstropnih avtobusov, ki se več gibljejo in morajo tekati po stopnicah gor in dol.

Na srečo se lahko zavestno uspešno upremo negativnim posledicam modernega načina življenja. Učinkovito sredstvo so aerobne telesne vaje (telesno gibanje cikličnega značaja, ki traja dlje časa z ustrežno intenzivnostjo). Vse aerobne telesne vaje krepijo srčno-žilni ustroj in zmanjšujejo negativni učinek pomanjkljivega gibanja na delovnem mestu ali v šoli. Med aerobne telesne vaje štejemo hojo, tek, kolesarjenje, plavanje, veslanje, hojo in tek na smučeh in podobno. Redno ukvarjanje z aerobnimi telesnimi vajami učinkuje na vrsto hemodinamskih in morfoloških sprememb srčno-žilnega ustroja in pozitivno deluje na rizične faktorje arteriosklerotičnih pojavov. V Sovjetski zvezi so ugotovili, da se pri ljudeh, ki se več gibljejo, kopiči manj holesterina v ožilju. Holesterin pa štejejo kot pglavitni dejavnik pri nastajanju arteriosklerotičnih pojavov. Aerobne telesne vaje tudi izboljšujejo razmerje med dobavo in porabo kisika v srčni mišici. Prav to razmerje pa je nadvse pomembno za etiologijo srčnih obolenj.

Posredni kazalec porabe kisika v srčni mišici je produkt med srčno frekvenco in sistoličnim krvnim pritiskom.¹ Pri treniranem človeku se zmanjšata srčna frekvenca in sistolični krvni pritisk pri isti obremenitvi. Znižata se torej dva določevalca porabe kisika v srcu. Za isto telesno delo srce treniranega človeka porabi manj kisika. Nastanek angine pectoris je odvisen od neke kritične porabe kisika v srčni mišici. Bolečina se pojavi pri neki vrednosti produkta med srčno frekvenco in sistoličnim pritiskom.¹ Ker se pri rednem telesnem utrjevanju z aerobnimi vajami oba določevalca porabe kisika v srčni mišici zmanjšata, se prag telesne obremenitve, pri kateri nastane angina pectoris, zviša. To pa pomeni, da je verjetnost obolenja pri ljudeh, ki redno utrjujejo svoj srčno-žilni ustroj, manjša. Lahko torej rečemo, da aerobne telesne vaje vplivajo na patogenezo in na njeno osnovno patofiziološko posledico.¹ Prav zaradi tega kardiologi štejejo aerobne telesne vaje za pomemben člen v preventivi — pa tudi rehabilitaciji — srčno-žilnih obolenj.

Vrednost hoje

Med različnimi telesnimi vajami, ki jih cenimo zaradi njihovega delovanja na srčno-žilni ustroj, zavzema hoja posebno mesto. Gre namreč za osnovni način človekovega gibanja, ki ga želimo ohranjati in negovati čim dlje v starost. S hojo se lahko ukvarja sleherni človek, ne glede na starost, spol in socialno stanje. Hoditi je mogoče vsak dan, ob vsakem vremenu in ob vsakem času. Za hojo ne potrebujemo dragocenih športnih pripomočkov in ni potrebna skupina somišljenikov. Ne nazadnje je naša dežela od Lendave do Ankarana pa od Brežic do Planice en sam športni objekt za hojo. Hojo upravičeno imenujemo najcenejšo in najbolj dostopno telesno vajo.

Pri hoji deluje 54 velikih in malih mišic. Najbolj so zaposlene velike mišične skupine nog in medeničnega obroča. Involutivni procesi se pričnejo pri človeku pred 40. letom in se odražajo v vrsti atrofičnih pojavov. Zelo očitno se prične pojavljati atrofija mišičnega tkiva. Ugotovili so npr., da zadnje golenske mišice starijo že pri 39. letu, stegenske pa nekaj let kasneje. Prav moč teh mišičnih skupin s hojo po ravnem ohranjamo, s hojo navkreber pa jih krepimo. S tem delujemo zaviralno na nastajanje atrofičnih pojavov. Pa ne gre samo za mišičevje. Staranje mišičevja namreč povzroča verižne spremembe na drugih delih organizma, kajti mišični ustroj je aktivator živčne, srčno-žilne in dihalne funkcije. Učinek hoje na srčno-žilni ustroj je odvisen od hitrosti, od dolžine, strmine, bremena (nahrbtnik) in redne vadbe. Zato še posebej cenimo hojo v gore. S hojo tudi utrjujemo sklepe spodnjih okončin (skočni, kolenski, kolčni). To utrjevanje je bolj učinkovito, če hodimo po neravnem zemljišču. Z redno hojo ohranjamo optimalno gibljivost sklepov spodnjih okončin, kar je še posebej pomembno v letih staranja. Tako namreč preprečujemo degeneracijo sklepnega hrustanca in tako ohranjamo optimalno amplitudo gibanja spodnjih okončin. Pri zahtevnejši hoji (hitrejši tempo, strmina, nahrbtnik) je dihanje poglobljeno. Če pogosteje hodimo s poglobljenim dihanjem, ohranjamo elastičnost prsnega koša in s tem pomagamo vzdrževati optimalno vrednost vitalne kapacitete, ki je pomembna za presnavljanje v tkivih. Zaradi aklimatizacije imata hoja in bivanje v visokih gorah še posebej ugoden vpliv na srčno-žilni in dihalni ustroj.

Strokovnjaki menijo, da bi moral vsak človek hoditi najmanj eno uro na dan. Tisti, ki na delovnem mestu sedijo, bi morali hoditi še več.

Glede na take ugotovitve ni čudno, da hoja, izletništvo in planinstvo postajajo svetovni množični pojav. V številnih državah odpirajo peš poti, ki so znane pod imenom transverzale. V Sloveniji imamo že 34 takšnih veznih poti, Hrvaška jih ima 13, Bosna

¹ Keber I., Jerše M., Keber D., Vplivi redne telesne aktivnosti in njeno predpisovanje pri bolnikih s koronarno boleznijo, Zdravstveni vestnik, 1977, št. 5.

in Hercegovina 10, SR Srbija pa 5. Glede vključevanja najmlajših kaže, da smo Slovenci najdlje v Evropi. Za njih imamo pripravljene kar tri akcije: tekmovalne za športno značko, ciciban-planinec in pionir-planinec. Prištevamo lahko še etapno hojo na 100 km za srebrni čevlček in etapno hojo na 200 km za zlati čevlček, ki ju organizira Partizan Slovenije in je primerna za družinsko udeleževanje.

Pri hoji v izletništvu in planinstvu pa ne gre zgolj za mehanično premagovanje razdalj in vrhov. Vzpon na goro ni samo telesna storitev, temveč tudi etična vrednota. Že Rousseau in Goethe sta hojo v gore štela med kulturne vrednote. Planinsko udeleževanje vsebuje tudi prvine intelektualne, moralne, estetske in obrambne vzgoje. Delovanje v gorah lahko povezujemo tudi z glasbeno in likovno vzgojo. Vodnik-vzgojitelj ima na izletih in pohodih nešteto možnosti in priložnosti za vzgojno delovanje v ožjem pomenu besede. Prav gotovo je vzgoja mladega človeka za dejavno preživljanje prostega časa v naravi tudi pomemben člen v preprečevanju mladinske delinkvence. Mlad človek, ki ga navdušimo in usposobimo za samostojno delovanje v gorah, bo prav gotovo koristneje preživel svoj prosti čas ob koncu tedna in imel manj možnosti, da zaide v družbeno manj zaželene ali nezaželene dejavnosti.

Tudi Republiški sekretariat za prosveto in kulturo SR Slovenije je leta 1969 razpravljalo o planinski vzgoji. Planinsko vzgojo je ovrednotil kot del splošne izobrazbe in vzgoje, ker pri tem ne gre samo za privajanje v gorski svet, marveč tudi za dopolnjevanje pouka v celi vrsti predmetov.

Mesto planinstva med drugimi vrstmi telesnokulturne dejavnosti

Med različnimi telesnokulturnimi, športno-tekmovalnimi in športno-rekreativnimi vrstami zavzema planinstvo pri nas prav gotovo posebno mesto, ker daje še posebno obeležje vzgojnemu prizadevanju na tem področju udeleževanja. Če strnemo nekatere že našteje ugotovitve in dodamo še nekaj novih, lahko ugotovimo tele poglavitne razločke:

1. V borbi proti potujčevanju slovenske zemlje in v prebujanju slovenske narodne zavesti je planinstvo odigralo pomembno vlogo, s čimer se lahko pohvali malokatera telesno kulturna ali športna dejavnost.

2. Bolj kot pri katerikoli drugi vrsti telesno-kulturnega ali športnega delovanja so pri planinstvu poudarjene kulturne, vzgojne in patriotične prvine.

3. Nobena druga telesno-kulturna ali športna organizacija na Slovenskem se ne more pohvaliti s tolikšnim številom članstva (blizu 100 000). Zveza za telesno vzgojo in rekreacijo, ki je po številu članstva na drugem mestu, šteje komaj 20 000 članov.

4. Dobra organiziranost in naravni pogoji (165 planinskih društev, 92 planinskih objektov, 27 veznih poti, 7000 km zaznamovanih poti in tn.) pomenijo bogato ponudbo in neizčrpen vir in motiv za sistematično, načrtno in neprekinjeno udeleževanje najširšega kroga ljudi v vseh letnih časih. Tega ni mogoče primerjati z nobeno drugo telesno kulturno dejavnostjo.

5. Večina športnih zvez je usmerjena predvsem v tekmovalne dosežke svojih članov. Poglavitna dejavnost planinske organizacije pa je usmerjena v množičnost. Planinsko organizacijo zanimajo tudi predšolski in osnovnošolski otroci pa tudi vsi odrasli anonimni občani, ki se nikdar ne bodo vpisali v kroniko vrhunskih športnih dosežkov. Vrhunski alpinisti se selekcionirajo po naravni poti brez »laboratorijskih« metod, ki so vse pogostejše v drugih športnih vrsteh. Lahko torej rečemo, da je humano obeležje planinske dejavnosti bolj skladno s proklamiranimi in edino pravilnimi načeli naše družbe.

6. Poskusi vrednotenja različnih športnih vrst glede na njihovo biološko-zdravstveno, rekreativno in obrambno vrednost uvrščajo planinstvo v sam vrh vrednostnih lestvic.

7. Planinska dejavnost izstopa s prvinami, ki so skladne z zasnovano nenehne krepitve splošnega ljudskega odpora.

8. Slovenski planinci imajo svoj častni kodeks. Poglavitne prvine, ki jih določa kodeks, so: pristni človeški odnosi, iskrena in nesebična tovariška pomoč, odgovornost do sebe in drugih, skromnost, enakopravnost in solidarnost. Takšnih prizadevanj za oblikovanje etičnih in humanističnih vrednot svojih članov prav gotovo ne moremo pripisati nobeni drugi telesno kulturni ali športni organizaciji.

Planinska vzgoja — pomemben člen vzgoje za prosti čas

Nobeni družbi ne sme biti vseeno, kakšna je kultura prostega časa njenih članov. Za smotno izrabo prostega časa pa je treba človeka vzgojiti. Zato v sodobni pedagogiki zavzema vzgoja za prosti čas vse bolj pomembno mesto. In prav planinska vzgoja je pomemben člen vzgoje za prosti čas. Glede na vse to, kar smo o hoji, izletništvu in

planinstvu povedali, ni mogoče zanikati, da je planinska vzgoja dobra naložba, tako za posameznika kot za družbo.

Žal pa na šolah planinski vzgoji ne posvečajo ustrezne pozornosti. V učnih načrtih iz telesne vzgoje je planinska dejavnost zastopljena. Tudi šolska športna društva premalo vključujejo planinstvo v svoj program dela. Anketa med slušatelji prvega letnika ene od ljubljanskih visokih šol nedvomno potrjuje zastopanost planinske dejavnosti na osnovnih in srednjih šolah. Dovolj zgovoren je tudi podatek o uspešnosti republiške akcije »pionir-planinec«, ki je še posebej primerna za programsko usmeritev šolskih planinskih skupin. Od leta 1969 je Planinska zveza Slovenije izdala več kot 17 000 dnevnikov za to akcijo. Od tega je bilo osvojenih 3160 bronastih, 777 srebrnih in 244 zlatih značk. Povprečno je torej na leto osvojilo eno od značk 347 pionirjev. Če upoštevamo, da osnovno šolo obiskuje vsako leto približno 240 000 učencev in da šolo zapusti vsako leto 30 000 učencev, s takim podatkom ne moremo biti zadovoljni. Ob tem je treba reči še to, da navedeno število osvojenih značk ni mogoče povsem pripisati šoli, temveč predvsem planinski organizaciji in njenim članom, ki delujejo na šolah. Očitno je torej, da šola planinsko vzgojo zanemarja.

Če pravimo, da vzgojno varstvene in vzgojno izobraževalne institucije pripravljajo mladega človeka na življenje, potem bi v tej pripravi prav gotovo morala biti tudi planinska vzgoja. Upoštevajoč podatke o smrtnosti zaradi obolenj srca in ožilja prav nič ne pretiravamo, če rečemo, da z vzgojo mladega človeka za hojo, izletništvo in planinsko udejstvovanje, rešujemo ali podaljšujemo življenja, podobno kot s prometno vzgojo ali z odpravljanjem plavalne »nepismenosti«. Življenja rešujemo tudi tako, da mladi rod ustrezno teoretično pripravimo na obisk gora, kajti prej ali slej bo marsikdo zašel v gorski svet, ne glede na to, ali je za to dovolj izkušen in dovolj poučen o nevarnostih in nevarnostih.

Če upoštevamo razkorak med pomembnostjo planinske vzgoje mladega človeka in pomanjkljivim prizadevanjem šole na tem izseku kulture, lahko dojamemo, kako pomembno vzgojno in družbeno poslanstvo opravljajo vsi tisti, ki žrtvujejo svoj prosti čas in usmerjajo mladi rod v planinsko dejavnost. Le-ti izpolnjujejo vrzel, ki zeva v naših uradnih učnih načrtih. Prav zaradi tega zaslužijo vse družbeno priznanje, ki je, žal, marsikje še vedno premalo izraženo.

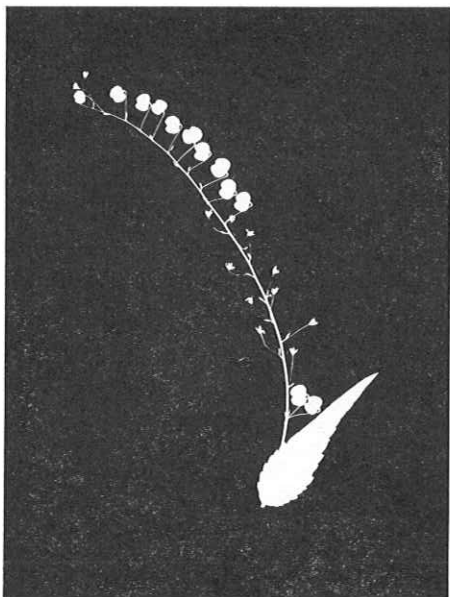
ORNAMENTIKA V NARAVI NA FOTOGRAFIH

IVAN RAZBORŠEK

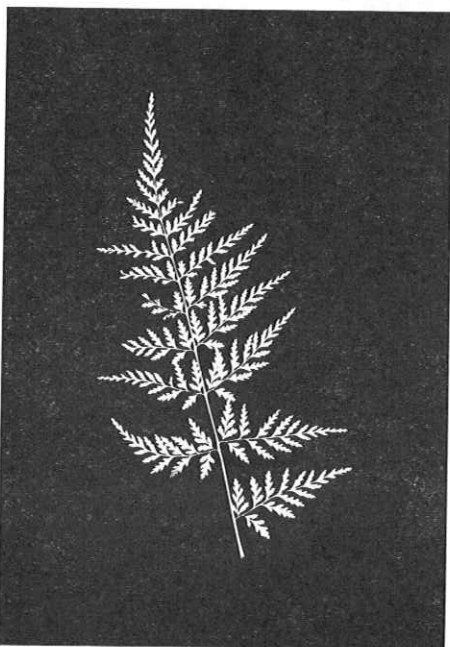
Vsakdo, kdor ceni razvoj umetnosti, lahko ugotovi, da smo po vojni pričali res kakovostni rast umetniških izpovednih oblik in možnosti. Umetniška dejavnost prehaja iz strogo profesionalnih krogov v široko srenjo, iz mestnih središč se širi na podeželje. Umetnost postaja torej tvarina v nešteti amaterskih dejavnostih, nastopa pa tudi v povsem novih oblikah komuniciranja v najširših plasteh našega javnega življenja, pa naj si bo to v galerijah, učilnicah in tovarnah. Nekatere sodobnejše dopolnitve poznamo tudi v pojmovanju umetnosti, v definicijah o umetniku in umetnosti. Gotovo se še spominjamo šolskih let, ko je likovni pedagog enega učenca hvalil, češ da ima »dar« za risanje, drugemu pa očital, da tega nima. Danes vemo, da to ni edino zveličavna možnost, da se dokopljemo do lastne umetniške izpovednosti, saj dandanes umetnik lahko uporabi najrazličnejša sredstva, s katerimi skuša oblikovati umetniško zamisel.

Svet, ki nas obkroža in hodimo mimo njega vsak dan, je neizčrpna vsebina, s katero lahko zaživi tudi naša osebna umetniška inventivnost. Tudi površen opazovalec se lahko kdaj pa kdaj zamisli in se vpraša, ali ni morda zamudil mnogo dragocenih trenutkov, ko ni znal opazovati, čeprav je gledal, in ni mogel »uživati«, čeprav si je želel občutkov, ki jih rojevata naravna skrivnost in preproščina.

Morda je bil to le preprost list, ta skoraj nerazčlenjen, samo z ogrodji žil, drugi spet ves bohoten, baročen in natičkan na robovih, poln bogatih struktur, ki se prepredajo kot tenka pajčevinasta mreža...

Fotogrami so slike, ko avtorju pomaga fotografska tehnika, da z njo odkriva novo oblikovnost v naravi. Cvetnim listom, cvetju in drugim organskim oblikam, dodamo nekaj svojega, nekakšno novo razsežnost, ki sega na področje svojstvenega pojmovanja estetike. Preden pridemo do ustreznih rezultatov, je treba zbirati, primerjati, skladati, kajti vsak list, bilka, naravna tvorba, niso vedno dovolj zanimivi, da bi mogli dati možnosti za preprosto ali pa tudi zapleteno novo obliko. Če vzamemo za osnovni

Fotogrami — ornamentika v naravi, avtor Ivan Razboršek, 1980

predmet list, je potrebno, da ga postavimo v »format«, ga vkomponiramo v slikovni okvir. Povsem drugače deluje na primer, če ga položimo pod gornji rob ali ga približamo spodnjemu robu. List lahko postavimo pokonci ali pa ga položimo po želji, ga osvetlimo, s posebnim postopkom izostrimo ali zmeščamo ostrino listnih robov in ga povečujemo ali zmanjšujemo. Vse to in še veliko več je na voljo tistemu, ki se navdušuje za fotografije, da s svojo prizadevnostjo morda celo prekosi naravo in tako ustvari njeno različico, morda celo — umetniško delo. Tako ustvarjene oblike, ki so lahko zelo blizu fantaziji, so nenavadne, čeprav dihajo neko stvarnost in so to le črno-beli čipkasti listi.

Narava nam ponuja niz oblik, ki jih je treba le sprejeti, zaznati in v takem spoznanju občutiti njeno neizmerno lepoto.

Vse tole naj velja za vzpodbudo tistim, ki žele svoja spoznanja, ki so jih nabrali v naravi, tako oblikovati, čeprav so doslej bili prepričani, da nimajo »roke«.

Vsi, ki žive z naravo, lahko svoja doživetja ponovno ožive prav na tak način, s fotografijami, saj navsezadnje postopek niti ni zapleten in ne terja posebne opreme. Potreben je razvijalec, voda za vmesno izpiranje, fiksir in voda za pranje fotografij. Za izdelavo fotografij je najboljši dokumentni papir, formata A4 in A3. Dokumentni papir položimo na mehko podlago z emulzijo navzgor. Na papir nato položimo list ali cvet ter ga obtežimo z debelim steklom. Mehka podlaga pod papirjem omogoča boljše prileganje lista, cveta na papir. Vsak list ali cvet moramo osvetliti toliko, da ga presvetlimo, ker je struktura listov ali cvetov različna in je zato čas za osvetlitev različen. Čas za osvetlitev določimo s poskusnim papirčkom. Osvetljeni papir normalno razvijemo in fiksiramo. Vsak fotograf je unikat, ker je slika povsem nemogoče enako osvetliti in razvijati. Prav to pa daje temu delu posebni čar. Pri osvetlitvi ne smemo uporabiti premočne svetlobe, boljše je dlje osvetljevati, oziroma bolje, da zmanjšamo zaslonko. Za osvetlitev je najboljši aparat za povečave slik, ker lahko svetlobo uravnavamo z zaslonko in prilagajamo površino, ki jo osvetljujemo. Najboljše so slike v velikosti 6×9 , 9×12 in 15×21 . Pri večjih formatih je že vprašljivo enakomerno osvetljevanje cele površine, zavoljo tega moramo paziti, da je vsa površina papirja enakomerno osvetljena. To je vse. Poskusite, prav gotovo bo tudi vam uspelo ustvariti nekaj takih motivov, ki smo jih izbrali za ilustracijo temu zapisu.

PLANINSTVO — FAKULTATIVNI PREDMET

FRANJO KRPAČ

Nov zakon o osnovni šoli loči dva programa — obvezni program in razširjeni program. Slednji ni obvezen in sloni predvsem na povezavi šole z organizacijami in društvi, z organizacijami združenega dela, družbenopolitičnimi organizacijami v krajevni skupnosti oziroma v bližnji okolici.

Razširjeni program sestavljajo številne interesne dejavnosti in krožki, med katerimi je tudi planinstvo.

Ena od oblik, ki jo predvideva v okviru razširjenega programa nov zakon, je tudi fakultativni pouk. Doslej je bil bolj znan fakultativni pouk iz gospodinjstva, po novem pa se tej obliki odpirajo nove možnosti. Tako je že govora o fakultativnih predmetih za gozdarstvo in vremenoslovje.

Zakaj ne bi poskušali tudi s planinstvom?

Planinstvo ima v Sloveniji že bogato tradicijo, družbeno priznanje in ugodne naravne in tehnične pogoje.

Njegova vrednost iz različnih pomembnih vidikov in razširjenost so v zadnjih letih potrdili tudi v raziskavah.

Največ povedo številke statistike Planinske zveze Slovenije. 165 PD, od katerih jih ima 120 mladinski odsek, skoraj 100 000 članov, polovica od teh je mladih, od teh največ pionirjev. Na leto izšola PZS številne strokovne kadre: 80—90 mladinskih vodnikov, 20—30 mentorjev, 10 planinskih instruktorjev. Njihovi programi izobraževanja so naravnani prav na vzgojo in izobraževanje mladih, ki žele prosti čas posvetiti tudi planinstvu. Torej bi lahko sodelovali pri fakultativnem pouku planinstva. Pomagajo pa lahko še številni drugi strokovni kadri PZS: planinski vodniki, gorski vodniki, instruktorji varstva narave, alpinizma, GRS in drugi.

Program za fakultativni pouk planinstva je skoraj v celoti pripravljen. To je že »planinska šola«, v praksi že preskušena, saj po njej delajo številne planinske šole po PD Slovenije. Na leto je absolvira nekaj manj kot 1500 pionirjev in planincev. Predmetnik planinske šole vsebuje štirinajst predmetov, ki jih predelajo v 20 urah teoretičnega dela in na izletih.

Ob celoletnem fakultativnem pouka planinstva eno uro na teden bi morali zgornjemu predmetniku dodati še nekaj ur za — bivak in taborjenje, kulturni pomen planinstva in telesna priprava planinca. Nekatere teme (orientacija, GRS) pa bi v praktičnem delu razširili.

Planinci imamo veliko planinskih skupin na šolah; tako je planinska dejavnost ena najštevilnejših v dejavnosti šolskih športnih društev. K temu je največ pripomoglo dejstvo, da se je planinska organizacija približala šoli, kar se je okrepilo po letu 1969, ko je Republiški sekretariat za prosveto in kulturo ugodno ocenil program Planinske zveze. Delo v planinski organizaciji temelji na prostovoljni osnovi, zato so težave z denarjem veliko manjše.

Največ nalog pri izvedbi fakultativnega pouka bi imela planinska organizacija. Delo bi slonelo na izkušnjah planinske šole.

Učenec, ki se prijavi za fakultativni pouk, ga mora redno obiskovati, ocenjen pa je z opisno oceno v spričevalu. To terja v primerjavi s planinsko šolo še večjo resnost pri delu.

Tako bi moral biti fakultativni pouk planinstva v načrtu planinskega društva in v delovnem načrtu šole.

Fakultativni pouk planinstva ne bo oviral dela planinske skupine na šoli, pač pa se bo vklapljal v delo skupine in bo planinsko šolo še poglobljal in snovno razširjal.

Delati bi lahko začeli že v novem šolskem letu. Pred tem bi se morali temeljito pripraviti: manjkajoče teme, razširitve tem, organizacijske posebnosti, seminar za sodelavce, pridobitev soglasja strokovnega sveta.

Dela se je treba lotiti takoj in zavzeto, kajti fakultativni predmet planinstva je prav gotovo korak naprej v kakovosti planinskega vzgojno izobraževalnega dela.

POROČILO O NATEČAJU ZA PLANINSKO FOTOGRAFIJO

Lani smo v 6. številki PV objavili razpis za najboljšo fotografijo na temo »Človek v gorah«, »Slovenska planinska fotografija« in »Eksperimentalna fotografija«. Zadnji rok za oddajo del je bil 30. oktober 1980.

Prispelo je 71 fotografij 14 avtorjev. Žirija je med poslanimi deli za nagrade odbrala tele fotografije:

Na temo »Človek v gorah«:

1. nagrada: Oton Naglost za fotografijo z naslovom »Ledenik pod Marmolado pred nevihto«

2. nagrada: Jože Hribnik za fotografijo z naslovom »Na Kalškem grebenu«

3. nagrada: Jože Kovačič za fotografijo z naslovom »Skuta«

Na temo »Slovenska planinska fotografija«:

1. nagrada: Saša Dalla Valle za fotografijo z naslovom »Zahodni Julijci izpod Mangrta«

Na temo »Eksperimentalna fotografija« ni bilo primernih prispevkov in žirija nagrade ni podelila. Glede na to, da je na temo »Slovenska planinska fotografija« prispelo precej kvalitetnih prispevkov se je žirija odločila, da bo podelila še eno nagrado in sicer:

2. nagrado: Jože Kočar za fotografijo z naslovom »Grintovci«

Vsa nagrajena dela bomo objavili v PV in jih honorirali z običajnim honorarjem.

Poleg nagrajenih del je žirija izbrala še fotografije različnih avtorjev, ki so primerne za objavo v PV in sicer:

4 fotografije na temo »Človek v gorah« in

12 fotografij na temo »Slovenska planinska pokrajina«.

Člani žirije so bili: Marijan Krišelj, glavni in odgovorni urednik PV, ing. Albert Sušnik, član uredniškega odbora PV, Aleš Doberlet, član uredniškega odbora PV.

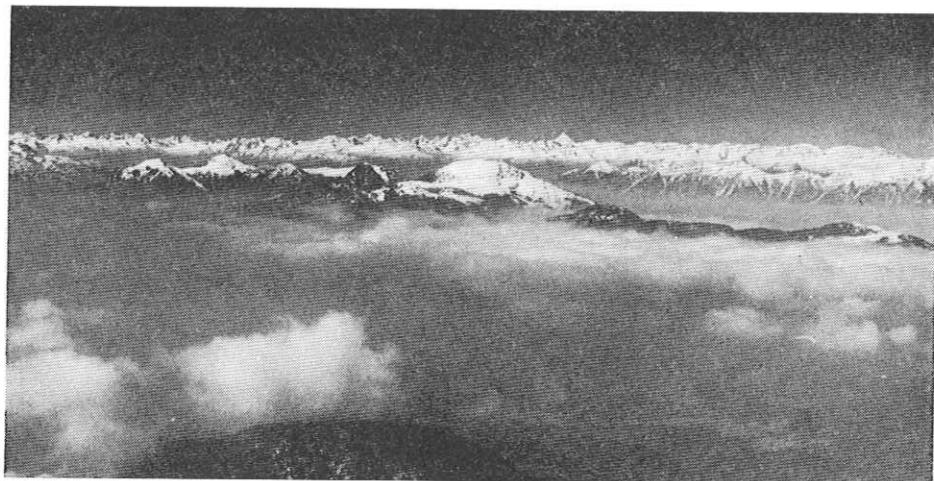

Foto Aleš Doberlet

društvene novice

SREČANJE PLANINCEV TREH DEŽEL

V Trgu (Feldkirchen) na Koroškem so se letos že štirinajstič srečali planinci Slovenije, Koroške in Furlanije. Leta sodelovanja se poznajo in občutijo, saj se razen veteranov pojavljajo tudi številni mladi organizatorji planinstva, aktivisti planinskih društev in sekcij. Kakor vedno so se tudi letos za program dogovorili že vnaprej, zato je delo pod predsedstvom predsednika koroških planincev dr. K. Delischa potekalo gladko in nemoteno.

Dnevni red je zajel troje točk, v katerih smo obdelali vprašanje skupnih publikacij, skupnih prireditev in raznolikosti, ki jih nikdar in nikoli ne manjka.

Izšla je trojezična prijava gorske nesreče, ki jo bo možno dobiti v kočah in pri društvih. Prijava vsebuje vse bistvene elemente, ki so potrebni za prijavo iskalne in reševalne akcije. Prijava je napisana v treh jezikih — italijanščini, nemščini in slovenščini, žal pa je kar precej jezikovnih napak, ki jih bodo odpravili, še preden bo obrazec prišel v roke zainteresiranim. Ljubitelji turnega smučanja bodo dobili novo izdajo vodiča za turne smuke po gorah treh dežel. Očitno je, da ta dejavnost postaja čedalje bolj množična.

V pripravi je še vodič po narodnih parkih treh dežel. Tu je naloga zavoljo prevodov in glede kartografskega materiala dosti bolj zapletena. Nalogo so prevzeli slovenski planinci, ki jo bodo — tako upamo — uspešno opravili.

Iz podatkov udeležencev srečanja smo ugotovili, da se tudi organizirane skupne akcije lepo uveljavljajo. Do letošnje jeseni

smo zabeležili vsaj štiri večja srečanja. Bilo je tudi nekaj izletov planincev ene dežele, ki so jih izvedli skupaj s planinci druge. Podobno se obeta vnaprej. Tako bo prihodnje leto srečanje v Čedadu, že poprej pa se bodo sestali mladi v Bavšici, v Spittalu na Koroškem in tudi v Furlaniji. Ugotovljeno je bilo, da bi kazalo izmenjavati koledarje akcij; tako bi planinci z one strani meje vedeli, kaj se dogaja pri sosedih in bi obiskali marsikatero prireditev, tako kot so letos obiskali planinsko prireditev na tromeji v Karavankah.

V zadnji točki srečanja smo med drugim slišali o težavah sosedov pri oštevilčevanju planinskih poti in markiranju. Na italijansko-avstrijskih obmejnih grebenih so markacije enako obarvane, imajo pa različne številke, kar bi utegnilo motiti tudi naše planince, ki bi jih plašila misel, da so zašli s prave poti.

Drugi dan srečanja je bil namenjen ogledu krajevnih znamenitosti. Na grobišču pri starodavni cerkvi Tiffen, ki je nasledila stara keltska in rimljanska svetišča, smo našli številna slovenska družinska imena in se zamislili v tok časa. Krajši izlet na pobočja nad Osojskim jezerom nas je vodil do razgledišča, odkoder se v lepem vremenu ponuja prelep razgled na Karavanke, Koroško pa tudi Julijske Alpe. Mi tega nismo bili deležni, vendar tudi pevske točke in narodni plesi, ki so jih izvedli planinci iz Beljaka, niso bili od muh. Ob njih in še kasneje so se spletli številni dogovori za prihodnje sodelovanje.

Srečanje smo zaključili z mislijo, ki jo je prejšnji večer nakazal dr. M. Potočnik, namreč, da nam je v desetletju in pol v

časih težavnih razmerah uspelo rešiti kar precej problemov in izvesti dosti skupnih akcij. Zraven tega pa ni nič manj pomembno, da se sestajamo, srečujemo, pomenkujemo, tako kot se to dogaja v Združenih narodih.

V tem je srž življenja nasploh.

V mislih pa ostajajo predvsem besede Tomaža Banovca, našega predsednika, ki je opozoril na pomembnost planincev v varstvu gorskega okolja, dal pobudo za še boljše bilateralno sodelovanje med društvu in sekcijami ter tvorno preraščanje dejavnosti iz roda v rod.

Pavle Šegula
Franček Vogelink

V SPOMIN NA NAŠEGA LOJZA

Še vse v obujanju spominov na pokojnike, nas je pretresla novica, da je za vedno zastal korak zaslužnemu planinskemu delavcu Alojzu Marku. Bil je deset let predsednik PD Bovec in v najustvarjalnejših časih PD tudi gonilna sila društva.

Tisti, ki smo bili tedaj za resno delo še premladi in so nas jemali odrasli s seboj le zato, da bi zaživeli z dejavnostjo društva, se teh akcij in pristne družabnosti spominjamo s hvaležnostjo in občudovanjem.

Bilo je zgodaj poleti, ko je že tudi zadnji sneg na Mangrtu pobralo. Na Mangrskem sedlu je društvo obnavljalo kočo in pot, ki drži od glavne ceste na sedlo.

Na trgu v Bovcu se nas je zbralo za poln tovarnjak, po poti pa smo jih nekaj še pobrali. Res sem bil srečen, da sem bil lahko v taki družbi. Peli smo in ko smo se pripeljali na Mangrsko cesto, je bilo treba poprijeti za delo. Bili smo zagnani in veseli.

Tega zadnjega dne, ko je Lojz odhajal, so bili vrhovi zasneženi. Žareli so Lojzu v zadnji pozdrav. Zdaj leži poleg sina, alpinista. Mi pa se ga bomo spominjali kot človeka, ki je opravil veliko dela. Bolečina neuresničljivega pa ostaja med nami in v nas.

M. M.

PD GORNJI GRAD

PD Gornji grad obvešča ljubitelje Menine planine, da je v svojem planinskem domu na Menini (1453 m) uvedlo čez zimo dežurstvo. Planinski dom na Menini bo tako odprt vse lepe sobote in nedelje do 1. junija 1981, ko bo spet redno odprt tudi med tednom. V domu je na voljo pijača, čaj in prenočišče. Obširne planote Menine omogočajo prečudovite zimske izlete, turne smuke pa tudi za tek na smučeh.

Planinsko društvo prosi vse pristopnike iz smeri Gornji grad, da iz varnostnih razlogov v zimskih razmerah uporabljajo izključno pot čez Semprižnik (3 ure).

Informacije ob dvomljivem vremenu dobite vsak dan po tel. št. 063 842 017 med 8. in 10. uro.

Na svidenje na Menini.

Planinska koča na Menini planini

Z mladino — na Triglav

Foto J. Gašperšič

PLANINSKA ŠOLA IN TABOR PD DELO NA POKLJUKI

Planinsko društvo Delo je tokrat že drugič priredilo za svoje pionirje in mladince enotedensko planinsko šolo in tabor na Pokljuki.

Namen take šole je naučiti mladi rod planincev in planink veščin varne hoje po planinah ter jih že v zgodnji mladosti pripraviti za samostojno življenje v naravi. Zato so organizatorji pri PD Delo izbrali za tabor idilično in zgodovinsko znamenito Pokljuko, odkoder so hodili na izlete na bližnje vrhove ter praktično preizkušali pri pouku pridobljeno znanje.

Izpite iz planinske šole je opravilo vseh 23 pionirjev in pionirk ter 5 mladincev iz Judo-kluba Šiška. Vodja tabora sta bila Lojze Pleš in Slavo Milosavljevič ter mentorica Nataša Gruden.

Končnega izleta na Triglav so se udeležili vsi udeleženci planinske šole v spremstvu 6 planinskih vodnikov.

Udeleženci planinske šole so preživeli nekaj čudovitih počitniških dni na zeleni Pokljuki ter si pridobili mnogo potrebnega znanja za življenje v naravi, kar dokazujejo številni doživljajski spisi udeležencev.

Jože Gasparič

ZBOR PLV NA PECI

Zbor planinskih vodnikov je bil za vso Slovenijo lani v oktobru v planinskem domu na Peci. Zbor so vodili L. Motore, F. Vogeltnik, B. Jordan in M. Koželj, ob sodelovanju GRS pri tehničnem delu (K. Mostnar, M. Emeršič, Z. Moličnik), udeležilo pa se ga je 89 PLV od 156 prijavljenih.

Prvega dne popoldne so razpravljali o pravilniku, v nedeljo pa je večina odšla na vrh Pece, ostali so pa vadili v okolici doma. Razprava je bila zanimiva. Govorili so o enotnih vetrovkah in o potrjevanju veljavnosti izkaznic. Vsak PLV mora napisati letno poročilo o delu in vodstvu društvenih izletov (ne svojih!) ter dokazati udeležbo na zboru. Potrdil naj bi ga UO PD, ta pa naj bi poslal izkaznico v registracijo KVIZ pri PZS, zaradi evidence. Pomisleki so bili, da bodo PD, ki imajo le malo PLV, potrdila izkaznice ne glede na predpisane zahteve, le da ga bodo imela. Zelo različna so bila tudi mnenja o periodičnem preverjanju znanja. Nujno

je obnavljanje znanja, kar naj bi preverjali na takih srečanjih. Ali pa naj bi preverjanje potekalo kar sproti? Več bi morali govoriti o moralni in pravni odgovornosti PLV. Več bi bilo treba med seboj sodelovati in si drug drugemu pomagati. Prav zato mora biti vsako leto objavljen seznam registriranih PLV. Delo PLV je amatersko, delajo le za povračila dejanskih stroškov (potnina, dnevnic in drugi stroški), zato ne vem, če opravičena zahteva po posebnih ugodnostih. To je treba razmisliti. Koroškim planincem se zahvaljujemo za gostoljubje in za vse, kar so imeli dela z nami.

B. J.

varstvo narave

SEMINAR PLANINCEV-NARAVOVARSTVENIKOV BIH

Na Tjentištu ob Sutjeski je bil od 31. oktobra do 2. novembra seminar planincev-naravovarstvenikov iz Bosne in Hercegovine. Udeležilo se ga je 43 predstavnikov 29 planinskih društev, kar dokazuje, da je v tej republiki naravovarstvena misel med planinci zaživela. V imenu organizatorjev je obiskovalce seminarja pozdravil Miroslav Franjković, predsednik koordinacijske komisije za varstvo narave pri PZJ. Povedal je, da to srečanje nadaljuje dosedanja prizadevanja za vzpostavitev mreže aktivnih poverjenikov, ki bi bili v svojih društvi pobudniki za delo na področju naravovarstvene planinske vzgoje in neposrednega udeleževanja na terenu (gorska straža). Teoretični del seminarja je obsegal predavanja o varstvu narave. Prof. Branibor Fabijanić je predstavil organizacijo varstva naravne dediščine v BiH, Sabáheta Abadžić pa je predavanje dopolnila s spiskom zavarovanih objektov in območij v tej republiki. Z varstvom živalskega sveta je poslušalce seznanil prof. Rade Jonlija, o endemnih dinarskega sveta pa je spregovoril dr. Čedomir Šilić. Strokovni del seminarja je zaokrožil prof. Boro Pavlović s predavanjem Človek in narava. Predavanja so bila zanimiva, saj so sodelovali priznani strokovnjaki Biološkega inštituta Univerze v Sarajevu, Prirodoslovnega muzeja Sarajevo in Zavoda za varstvo kulturnih spomenikov BiH. Morda bi ob podobnih srečanjih v prihodnje razmišljali tudi o ravni predavanj glede na veliko starostno razliko, saj je tokrat med najmlajšim in najstarejšim udeležencem bilo razlike kar za 55 let!

Ob predavanjih so udeleženci želeli, da bi dobili kar največ praktičnih napotkov, s katerimi bi lahko posredovali na seminarju

pridobljeno znanje svojim društvom. Nada Praprotnik, načelnica Komisije za VN in GS pri PZS, in avtor tega zapisa sta v razgovoru seznanila udeležence z nekaterimi izkušnjami pri naravovarstveni planinski vzgoji v Sloveniji.

V sklopu izredno dobro organiziranega seminarja smo si ogledali tudi del narodnega parka Sutjeska in sicer pragozd Peručico ter se poklonili spominu žrtvam pete ofenzive. Premalo je reči le — spomin, saj obiskovalec občuti odgovornost pred padlimi, kar pomeni tudi obvezo do pravilnega odnosa do narave in spoštovanja njenih vrednot, saj smo zdaj mi tisti, ki predajamo dediščino v roke naslednji generaciji. Bosanske planince čaka še mnogo potrpežljivega dela na področju vzgoje. Vendar tu so spretni organizatorji, velik strokovni potencial in — veliko volje! Prvi koraki so storjeni. Udeleženci so dobili plakete in nazive »čuvvar planinske prirode«, le-ti predstavljajo jedro, ki bo preraslo v vzgojni kader. Takšne iskricke naj bi zažarele v društvih po vsej Bosni. Naj zaključim z dobrimi željami in mislijo dr. Čedomila Šilića: »Dostopnosti gora ne dosežemo le z markiranjem in nadelovanjem poti, ampak predvsem tako, da omogočimo planincem, da jih spoznajo in doživljajo.«

Peter Skoberne

NARODNI PARK DURMITOR

Durmitor je gorski masiv v severnem delu Črne gore. Na zahodu se razprostira do Pivskih planin, od katerih ga deli kanjon reke Sušice; na vzhodu se niža v visoko, travnato planoto Jezera, v katero je reka Tara izdolbla enega najbolj divjih kanjonov na svetu; na jugu teče reka Komarnica. Zaradi svojih geoloških, geografskih, botaničnih, hidroloških, zgodovinskih in kulturnih znamenitosti so ga bili že leta 1952

proglasili za narodni park. Dolgo časa je park ostal zavarovan le na papirju. Leta 1977 pa je Unesco uvrstil kanjon Tare na seznam mednarodnih rezervatov biosfere. Ta kanjon je s 1625 metri globine takoj za največjim kanjonom na svetu, za Koloradom.

V letu 1978 so bile z Zakonom o narodnih parkih Črne gore določene okvirne meje in področja posebnega varstvenega režima. Podatki o sami površini parka pa so si še vedno nasprotujoči, vendar lahko rečemo, da meri približno 36 000 ha.

Najstrožji režim imata dva rezervata:

— pragozd jelke in smreke ob Mlinskem potoku;

— pragozd črnega bora Crna pada na napolavinah Tare (leži ob cesti Mojkovac—Žabljak).

Nekoliko blažji režim ima pet rezervatov: — Crno jezero, ki je obdano z gozdom, v katerem prevladujeta jelka in smreka. — Škrčka jezera in kanjon reke Sušice. — Zabojsko jezero z okolico, ki leži na travnati planoti Sinjajevina.

— Ožji kanjon reke Tare, ki jrazglašen tudi za mednarodni rezervat biosfere.

— Barno jezero z okolico.

Za ureditev parka skrbi pred kratkim ustanovljena Skupnost za narodni park »Durmitor«, ki ima izdelane plane za razvoj tega območja. Načrti so širokopotezni in vključujejo zimsko športni, rekreacijski, zdraviliški, planinski, alpinistični, lovni, ribolovni in kmečki turizem ter celo turi-

zem z znanstveno vsebino, za reko Taro pa je vključeno tudi kajakaštvo in splavarjenje. Ko poslušamo in prebiramo vse te plane, se sprašujemo, če vsa načrtovana dela morda le niso preveč surov poseg v sedaj še dokaj nedotaknjeno naravo. Slovenskim planincem Durmitor običajno že na prvi pogled prirase k srcu, morda prav zato, ker nas ostre in divje oblike njegovih vrhov spominjajo na naše Julijce. Privlači pa nas še nekaj drugega — malo so obiskani. Po cele dneve lahko hodiš, ne da bi srečal veliko planincev, pa še ti se pozdravijo s kratkim dober dan in odidejo naprej po svojih poteh. V svetu tišine pozvnanjo le ovčji zvonci, kak osamljen pastir — čoban si zapoje borbeno pesem iz dni naše revolucije ali junaško pesem iz bogate črnogorske zgodovine. Čas se je v okrilju vrhov ustavil. Povsod nas spremljajo legende o Čirovi pečini, o Crnem jezeru, o Savini vodi; meja med bajko in resničnostjo, med preteklostjo in sedanjostjo je zabrisana.

In potem prividi prihodnosti! Vrhovi so povezani z žičnicami, v Žabljaku stojijo sodobni, betonski, brezdušni hoteli, ljudje so samo vijaki v turističnem stroju.

Ne moremo si kaj, da se ne bi kdaj vprašali, če z razglasitvijo nekega področja za narodni park ne začenjamo le procesa uničevanja in razvrednotenja.

Nada Praprotnik

iz planinske literature

DVE ŠTUDIJI O POHORJU

Urbanistični institut SR Slovenije je izdelal študijo: »Enotna osnova turističnega razvoja na Pohorju«, po naročilu republiškega sekretariata za turizem (1976/77). Zavod za spomeniško varstvo Maribor je izdelal »Ekološko študijo — vzhodno Pohorje« po naročilu Skupščine občine Maribor, Skupščine občine Slovenska Bistrica, Gozdnega gospodarstva Maribor, Certus Maribor (1979/80).

Prva študija obravnava Pohorje z vidika kompleksne turistične-rekreacijske ponudbe za zimsko in poletno rekreacijo. Načrtovana je tehnično-funkcionalna povezava vseh smučišč in naprav na celotnem Pohorju. Ni dovolj upoštevan naravni sistem Pohorja, v katerem imajo svoj življenjski prostor gozdovi, višinske kmetije in divjad. Za vzhodno Pohorje predvsem premočan poseg v naravni sistem gozdnih sestojev, kar bo vplivalo na prirast lesne mase, na mir divjadi in na škodo, ki jo bodo trpeli višinski kmetje.

Prizadeti gozdarji, kmetje, lovci in varstveniki narave so povedali svoje. Planinci in gozdarji KS Ruše so dali pismeni predlog na pripombe na študijo, predvsem za zaščito okolja okrog Areha. Predlagali so, da je treba nujno izdelati še ekološko študijo za dopolnilo prve. Podčrtali so predvsem agresivni razvoj komercialnega turizma, predvsem smučarstva na vzhodnem Pohorju. Omenili so tudi, da se je število divjadi preveč dvignilo, saj dela veliko škodo višinskim kmetijam na njivskih posevkih pa tudi mladim gozdnim sestavam, predvsem listavcem. Preveč se je razmnožila neavtohtona divjad, ki so jo na Pohorje uvozili, to sta podonavski jelen in damjek. Veliko škodo delajo tudi divje svinje... Samoupravni sporazum o lovu in lovsko-vzgojnih ukrepih pa je ostal v mariborski občini le na papirju.

Zavod za spomeniško varstvo Maribor je naročeno študijo izročil naročnikom junija (1980). Studija obsega 283 strani. Sodelovalo je 12 avtorjev, 11 konsultantov in trije avtorji za izdelavo grafičnih prikazov: Janez Pogačnik, mgr. dipl. ing. gozdarstva,

Tisočletna Tisa — Ruše, Log št. 1

Foto Biba Teržan

Geološki zavod SRS dr. Lojze Marinček in mgr. Bojan Ajdič.

Ekološko studijo so napisali dr. Lojze Marinček, mgr. dipl. gozd. Jože Ajdič, profesor dr. Lujo Polanec, Višja agronomska šola, prof. dr. Dolfe Cizej, prof. dr. Ljerka Godič, Pedagoška akademija, dipl. ing. Jan-ko Kovačec, dipl. biol. Matjaž Jež, dipl. biol. Janez Čop, dipl. ing. Miha Adamič, Geološki zavod Slovenije, Hidrometereološki zavod Slovenije, Zavod za lovstvo Slovenije.

Konsultanti so bili: Mariborska turistična zveza, Mariborska lovska zveza, Pohorska vzpenjača, Zavod za urbanizem Maribor, dipl. ing. gozd. Živojin Hojnik, dipl. ing. gozd. Božo Cigrovski, dipl. ing. gozd. Ivan Sosič, prof. geogr. Polonca Štefanac, prof. geogr. Miro Štefanac, dipl. ing. gr. Ljubo Humek, dipl. ing. Niko Stare.

Vodstvo in vsklajevanje: Mirko Šoštarič, svetovalec za varstvo narave pri Zavodu za spomeniško varstvo Maribor.

To ekološko studijo Pohorja pa je prehitel poseg turističnih delavcev v gorski svet Pohorja.

V studiji je opisana lega vzhodnega Pohorja, v širšem prostoru z oznako prometa: opisane so pomembne točke za rekreacijo, orientacija pobočja geološke formacije, padavine in vodni zbiralniki, gozdne površine in omejitveni faktorji, gozdne združbe, kategorizacija zemljišč, naravna in kulturna dediščina, valorizacija lesno proizvodne, varovalne in splošno koristne funkcije gozdov, rekreacijski potencial pohorskega prostora, vplivi na erozijo, na vegetacijo, na gozdarstvo, na živalstvo in lov, razširjenost divjadi. Priložena je zbirna karta vplivov in pregledna karta 1 : 25 000, ko obravnava vzhodno Pohorje. Dali so tudi smernice za nadaljnje načrtovanje predvidenih dejavnosti in za rabo prostora, površin za rekreacijo in šport.

Standard in več prostega časa prebivalstva v mestih in industrijskih središčih pove-

čuje potrebe ljudi po rekreaciji v naravnem okolju. Zato je to potrebo treba pravilno načrtovati in jo vključevati v naravni ambient, sicer utegne množična rekreacija ogrožati naravo, ko vnaša v krajinski prostor vrsto konfliktov pa tudi ekološko škodo.

ing. Josip Teržan

GOZDNA UČNA POT BOLFENK—RAZGLEDNIK

Zamisel in besedilo: ing. Rozka Debevec-Lesjak. Uredil Milan Cilenšek. Založilo Društvo gozdarskih inženirjev in tehnikov Maribor, 1980. 50 str. Ilustr.

Na Mariborskem Pohorju bo spomladi, ob začetku tedna gozdov, odprta privlačna novost: Tri kilometre dolga markirana gozdna pot, na kateri se bodo obiskovalci v višini 1050—1146 m lahko seznanili z gozdom, ki ga ne sestavlja samo drevje in grmovje, ampak tudi številne druge rastline, živali in drobnoučivke. Na rast gozda vplivajo mnogi dejavniki. Glede na to, da je laiku težko razločevati posameznosti in razumeti zapletene biološke procese, je prav, da smo dobili lično, poljudno napisano knjižico, iz katere se bodo ljubitelji narave lahko poučili o gozdovih nasploh, posebej pa še o kmečkem gozdu, bukovem gozdu, gozdnem robu, negi gozda, umetnem smrekovem gozdu, o gozdnih živalih in o biološkem varstvu gozdov. Opisane so vse poglavitne drevesne vrste, poleg tega pa še gozdna tla in gozdne ceste. Seznanimo se lahko tudi z gozdarjenjem. V vsebinsko zaokroženi knjižici je precej podrobnosti iz gospodarske in kulture zgozdovine ter zanimivosti iz prostranega sveta pohorskih gozdov.

F. V.

NOV PRIROČNIK ZA LJUBITELJE GORSKEGA CVETJA

Christopher Grey-Wilson, Herbert Reisigl: Pareys Bergblumenbuch. Ilustr. Marjorie Blamey. Hamburg, Berlin, Parey 1980. 411 str.

Kot dopolnilo k priročniku, ki opisuje 3120 »nižinskih« cvetic v Nemčiji in SZ Evropi, v njem je 3120 z ilustracijami opremljenih opisov vrst, od tega kar 2900 barvnih (Richard in Alastair Fitter, prev. in pred. K. v. Weihe: Pareys Blumenbuch, 1975), je pred kratkim izšla žepna knjiga, ki opisuje gorsko cvetje Alp, Pirenejev, Apeninov ter skandinavskih in britanskih gor. Angleški izvirnik (The alpine flowers of Britain and Europe) je prevajalec prof. dr. Reisigl predelal in dopolnil. 4040 risb, od tega 2750 barvnih, je prispevala M. Blamey.

V uvodu najdemo pojasnilo, kaj so gorske rastline, vse napotke za rabo priročnika, shematičen barvni prikaz vegetacij-

skih pasov v Evropi, zemljevida Evrope in Alp, pregled kratic, okrajšav in posebnih znamenj (zaradi omejenega prostora so opisi skrženi na minimum) ter naravovarstvenih prizadevanj. V osrednjem delu knjige se po rastlinskem sistemu vrstijo opisi posameznih vrst (na levi strani), ilustracije pa so vzporedno na desni; praprotnice in trave so izpuščene. Besedilo in podoba se med seboj dopolnjujeta: v tekstu so tisti podatki, ki iz ilustracij niso razvidni (velikost, življenjska doba, podobnost z drugimi vrstami, rastišče, geografska razširjenost, čas cvetenja). V dodatku so potrebne dopolnitve, ilustrirani ključ za enokaličnice, drevje in večje grmovje, za nekatere rodove in družine, pripombe k rastlinski ekologiji in pojasnila strokovnih izrazov.

Morda bo koga zanimalo, koliko endemitov JV Alp bomo našli v tem priročniku. Od 63 vrst, kolikor jih je bilo ugotovljeno pred precej leti (in ki seveda nikakor niso vse gorske rastline), sem jih naštel kar 26.

F. Vogelink

TONE STROJIN: JAKOB ALJAŽ V SLOVENSKEM PLANINSKEM IZROČILU PD Dovje-Mojstrana 1980. 77 str.

Za letošnji dan planincev in ob več drugih obletnicah je izšla brošura, »namenjena današnjemu človeku-gorniku, ki je za Aljaža že slišal, ni pa poučen o tem, kaj je Aljaž pomenil za Triglav, za SPD in za izročilo slovenskega gornišva.« Strojinov prikaz Aljaževega življenja in dela ni edini — spomnimo se Mlakarjevega, ki je izšel v zbirki Naši veliki planinci. Tudi naše glasilo se ga je pogosto spominjalo. Med najnovejšimi študijami je S. Klinarja »Jakob Aljaž — velik rodoljub« v zborniku Triglav — gora naših gor (Maribor, Obzorja 1980).

Kakor je videti, se hvaležno spominjamo vsega, kar je neutrudni triglavski župnik storil za slovensko planinstvo. Ne samo to: zdaj, ko je minilo že dobrega pol stoletja, kar počiva na prisojni strani cerkvice na Dovjem, obrnjen proti Triglavu, se šele prav zavedamo, kako pomembno je bilo vse, kar je bil za nas storil, in da toliko ne bi bil naredil nihče drug, kvečjemu številan krog zaslužnih mož.

Knjiga je razdeljena na deset poglavij, v katerih najdemo glavne biografske podatke (npr. da je bil 1883 prvič v Vratih, 1887 prvič na Triglavu), opis tedanjih razmer na Dovjem, seveda pa je avtor s posebno skrbjo proučil vse vire, ki pričajo o Aljaževi zavzetosti za slovensko planinstvo, o njegovi podjetnosti, brez katere ne bi bili v tako kratkem času dobili pomembnih

planinskih stavb na Triglavu in pod njim. Nikakor ne smemo spregledati zaporedja »vrh Triglava — Kredarica — Vrata«: vsak malce manj navdušen planinec bi bil postavljaval stavbe v nasprotnem zaporedju, če bi se bil Kredarice sploh lotil.

Pisec ni pozabil tudi na poglavje o Aljažu kot pevcu in glasbeniku, dodal je tudi poglavje o njegovih zaslugah za razvoj tu-

rizma, ob koncu pa je tudi pregledna bibliografija.

Lično opremljena knjiga je ilustrirana s številnimi reprodukcijami starih fotografij, razglednic, pisem in drugih virov iz triglavske muzejske zbirke pri PD Dovje-Mojstrana. Žal se je v besedilo prikradlo precej nerodnih tiskovnih pomot.

F. V.

alpinistične novice

NEDOVOLJENI VZPONI IN ALPINISTIČNA ETIKA

Uredništvo znane angleške alpinistične revije Mountain se v uvodni besedi k številki 75 (oktober 80) pritožuje nad pešanjem poštenosti in nad pretirano samohvalo, za katero tako radi zbolijo nekateri alpinisti. Še vedno zvesti dejstvu, da se je alpinizem oz. gornišstvo začelo kot »gentlemanski« šport, trdijo, naj bi tako ostalo tudi v prihodnje; torej za potrjevanje dobrega imena in za vrednotenje v višji vrednostni razred niso potrebne tvidaste obleke, nekritično samohvalno leporečje in drugi zunanji znaki, ampak naj se tudi v alpinizmu »gentlemenstvo« poudarja s svojimi prvinami in vrednotami, ki nikoli ne zbledijo: korektno vedenje do slabših (ali lepše: do manj dobrih), trden značaj, predvsem pa naj alpinistove besede nekaj veljajo in držijo v obljubah. V tem smislu so se v prejšnji številki lotili najprej angleških in ameriških plezalcev, tako imenovanih predstavnikov »novega vala«, neprizanesljivo so se lotili Reinholda Messnerja, ker je dovolil, da so se njegovi izjemni uspehi razvrednotili v cenenih senzacijah. V zadnji številki so »obdelali« dva francoska alpinista: Ivana Girardinija in Yanicka Seigneurja. Takole pravijo:

Ivan Girardini je opravil ilegalni vzpon na K-2. Ko je plezal na Mitre Peak, za katerega je imel potrebno pakistansko dovoljenje, je taboril ob vznožju francoskega grebena na K-2, z namenom, da opravi ilegalni solo vzpon po fiksnih vrveh, ki so ostale od zadnje odprave. Dovoljenja za K-2 ni dobil. Če ljudje lažejo pakistanski vladi ali katerikoli vladi, ki nadzoruje pristope do gora, ni čudno, če vlada alpiniste odklanja in jih obravnava kot nadležne, nepotrebne in nezaželene. Posebno v Pakistanu je zaradi geografskih in političnih razmer zelo lahko izzvati takšen odnos. Upamo samo, da bodo pakistanske oblasti ukrepale podobno kot v Nepal, ko bodo s prepovedjo vstopa v državo kaznovale samo alpinista in da ne bodo prepovedi razširile na celo deželo, od koder je alpinist prišel, ali da bi celo prepovedale dostop

do gora, kjer je bil opravljen ilegalni vzpon.

Vlade dežel pod Himalajo imajo dovolj domačih problemov, veliko hujših od želja tujih gornikov, da bi hodili po tamkajšnjih gorah. Nič ne bi bilo nenavadnega, če bi alpinisti doživljali večje ovire in zamude pri izdaji dovoljenj. Prijateljski pogovori, dobro in prijazno obnašanje ter vzoren značaj večine alpinistov, ki so zadnja desetletja obiskali Himalajo, je vzpodbudilo večjo naklonjenost in sproščenost oblasti pri izdaji dovoljenj. V večini svojih predpisov obravnava alpiniste pod oznako »asocial« in ne »antisocial«. Girardinijevo obnašanje pa je antisocialno, vredno ostre graje; njegov odnos do dobrega imena alpinistov je prezirljiv in neodgovoren, njegovo stremljenje za osebno slavo ga je pripeljalo, da je uporabil laž. Račun za njegovo laž pa lahko plačajo drugi, saj se lahko zgodi, da nihče ne bo mogel in smel več plezati na K-2, kar je povsem nepotrebno, z Girardinijeve strani pa skrajno nepošteno. Še enkrat: Upamo, da bodo napovedani ostri ukrepi pakistanskih oblasti doleteli samo Girardinija in ne vseh alpinistov. Podobno kot slava, lahko tudi denar omami alpinista, da uporabi laž. To je zgodba o enem najboljših francoskih himalajcev, o Yanicku Seigneurju. Pred leti je padel v podobno past kot Girardini. Zaradi ilegalnega vzpona je dobil prepoved vstopa v Nepal. Toda po uspehu na Broad Peak se mu je zazdelo potrebno, da za dokončanje svojega filma o tem vzponu doda še nekaj dobrih, panoramskih bogatih prispov. Zlezel je na vrh Les Bans v pogorju Oisans. Vzrok, da njegov solo vzpon ni bil pristen, je bil hitro razviden iz vsebinsko nasprotnih poročil o Mountainu in drugod, o tem, da on in Georges Bettembourg nista dosegla vrha skupaj. Bettembourg je bil nekako 300 m pod vrhom preveč izčrpan, da bi lahko nadaljeval in uspešno končal vzpon. Na vrh je prišel Seigneur sam. Zato se na vrhu ni mogel filmati, kot kažejo vstajeni kadri z Les Bans. Če se ne bi snemal in če ne bi vtaknil zmagoslavnega kadra v film, bi bil tak film premalo komercialen, preveč cenen in navaden; hoja proti vrhu, snemana samo v lastne

stopinje, ne bi povedala ničesar, svežo gaz v snegu z modrim nebom v ozadju pa lahko pofilmamo kjerkoli. Lažnivi trik s filmom se Seigneurju ni posrečil. Nasprotno: kritiki mu zdaj niti ne priznajo več, da je bil na Broad Peak.

Janez Bizjak

PREDSEDNIK SRFW PREMINIL

Večina delegatov članic Mednarodne komisije za reševanje v gorah je šele na zasedanju v Berchtesgadenu izvedela, da je za vedno odšel Fritz Bühler, častni doktor in dolgoletni predsednik Švicarske letalske reševalne službe (SRFW).

Rojen je bil 7. maja 1909 v Bernu, kjer je prebil mlada leta ter se v očetovem podjetju izučil za tiskarja. Že leta 1930 je absolviral prvi tečaj za učitelja smučanja in kot prvi v kantonu Bern dobil spricevalo za smučarskega učitelja. Želja po udejstvovanju v drznih športih ga je leta 1931 in 1932 vodila v šolo za motorne pilote, leta 1933 in 1934 se je ponovno udeleževal tečajev za učenje smučarstva, zraven pa se je šolal v tiskarski stroki. Leta 1935 je v Berner Oberlandu ustanovil in vodil prvo švicarsko smučarsko šolo. Po letu 1936 je bil tehnični vodja Tiskarne Bühler, kjer ima zasluge pri proizvodnji diazo papirja, občutljivega za svetlobo; ustanovil je firmi Ozalid AG in Tunica AG v Zürichu.

Leta 1941 je absolviral tudi tečaj za reševalca iz vode ter postal član osrednjega

odbora Švicarske reševalne družbe. Ta je 27. aprila 1952 ustanovila Švicarsko letalsko reševalno službo. Bühlerja so že tedaj vabili, da spričo svojih usposobljenosti prevzame vodstvo. Fritz je ponudbo tedaj odklonil, ker mu tega niso dopuščale razmere v podjetju, ohranil pa je stike ter uvedel tudi medicinsko oskrbo ponesrečencev. Bil je tudi instruktor na prvih tečajih za pristajanje na ledenikih, ki so jih organizirali v Švici.

Kasneje so Bühlerja še večkrat prosili, da naj prevzame vodstvo SRFW, ki je zašla v zelo težaven položaj in je njen ugled padel na nizko raven.

Prvega marca 1965 je na to končno pristal ter opravil čudežno delo, ko je obnovil in spet uveljavil SRFW. Minule so finančne težave, službo je opremil z letali in helikopterji, izšolal letalce reševalce in medicinsko osebje. Letala SRFW dandanes ne lete samo v Švici, temveč tudi v drugih državah, če tako nanese potreba. Fritzov vpliv se je že zgodaj odrazil tudi v IKAR, kjer je bila leta 1967 ustanovljena komisija za letalsko reševanje, ki jo je Fritz vodil zelo uspešno vse do smrti.

Fritz je bil naš dober prijatelj; pomagal je tudi pri rasti našega reševanja v gorah z letali — tako z nasveti, opremo, podatki in podobnim.

Lahko rečemo, da je bil zelo skromen ter svojih znanj ni nikoli obešal na veliki zvon. O njegovih številnih veččinah smo izvedeli šele potem, ko ga že ni bilo več med živimi. S tem, da je uvedel letalsko reševanje v gore in stene, je Fritz veliko prispeval h kakovosti in ekspeditivnosti reševanja v gorah. Prav to je tudi razlog, da se ga spominjamo v našem planinskem glasilu. Spominjali se ga bomo, dokler bodo leteli letalci-reševalci.

Pavle Šegula

Fritz Bühler, šef SRFW, Chamonix, 17. 9. 1977

Foto ing. P. Šegula

HIMALAJSKA KRONIKA 1979

Znana švicarska alpinistična revija »Die Alpen« prinaša v letošnji 3. številki (revija izhaja četrtletno pod gornjim naslovom) zares izčrpen in natančen pregled vseh lanskoletnih podvigov v himalajskem pogorju. Avtor te kronike za leto 1979, ki zavzema v reviji kar 18 strani, je Trevor Braham, vendar so mu pri zbiranju podatkov pomagali številni strokovnjaki, med njimi tudi Tone Škarja.

Iz obširnega pregleda povzemamo, da se je leta 1979 mudilo v Nepal 48 visokogorskih odprav, od tega 21 v pred- in 27 v pomonskem razdobju. K temu dodajmo še naslednje splošne ugotovitve:

V času pred monsumom so bile razmere zelo ugodne; maj je postregel s čudovitim vremenom ob komaj kakšnem snežnem viharju, vendar so v velikih višinah divjali siloviti vetrovi. V času po monsumu je prevladovalo skoraj ves oktober in v no-

vembru prav tako odlično vreme. Vedno več odprav se v višinah nad baznimi tabori rišči odpoveduje sodelovanju šerp in uporabi naprav s kisikom. Nepalska vlada dovoljuje poslej tudi vzpone v zimskem času in tako se je Poljakom v zimi 1979/80 posrečil kot prvim zimski vzpon na Mount Everest. Zdi se, da bodo nepalske oblasti v prihodnje dovoljevale tujim odpravam tudi vzpone na doslej prepovedane gore. Posebno zanimivo je dejstvo, da je Kitajska za leto 1980 prvič dovolila tri visokogorske odprave, in sicer japonsko na Everest, nemško na Shisha Pangma (ali Gosainthan 8013 m) in angleško na Kungur (7719 m) v pokrajini Sinkiang.

Kot posebnost leta omenja kronist tudi z jugoslovansko pomočjo ustanovljeno plezalsko šolo za šerpe, ki prireja izobraževalne in reševalne tečaje. Kljub izredno varčnemu načinu naštevanja vseh razpoložljivih podatkov je v nadaljevanju namenjena uspešni jugoslovanski odpravi na Mount Everest polovica strani, pri čemer ne gre spregledati, da je bilo vseh odprav 48!

Iz celotnega objavljenega gradiva v tej kroniki so možne najrazličnejše zelo zanimive primerjave, saj so v nekaj primerih navedeni celo stroški. Tako je nesporno, da pomeni ta pregled za vsakega poznavalca ali himalajca dragocen vir najnovejših podatkov in nemara tudi napotkov.

Milan Avguštin

MNOŽIČNI ALPINIZEM IN NESREČE

(Skrajšan prevod razmišljanja Pita Schurberta v *Alpinismusu* 11/80)

Število smrtnih nesreč v Alpah je doseglo do konca leta skoraj 700 (sedemsto!). Se zavedamo te številke? Porast števila nesreč je razviden iz leta v leto, vendar ne raste vedno sorazmerno s številom gornikov, čeprav smo mnogi tako mislili. V zadnjem desetletju se je število planincev, v primerjavi s prejšnjim desetletjem, v Alpah več kot podvojil. Vendar ta množičnost ne beleži sorazmerno enakega porasta nesreč. Leta 1960 se je bilo smrtno ponesrečilo 1,8 ‰ (promila!) v razna planinska združenja organiziranih gornikov, leta 1979 pa 0,69 ‰, torej prav nasprotno: padec števila nesreč za 50 ‰ glede na število gornikov. Večja varnost je rezultat intenzivnejše kvalitetnejše vzgoje, boljše opreme, večjega znanja, disciplinirane skrbi za ustrezno telesno pripravljenost. V primerjavi z organiziranimi planinci je desetkrat več nesreč na žičnicah, vlečnicah in pa pri tistih obiskovalcih Alp, ki v gore hodijo v nizkih čevljih oziroma so neustrezno opremljeni.

Po drugi strani pa množičnost prinaša vendarle tudi negativne stvari in prej nepredvidljive nevarnosti: ob lepih vikendih,

ob sobotah in nedeljah, se v modnih plezalnih smereh in po najbolj znanih turah dobesedno stiskajo in tlačijo celi grozdi alpinističnih in vodniških navez. Pri taki gneči, kjer sta zamudno čakanje ali brezobzirno prehitevanje vsakdanja stvar, je riziko zadnjih navez iz leta v leto večji. Pri tem ni mišljeno samo padajoče kameenje, ki ga prožijo prve naveze v isti smeri, ampak so za spodnje plezalce nevarni tudi padajoči alpinisti. Trije primeri:

1. Severna stena Clariden: padec dvočlanske naveze je zbil iz stene tudi spodnjo tričlansko navezo. Rezultat: dva mrtva in trije ranjeni.

2. Tour Ronde: Padla dvočlanska naveza je v ledeni vesini zbila v globino še 10 (deset!) spodnjih plezalcev; pravi verižni padec. Ob vznožju je obležalo 8 mrtvih in 4 hudo poškodovani.

3. Ortler: Skupina 25 udeležencev z dvema vodnikoma je plezala po grebenu. Pod grebenom pa sta v steni plezala dva alpinista. Enega je padajoče kamenje (ki ga je sprožila zgornja skupina) poškodovalo do smrti.

Z množičnostjo moramo računati tudi naprej. Kdor ji želi ulti, mu ostane samo še preusmeritev na samotne in manj obljudene stene, plezanje v nemodnih in manj znanih smereh ipd.

Skrajšan prevod: Janez Bizjak

Opomba prevajalca:

Poseben problem predstavlja vprašanje, kako in zakaj padajo v stenah cele naveze. Najbrž z varovanjem ni vse v redu; vsaj s tistim ne, kakršnega učimo in predpisujemo v alpinistični šoli. Lahko bi v razmišljanje vključili tudi naše domače razmere, saj smo imeli več primerov, da je padajoče kamenje zgornjih navez poškodovalo ali ubilo alpiniste spodnjih navez; tudi cele naveze so že padle in se ubile. Vedno bolj pogosto pa slišimo, kako mnogi naši alpinisti plezajo tudi težke smeri v hitrem stilu »cela naveza hkrati«, lepo navezani med seboj...

O DELU UIAA

Oktobrska, 91. številka biltena UIAA, je skoro docela posvečena običnemu zboru zveze, ki je bil 11. oktobra 1980 v Ženevi. Udeležilo se ga je 32 članic. Delegati so obdelali 18 točk dnevnega reda. Posebno zanimiva so bila poročila komisij. Materiali so bili pripravljeni vnaprej ter v glavnem objavljeni v 89. in 90. številki biltena. Deloma smo o njih poročali tudi v Planinskem Vestniku, zato tokrat ne bomo šli v podrobnosti.

Delegati zasedanja UIAA so se uvodoma spomnili dveh preminulih planinskih delavcev — Luciena Deviesa in Maria Fantina. Davies je bil predsednik CAF v letih 1948, 1957 in 1970, FFM pa je vodil od leta 1948

do 1973. Predsedoval je francoskemu Himalajskemu odboru, ki je organiziral skoro vse velike francoske odprave.

Sam je bil odličen alpinist in prvopristopnik. Med njegove največje dosežke sodi prvenstvena na Punto Gnifetti v Monte Rosi čez steno iz Macugnage leta 1931, ki jo je sam ocenil kot »najbolj himalajsko med stenami Alp«.

Tudi Fantin je bil eden organizatorjev odprav v CAI. Umrl je star komaj 61 let, potem ko je sodeloval v več kot 15 odpravah v vseh gorstvih sveta. O tem je zbral veliko dokumentacije, ustvaril dokumentarne filme ter napisal odlične knjige, med temi je eno posvetil vsem štirinajstim osemstisočakom.

Iz predsednikovega poročila povzemamo podatek, da je v UIAA vključenih 49 zvez, ki združujejo prek 2 000 000 planincev. Na zasedanju so prosili za sprejem v UIAA tudi Filipini. Med izvajanjem predsednika je zanimiva njegova spodbuda alpinistom, ki naj bi poiskali boljše in učinkovitejše metode varovanja v snegu in ledu, saj sedaj znani ukrepi niso preveč učinkoviti.

Iz poročil posameznih komisij navajamo še nekaj misli.

Komisija za zavetišča in koče se sooča s težavami, ki se pojavljajo, kadar obiskujejo domove prevelike skupine hkrati. Problemi iz naših gora očitno niso neznani tudi drugod. Komisija za turno smučanje je imela na sporedu med drugim t. i. »heliski« — transport smučarjev do izhodišča s helikopterjem in smučanje po strminah, ki skrivajo številne nevarnosti. Nemški DAV je izdal priročnik, Avstrijci pa so sprejeli norme za smuči in obuvalo.

Komisija za varstvo okolja ima praviloma težavno delo, bori se z najrazličnejšimi opori, za nameček pa jo tarejo tudi notranje težave, zaradi odsotnosti predsednika R. Roubala. Ta kljub strokovnim kvaliteta ne uživa več popolne podpore delegatov UIAA.

Omenjeni so bili gospodarski, ekološki in socialni problemi, s katerimi se soočajo zlasti v nepalski Himalaji zaradi odprav.

Razprave so tekle tudi o prepovedi gradnje ceste v alpskem svetu ter o prepovedi poletov s helikopterji v turistične namene. V razpravi o poročilu komisije za odprave je bilo govora o alpinistični šoli v Nepal. Sklenjeno je bilo, da dajo svoje instruktorje še DAV, CAI, SAC in Poljska alpinistična zveza. Aleš Kunaver je poročal, da bo šola spet odprta od 15. avgusta do 15. oktobra 1981.

Pisarna sekretariata UAA je izdala opomnik — tiskovino z opisom znakov in postopka za klic v sili, ki so ta čas v uporabi v alpskem svetu. Opomnik je na voljo v petih jezikih, kar bo v veliki meri pripomoglo k razumevanju in bo preprečevalo nesporazume oziroma nesmotrno rabo.

Spomladi 1981 bo na voljo tudi mali leksikon planinskih izrazov.

Volitve niso prinesle bistvenih sprememb.

Predsednik je ponovno Pierre Bossus (21 glasov za, 5 glasov proti, 2 vzdržana). V generalnem sekretariatu so: tajnica Régine Schreiter, blagajnik Pierre Crétiaux, pravnik Laurent Extermann ter Adalbert Fontana in Félice Jaffé. Guida Tonello, ki je opravljal naloge po nalogu UIAA že leta 1933, so delegati soglasno sprejeli za častnega člana. V obrazložitvi predloga je bilo poudarjeno, da je mnogo pripomogel k uresničevanju zamisli, da naj med planinci ne bo meja.

Prihodnja skupščina UIAA bo v Luganu, Švica, od 8. do 11. 10. 1981. Za leto 1982, ko bo UIAA slavila petdesetletnico, bi radi organizirali skupščino Francozi v Chamoinu in Nepalci v Kathmanduju. SZ predlaga Krim kot prizorišče zasedanja leta 1983 ali 1984, Madžari pa se ogrevajo za srečanje na Madžarskem leta 1983. Delegati bodo o izboru razmislili ter bodo svojo odločitev sporočili pismeno.

Razen podatkov o zasedanju UIAA je v biltenu le malo drugega.

Alpinistom je na voljo izbor sprememb navodil za preizkušanje plezalnih pasov. Objavljeni so rezultati festivala planinskih filmov, ki je bil od 1. do 5. 10. 1980 v Les Diablerets v Francoski Švici.

Prvo nagrado je prejel René Desmaison za film »Vrtoglavi Andi«, medtem, ko je Garylène Preston, novozelandska TV, prejel posebno nagrado za film »Do vrha«. Podelili so tudi štiri zlate nagrade »Diable d'or« in to: Za film o tehničnem plezanju Francozu Jeanu Atanassiefu. Predstavil je »Prvenstvena v Patagoniji, severna stena Fitz Roy«. Za dokumentarca o odpravah poljskemu filmu Mareka Piestraka »Dnevnik karavane«.

Za režijo nemškemu filmu Gerharda Baura »Ledeniške razpoke, vrvi, lopata« ter za varstvo narave, francoskemu speleologu Allainu Baptizetu za film »Ogrožene podzemne vode«.

Nemško planinsko društvo se je odločilo, da ustanovi Mednarodni planinski arhiv in je to delo poverilo Toniju Hiebelerju. V arhivu bodo zbiral vse pomembne dosežke v gorstvih sveta, ustanovitelji pozivajo planinske in druge organizacije, organizirane in zasebne planince, da poročajo o odpravah, zasebnih vzponih in vsem drugem, kar bi utegnilo biti koristno za tiste, ki pripravljajo odprave in vzpone v vseh koncih sveta. Podatki iz arhiva bodo na voljo vsem, zato naj bi pridno pošiljali podatke na naslov: INTERNATIONALES BERGARCHIV, Deutscher Alpenverein, Praterinsel 5, D — 8000 München 22.

Po daljših preizkusih in razpravah so v NDR z uradnim odlokom dokončno prepovedali uporabo prižemalnih zagozd (zatičev) v vseh stenah, katerih kamnino tvorijo peščenjaki. Iz obrazložitve je razbrati, da so to storili v korist varovanja narave, saj so sodobni železninarji povzročili v tamkajšnjih plezalskih smereh, zaradi mehke kamnine, veliko škodo. Pri naštevanju prepovedanih pripomočkov navedajo poleg prižemalne zagozde tudi tako z varovalno vrstico in izdelke z imeni: Stopper, Clogs, Hexentric, Polycoins in vse možne novosti.

Vsakomur, kdor bi kljub prepovedi uporabljal v vzhodnonemških peščenjakovih ostenjih takšne pripomočke, grozijo z občutnimi globami in z zapleno prepovedanih plezalskih pomagala. Posebej opozarjajo, da moramo to prepoved dosledno upoštevati tudi vsi tuji obiskovalci njihovih gora. Sicer pa naj pripomnimo, da tudi na Češkoslovaškem ni dovoljena uporaba takšnih plezalskih pomagala v tistih stenah, ki so pretežno iz peščenjakov.

M. A.

V lanskim novembrski številki revije »Alpinismus« je poleg drugega najti v rubriki »Zasebno« tudi naslednji nepodpisani sestavek o našem odličnem alpinistu (sestavek je opremljen tudi s fotografijo):

»Med najmočnejše može jugoslovanske odprave na Mount Everest v letu 1979, ki se ji je posrečil prvenstveni vzpon po 6,1 km dolgem zahodnem grebenu, sodi slovenski plezalec Stane Belak, ki je bil rojen 13. novembra 1940 v Ljubljani in ki je po poklicu oblikovalec v razvojnem oddelku. S plezanjem se je začel ukvarjati leta 1960 in je vse od takrat na visoki stopnji zmogljivosti. Njegovo najljubše področje so težavni zimski vzponi, kot so to severna triglavska stena, Čopov stebel (1968, devet dni), severna stena Špika, Krušičeva smer (1971, štiri dni), Rakova špica, zasnežena smer (1974, štiri dni) in še nekatere druge. V zahodnih Alpah se mu je leta 1969 posrečila druga ponovitev Frênejevega stebra na Mont Blancu in peta ponovitev v severni steni Droites (druga ponovitev variante Axt). Stane Belak je bil v letih 1968 in 1970 v Hindukušu, kjer so mu uspeli pomembni vzponi. Doslej je stopil na dva osemtisočaka: Makalu 1975 in Mount Everest 1979.«

M. A.

razgled po svetu

RESOLUCIJA MEDNARODNE KOMISIJE ZA REŠEVANJE V GORAH

Obilje nesreč v plazovih, v katerih so daleč največji odstotek odnesli planinci in alpinisti na smučeh ter smučarji na celcu v predelih, poleg organiziranih smučišč na eni strani, na drugi strani pa udeleženci odprav in šerpe, je spodbudilo podkomisijo za plazove IKAR, da je zasnovala, sprejela in predložila občnemu zboru IKAR dvoje resolucij. Bili sta sprejeti s priporočilom in obvezo, da jih objavijo planinska in druga glasila organizacij članic.

Smučarjem in planincem smo namenili tele misli:

Statistika zimske sezone 1979/1980 kaže, da iz leta v leto nenavadno močno narašča število nesreč smučarjev zunaj teptanih smučišč in posebno pri smučanju v celcu, poleg smučarskih prog. V zimski sezoni 1979/1980 je zgolj v petih državah, članicah IKAR, umrlo 45 smučarjev. Ne smemo pa prezreti še številnih drugih nesreč, ki so se iztekale brez smrtnih žrtev. Večina prizadetih smučarjev je opravila smučarski tečaj in dobro osvojila tehniko vožnje. Niso pa se zavedali, da se v nekatere okoliščinah zunaj teptanih prog postavljajo nevarnosti snežnih plazov in

da so sami odgovorni za varnost. Spričo tega se kaže zahteva, da je treba v tej smeri izšolati in preizkusiti predvsem učitelje smučanja. Ti so seve dolžni, da ustrezno vzgajajo in pouče tudi svoje varovance.

V bodoče ne sme nihče opraviti smučarskega tečaja brez zadovoljivega pouka o snežnih plazovih in o ustreznem zadržanju na terenu. To zahteva vse močnejša težnja po smučanju v celcu.

Spričo navedenega opozarja Mednarodna komisija za reševanje v gorah na naslednje ukrepe:

1. Brez odlašanja je treba opraviti ustrezno šolanje.

2. Učitelji smučanja in vodniki naj ne popuščajo željam svojih varovancev, da bi se podajali na smučarske podvige v celcu, kadar bi to bilo zaradi snežnih razmer tvegano.

3. Vse tiste, ki smučajo v celem snegu, je treba poučiti, da naj nosijo s seboj lavinsko vrstico ali druge naprave za iskanje zasutih v snegu in lahko, terensko lopato.

Napotek velja za planinsko organizacijo, kolikor gre za planince in turne smučarje, veliko delo pa še čaka Smučarsko zvezo Slovenije in njene organizacije, ki so

glavni nosilci vzgoje smučarjev. Tu bo treba pač najti skupni jezik obeh organizacij ter tako vskladiti učne programe, da bodo najbolj v prid planincem in smučarjem. Razmisliti bo treba tudi o večjem prodoru »Dneva varstva pred snežnimi plazovi« med neorganizirane občane. V večjih smučarskih središčih bi se kaj takega dalo izvesti večkrat v mesecu in s tem zajeti čim več ljudi. Tudi žepni priročnik »Pozor, plaz«, ki smo ga napisali gorski reševalci, založila pa Smučarska zveza Slovenije, bo moral med smučarje in planince, če naj pripomore k njihovi večji varnosti.

In kaj je namenjeno organizatorjem ter udeležencem odprav in trekingov?

Nasvet je takle:

Zadnja leta postaja vse bolj opazna težnja, da bi Himalajo in druga velika gorstva obiskovali ne le člani odprav, temveč tudi udeleženci trekingov. Posledica je, da je leto za letom več nesreč, posebno pa žrtev zaradi snežnih plazov.

Pred kratkim smo dobili pregled nad dogajanjem, ki zajema Himalajo v obdobju 1950 do 1978. Očitno je, da so plazovi v osemindvajsetih letih v Himalaji pobrali 94 žrtev. Upoštevati velja, da je med njimi 48 šerp. To ima v državi, ki nima urejenih vseh vprašanj skrbstvi, hude osebnе, družinske in družbene posledice.

Mednarodna komisija za reševanje v gorah čuti dolžnost, da opozori na te okoliščine in z njimi povezano odgovornost za šerpe in druge sodelavce iz vrst domačinov vse planinske in druge organizacije, ki pošiljajo v Himalajo odprave in trekinge. Pripravljena je pomagati pri pripravi ustreznih ukrepov.

Sredstva javnega obveščanja naj o uspehih odprav ne poročajo enostransko in ne glede na izgube. Opozore naj tudi na hude posledice. Ugledna tradicija planinskih organizacij že sama po sebi zahteva, da nedvomno potrebne odgovornosti ne bosta zasenčili poslovnost in boj za prestiž!

Našim odpravam in trekingom je nevarnost doslej prizanašala z najhujšim, vemo pa, da so za krajši čas postali ujetniki plaznih gmot pod Kangbačenom in tudi, da so plazovi ogrožali višinska taborišča nekaterih odprav. Premislek odpravam ne bo v škodo, saj je njihovo početje že po sili razmer nenehno vezano na premagovanje nevarnosti vseh vrst v mnogo večji meri, kot smo tega vajeni v domačih gorah in Alpah.

Ni dvoma, da tudi v daljnjih tujih gorah pomaga predvsem solidno znanje, ki ga odpravarjem v načelu ne bi smelo primanjkovati. Pomembno je, da jih ne zavede časovna stiska in zavest, da je do izbrane gore dolga, največkrat neponovljiva pot, združena z velikimi izdatki. Vsekakor pa to ne sme biti razlog za prepogosto in

premalo premišljeno tveganje. Ambicija je koristna, vendar tudi na himalajskih vrhove ne sme postati bolna in brezobzirna.

Pavle Šegula

S SREČANJA MEDNARODNE KOMISIJE ZA REŠEVANJE V GORAH

Letošnje zasednje podkomisij Mednarodne komisije za reševanje v gorah (IKAR) in njen občni zbor so bili konec oktobra v Berchtesgaden, lepem letoviškem kraju v vznožju visokih gora blizu Salzburga. Zbora smo se z drugimi članicami udeležili tudi predstavniki iz Jugoslavije, ki jo zastopamo po strokovnosti v različnih podkomisijah.

Najpomembnejši del občnega zbora je bilo poročilo podkomisij, s katerim so opozorile na najpomembnejše uspehe in probleme, ki jih je še treba rešiti.

Letalci-reševalci so obravnavali nevšečno vrtenje človeka ali bremena, obešenega na vrvi pod helikopterjem, ki v nekaterih primerih lahko postane zelo nevarno za prizadetega. Znano je že, da se tega pilot znebi s prehodom v let naravnost, v skrajnem primeru pa s pristankom.

Pokazalo se je, da sistemi za dviganje bremena (ponesrečenca) z vitlom še tudi niso popolni in da se pletenica lahko celo izmuzne ali raztrga.

Ugotovljeno je, da je v gorskem svetu v uporabi več vrst helikopterjev, med katerimi je še vedno najboljša Alouette 3. Dosti uspeha si obetajo od modela Bell 212, kakršen leti pri nas in v Avstriji, a še ni imel priložnosti, da bi pokazal vse svoje vrline.

Vedno znova se pojavlja želja, da bi nekako zajeli postopke za prelet državne meje v sili. Obstajajo dogovori in ob resni potrebi sploh ni težav, bilo pa bi nujno poskrbeti za večjo ekspeditivnost in v ta namen skleniti enotne meddržavne pogodbe.

Podkomisija za plazove se še vedno razvija, ima pa opravka s trdovratnim in neizprosnim sovražnikom, ki ne prizanaša — s snežnimi plazovi. Minulo sezono je bilo v plazovih mrtvih 125 ljudi, od tega največ med smučanjem po celem snegu ob sicer teptanih smučiščih, torej na stranpotjih, pa tudi dosti planincev in alpinistov na smučeh, torej turnih smučarjev. Stvar je tako zastrašujoča, da smo sprejeli posebno resolucijo, ki jo bom predstavil na drugem mestu.

Če je bilo v evropskih gorah 36 % smrtnih žrtev zaradi plazov pri turnem smučanju in med smučanjem po celcu pa so plazovi kot celota krivi 56 % vseh smrti v Himalaji. To velja vsaj za obdobje od leta 1950 do 1978. Če bi upoštevali še ostale odprave in trekinge ter odprave v Himalajo pred letom 1950 bi bile številke še hujše. Če upoštevamo, da so člani odprav pro-

stovoljci, ki odhajajo v gore zaradi gore same pa je toliko huje, da umre v himalajskih gorah zaradi plazov zelo veliko šerp, ki jih v odpravo tira zaslužek. Njihova smrt pa ima hude posledice v družini in se kaže tudi v širšem okolju. Planinci, ki organizirajo odprave, bi to morali upoštevati.

Sicer pa se podkomisija za plazove ukvarja tudi z napravami za iskanje zasutih v plaz. Trenutno je velik problem v tem, da teh še ni mnogo, kolikor pa jih je, so dveh vrst in jih med seboj ni mogoče zamenjati. Nemci zdaj poskušajo vgrajevati dva sistema v eno ohišje, še vedno pa ni na voljo nobenega sistema na UKV področju, ki bi gotovo dal dobre rezultate. Lavinska šola prof. F. Avčina in T. Jégliča je to že davno potrdila.

Zdravniška podkomisija ima v prvem planu še vedno nesreče zaradi ohlajenosti in si beli glavo, kako obdržati pri življenju tiste, ki se zagozdijo v ledeniško razpoko ter se tam praviloma prej ohladi do smrti, kot jih utegnejo iztrgati iz objema ledu.

Vedno več planincev odhaja v visoke tuje gore s trekingi. Kriteriji za udeležbo tu niso tako ostri kot za odprave, zato smrti niso redke. K temu pa vodi tudi dejstvo, da gre število v debele desettisoče (samo pod M. Everestom jih je bilo lani prek 8000).

Podobno je na smučarskih tekih na dolge razdalje. Tudi tam ne gre brez smrtnih žrtev in to zahteva primerno šolane ter pripravljene reševalce na smučeh.

Podkomisija za opremo in tehniko reševanja je govorila o normiranju kvalitete reševalnih naprav, ki doslej formalno niso obstajale, četudi je bilo temeljito poskrbljeno za varnost. Podala je navodila glede obremenitve jeklenice za spuščanje ponesrečenca ter opozorila, da naj te ne presegajo dolžine 500 m, le izjemoma so lahko dolge 800 m. Povrh naj taka vrh nikdar ne bo obremenjena z več kot dvema osebama in pripadajočo reševalno opremo (nosila, itd.).

Za reševanje iz ozkih ledeniških razpok so se nekatere naprave že preživele, npr. ledeniške klešče in mreža. Bolj se uveljavljajo posebej v ta namen prirejena ledna kladiva za ročno ter mini kompresorske naprave za strojno reševanje. Tudi sredstva zoper zmrzovanje zagozdenega planinca v ledene stene razpoke so dobra. Ponesrečencu samemu pa pomaga tudi dovajanje toplega zraka.

Podkomisiji gre hvala tudi za pobudo po osrednjem zbiranju podatkov o nesrečah, ki je bilo doslej prepuščeno pobudi posameznih članic in povsem neusklajeno. Upamo lahko, da bo že v letu dni na voljo enoten obrazec z rubrikami, ki bodo dopuščale tudi poglobljene analize o vzrokih nesreč in smrti oziroma poškodb.

Predaleč bi zašli, če bi se ustavljali pri vsem, kar je bilo povedano. To je zajeto v poročilih posameznih podkomisij, ki jih je izdala komisija za GRS pri PZS.

Občni zbor je obravnaval tudi sprejem novih izrednih članov, med drugim ZDA in Veliko Britanijo ter kot posameznika švicarskega specialista za plazove in publicista Andreja Rocha. Pred zaključkom občnega zbora smo se domenili še za prihodnje srečanje, ki bo 2., 3. in 4. oktobra prihodnjega leta v Bovcu.

Pavle Šegula

UNION INTERNACIONALE DES ASSOCIATIONS D'ALPINISME DESET PRAVIL ZA PRAVILNO RAVNANJE V GORAH

1. Pred vsako turo je treba preveriti gorniške izkušnje in telesno usposobljenost odraslih in otrok. Hoja po gorah ni združljiva z nezanesljivostjo koraka in vrtočlavlivo.

2. Vsako gorsko turo je treba s pomočjo priročnikov in zemljevidov natančno načrtovati. Tudi priporočila planinskih društev in poznavalcev kraja, kot so to gorski vodniki in oskrbniki postojank, lahko pri tem odločilno pomagajo.

3. Za hojo po gorah sta nujni ustrezna oprema in obleka: predvsem trdni visoki čevlji s prijemajočimi podplati. Ker se vreme v gorah pogosto zelo hitro spremeni, je zaščita pred dežjem in mrazom prav tako zelo pomembna.

4. Iz varnostnih razlogov bi bilo treba pred odhodom sporočiti smer in cilj ture kot tudi predviden čas za vrnitev oskrbniku gorske postojanke ali vsaj prijateljem.

5. Hitrost pohoda je treba prilagoditi zmogljivosti celotne skupine. Prehitra hoja na začetku ture neizogibno povzroči predčasno izčrpanost.

6. Ne zapuščajte označenih poti. Da bi se izognili padcem, je tudi na nezahtevnih delih poti potrebna največja pazljivost. Zlasti bodite previdni pri vzponih po strmih travnatih pobočjih, še posebej, če so ta mokra. Posebno nevarna so prečenja snežišč in ledenikov.

7. Proženje kamenja je treba neizogibno preprečevati, saj bi lahko v nasprotnem primeru ranili druge planince. Mesta, ki jih ogrožajo kamniti plazovi, je treba kar najhitreje prehoditi, nikar da bi se tam ustavljali.

8. Če se vreme sprevrže, če se spusti megla, če postane pot težavna ali je slaba, se je treba vrniti. To ni nobena sramota, marveč znamenje razuma.

9. Če pride do nesreče, ostanite mirni. Marsikdaj si boste lahko sami pomagali. Če ne, je treba s klici, svetlobnimi znamenji ali z mahanjem z velikimi kosi obleke priklicati pomoč. Ranjenca je treba

praviloma pustiti na kraju nesreče, vendar ga po možnosti ne pustite samega. Kraj nesreče označite tako, da ga boste po vrnitvi že iz daljave prepoznali.

10. Gore so za vse. Dolžnost vsakega planinca je sodelovati pri njihovi ohranitvi in čistosti. Svoje odpadke odnesite v dolino, varujte živalski in rastlinski svet!

M. A.

20 LET HELIKOPTERSKE ENOTE AIGEN-ENNSTAL

V vsej Avstriji gotovo ni bolj popularne vojaške enote, kot so helikopterske skupine. Poseben sloves kot pomočniki v stiski in nevarnosti pa uživajo helikopterski piloti, ki imajo svojo postojanko v Aignu, to je v osrčju Vzhodnih Alp. S svojimi sodobnimi stroji poletijo ti možje vedno takrat na pomoč, kadar prizadene prebivalstvo kakršnakoli ujma, nezgoda ali gorska stiska.

Vse od ustanovitve te enote je bil urejen pristajalni prostor za helikopterje pri Appelhausu, kjer je bilo mogoče pogosto opazovati zanimive vaje pilotov. Zaradi gradnje nove žičnice pa je bilo treba premestiti pristajališče na južno pobočje Appelhausa, kar so izvedli v letošnjem poletju.

Velike dosežke te helikopterske enote je ob jubileju soglasno slavil ves tisk, televizijski gledalci pa so lahko v sliki občudovali vse tisto, kar zmorejo in znajo njeni pripadniki. Tudi gorniki so se jim primerno zahvalili, zlasti še za neštete reševalne akcije, s katerimi so uspešno pomagali ob nesrečah v gorah. (Povzetek po sestavku v letošnji 6. številki sicer na zunaj zelo skromnega glasila avstrijske turistične zveze »Der Tourist«.)

M. A.

STOLETNICA KOČE NADVOJVODE JOHANNA

Najvišje ležečo planinsko postojanko v Avstriji, tako imenovano kočo nadvojvode Johanna, so slovesno odprli 18. avgusta leta 1880, in to v območju Grossglocknerja. Ali je sploh treba omeniti, da so morali med njeno gradnjo premagati številne težave? Koča stoji na področju, ki se imenuje Adlersruhe — torej orlovo počivališče, v višini 3454 metrov in se je mogoče od nje povzpeti na vrh Grossglocknerja v poldrug uri. V 100 letih svojega obratovanja je koča nudila svojo gostoljubnost neštetim domačim in tujim gornikom, ob slabem vremenu in pred viharji pa varno zatočišče. Tam zgoraj je mogoče dostikrat doživeti nepopisno veselje gornikov, ki so zmogli vzpon na naj-

višjo avstrijsko goro. Tudi razgled s te višinske točke je čudovit. V korist vseh planincev skrbi za vzdrževanje te koče, kljub svoji maloštevilnosti in skromnim možnostim, avstrijski alpinistični klub. Sestavek smo povzeli po članku z istim naslovom, ki je bil objavljen v lanski peti številki — september-oktober — Obvestil, to je glasila avstrijskega planinskega društva.

M. A.

ŠVICARSKA »TREKKING« ODPRAVA NA DHAULAGHIRIJU

13. maja lani je dosegla vrh Dhaulaghirija (8222 m) švicarska trekking odprava pod vodstvom Hansa von Kärela in v organizaciji znane planinsko-turistične organizacije Eiselin.

V razgovoru za zürški Tages Anzeiger je vodja odprave nanizal nekaj zelo zanimivih podatkov: odprava je štela 17 članov, na vrh pa jih je prišlo kar 14. Vsi člani odprave so se prijavi na javni razpis prireditelja in se med seboj v glavnem sploh niso poznali. Izreden uspeh odprave pripisuje vodja udeležencem pa tudi sreči z vremenom. Vsi udeleženci so izkušeni gorniki. Večji pomen pripisuje von Kärel izkušnjam iz lednih in kopnih tur kot pa tehničnim sposobnostim udeležencev. Sodi, da mora vsak udeleženec obvladati četrto težavnostno stopnjo. Ekstremni plezalci po njegovem mnenju niso nujno tudi najboljši člani odprav. Von Kärel, ki ima za seboj že štiri osem-tisočake (dva brez kisika), pripisuje usoden pomen doslednemu podrejanju vseh članov odprav in trekkingov pravilom gibanja na odpravah. Pri dvajsetletni tradiciji organiziranja trekkingov in odprav je doslej namreč samo en udeleženec izgubil življenje in to zato, ker se je med vzponom samovoljno oddaljil od skupine. Na vprašanje, kako je bilo s tovarištvom pri tako hitro sestavljeni odpravi, je vodja nakazal, da na gori ni bilo vse tako kot pred vzponom: »Alpinista spoznaš prav šele na gori, ko postane težko.«

Von Kärel priznava, da je prireditelje večkrat bolela glava pri načrtovanju in izvedbi te akcije — računali so s plazom kritike, če bi doživeli neuspeh.

Pa še stroški: tokrat so znašali 13 000 švicarskih frankov na osebo (odprava je bila organizirana v klasičnem slogu). Čez dve leti načrtuje Eiselin odpravo na Shisho Pangmo. Kitajci so dražji od Nepalcev in zato izračunavajo stroške med 30 000 in 40 000 franki na udeleženca. Že zdaj iščejo pokrovitelje, ki bi pomagali pri financiranju, ker tolikšnih stroškov udeleženci sami pač ne bodo mogli pokriti.

Takšen je torej trenutno vrh razvoja, ki se kaže že nekaj let: cilji odprav posta-

nejo že čez nekaj let zanimivi tudi za trekkinge. Je to »deglorifikacija« uradnih odprav? Ali pa so na obeh straneh že enakovredni ljudje?

Peter Soklič

CESTNI PREDOR GOTTHARD IN DRUGI SUPERLATIVI

5. septembra lani so pod Sv. Gotthardom slavnostno odprli najdaljši cestni predor na svetu. V Göschenu, Kanton Uri, je začetek cevi daleč vidnega priključka Tessina na Centralno Švico. Vije se pod sotesko Schöllenen, kjer je že od nekdaj znani Hudičev most čez Reusso, daleč nad njim je Andermatt, na višini 2065 m preluknja Monte Proso in pri Airolu v sončnem Tessinu spet pride na dan. Vsega skupaj je dolg 16 322 m, širina vozniških površin je 8 m. V predoru je 6 central za zračenje, 18 zračnikov, od katerih ima vsak skoraj štiri metre premera. Beton so potiskale črpalke na podzemnih gradbiščih, njihov dolžinski rekord — 320 metrov še vedno velja. 550 delavcev sedmih različnih narodnosti je delalo tu več kot deset let. Tudi varnostne naprave dosegajo rekorde: varnostni oporniki, TV-kamere, zvočniki, protipožarne naprave, radio, elektronski nadzor in centrali za upravljanje na obeh straneh. Veljavna statistična norma, po kateri je na vsak kilometer vračunana ena smrtna žrtev, tu ne bi smela biti izpolnjena.

Pred slabimi 100 leti (1882), ko so Švicarji zgradili skoraj 15 km dolg železniški predor pod Gotthardovim masivom, ki je takrat veljal za tehnično čudo sveta, je bila bilanca precej drugačna: 307 delavcev je umrlo, nad 10 000 jih je zbolelo ali pa so umrli kasneje zaradi silikoze in zaradi »gotthardske bolezni«, ki so jo povzročile gliste. V primerjavi z današnjimi so bili njihovi delovni pogoji morilski. Toda tudi to svetovno čudo ni dolgo prednjačilo: leta 1906 je začel obratovati 19 800 m dolgi železniški predor pod Simplonom med Italijo in Švico.

16. julija 1965 je svet spet dobil najdaljši cestni predor. Takrat sta ministrska predsednika Francije in Italije, general de Gaulle in Saragat s stiskom roke delno okrepila evropski optimizem. Od tedaj 11 600 m dolgi vozni pas, 2 500 m globoko pod Mont Blancom povezuje obe deželi — kadar na italijanski strani ravno ne stavkajo.

Tudi v zraku spet prednjačijo Švicarji. Do konca lanskega leta je za najvišjo žičnico na svetu veljala kabinska žičnica iz Chamonixa na Aiguille du Midi (3802 m) v Franciji. Zdaj uradno od 7. junija lani, pripada ta naslov vzpenjači, ki iz Trocken Stega v Zermatu pelje na Mali Matterhorn (3820 m) pod Breithornom. In to zaradi celih 18 metrov!

Celo na področju voda bi komaj kdo lahko prekosil Švicarje. Narava jim je podarila nepresahljive vire energije. Več kot 1000 elektrarn, od tega 400 večjih, proizvaja 35 milijard KW ur elektrike (1975); največja dolinska pregrada — Grande Dixence v Wallisu, je z 285 metri najvišji jez na svetu. Zaradi varuhov narave je zavrta gospodarska rast in gradnja elektrarne s črpalnim vodnim zbiralnikom Gletsch na wališki strani Furka — prelaza pod razbitinami rhonskega ledenika. Razvoj v smer atomskih central je negotov, predvsem zaradi preplaha med turisti, ki bodo slej ko prej ostali eden najpomembnejših opornih stebrov švicarskega gospodarstva. Jez v obliki loka naj bi bil visok 135 m in na oboju dolg 462 m. Traso za Furka — čezalpsko železnico in cesto bo treba premakniti in okrepiti vse druge naprave. »Umetno jezero Gletsch« bi zadržalo do 100 milijonov kub. metrov vode, ki bi zalila dolino do višine 1833 metrov. Velikani v Alpah — za blagor človeštva.

M. C.

PLASTIČNI PLANINSKI ČEVLJI

Še lanski poletni katalog Münchenske športne hiše Schuster je omenjal en sam model plastičnega planinskega čevlja — in tako je ostalo vprašanje o prihodnosti plastičnega planinskega čevlja odprto.

Danes pa že lahko zasledimo mnenja, ki to vprašanje že določneje opredeljujejo.

V primerjavi z usnjenimi čevlji namreč ta obutev nudi nekaj omembe vrednih prednosti. Predvsem jih je zelo lahko vzdrževati. Namesto čiščenja je treba samo stopiti v najbližnji potok in jih oprati, kajti povsem odporni so proti dežju ali snežnici, zato se bodo verjetno tudi najprej uveljavili na zimskih in ledeniških turah. In še ena prednost: ker je njihov ustroj relativno čvrst in trd, bodo verjetno za nedeljske izlete res manj primerni, pač pa bodo mnogo bolj ustrezni za nošenje derez pa tudi za plezanje, kjer je na voljo zelo malo opornih možnosti.

Veliko negotovosti je zavljo teže plastičnih čevljev. Taki čevlji namreč tehtajo med 1400 do 1900 g, za primerjavo z usnjenimi, ko tehtajo povprečno 900 g do 1500 g pa tudi več.

Glavni očitke, ki ga je plastična obutev še vedno deležna, je potenje nog, ki se pojavlja zato, ker material, iz katerega je čevlji izdelan, ne diha. Toda težak usnjen planinski čevlji s plastičnimi, gumijastimi ali celo jeklenimi vložki in ojačenji prav tako ne diha. Vsi planinski čevlji, tudi novi plastični modeli, se zračijo skozi zgornji del, ki se pri hoji premika in s tem omogoča dokaj dobro kroženje zraka. Poleg tega imajo plastični modeli usnjen notranji čevlji, ki ga je

moč izvleči. Le-ta vpija del vlage in se potem, ko ga vzamemo iz čevlja, zelo hitro posuši.

Tudi izkušnje same kažejo, da je temu res tako. Noge se v plastičnem čevlju ne potijo bolj kot v klasičnem, usnjenem. Edino, kar morda moti, je to precejšnja togost zgornjega dela, ki pri strmem ali poševnem vzpenjanju ovira gibanje gležnja. Za ta problem se proizvajalci obutve doslej niti niso menili, ker pri plastičnih čevljih, namenjenih za turno smuko, ni bilo dosti reklamacij.

Če bo uspelo izdelati čevlj s sorazmerno gibljivim zgornjim delom, ki bi bil zavoljo tega veliko udobnejši za hojo, se bodo plastični modeli, predvsem visokogorski čevlji zaradi navezovanja derez, razširili iz povsem preprostega razloga, ker bodo ročno izdelani usnjeni čevlji kmalu mnogo predragi.

M. C.

MEDNARODNI ATLAS PLANINSKIH KOČ 1980

Izdajatelj: Nemška smučarska zveza »Pri-jatelji smučanja«, München. Geobuch-Ver-lag, München. Barvne platnice iz trdega papirja, format: 120 × 215 × 13 mm. Ce-na: 14,80 DM.

V tej žepni knjigi je na 270 straneh s po-močjo mednarodno razumljivih znakov opi-sanih okrog 1800 planinskih koč različnih velikosti, ki jih upravljajo planinska dru-štva ali pa so v privatni lasti, vključno z zavetišči in to na območju bavarskih, avstrijskih, južnotirolskih, trentarskih in slovenskih Alp. Za razdelitev tega območ-ja rabi še vedno veljavni Morigglov si-stem DAV. 24 strani zemljevidov in 15 strani dolg seznam — vse to lajša iskanje alpskih predelov in planinskih koč. Veliko opisov planinskih koč ponazarjajo fotogra-fije. Na treh straneh so zemljevidi, ki planincem in ljubiteljem narave rabijo za dodatno pomoč, kar nasploh velja za ce-lotno knjigo.

M. C.

POPULARNOST AMERIŠKIH NARODNIH PARKOV

Evropejec je presenečen, pravi dr. H. H. Stoi-ber v svojem zapisu v reviji Der Naturfreund, kakšno široko priljubljenost uživajo narodni parki v ZDA, državi, ki bi ji lahko oporekali brezobzirno hlepenje po moči in dobičku. Kakor hitro je obiskova-lec nekoliko seznanjen z razmerami, ne more spregledati velikanskih stroškov in nesebične požrtvovalnosti, brez katerih ne bi bilo moč urediti in ohraniti parkov. Narodni parki ne živijo samo v zavesti do-mačinov — o njih lahko razpravljaš tudi

s preprostimi ljudmi — ampak tudi dalj-nih rojakov: vsak Američan, naj živi še tako daleč od velikih narodnih parkov, si želi obiskati katerega izmed njih. Nič čud-nega, če je ob slehernem narodnem parku nastalo kakšno privatno združenje, ki skrbi za razvoj parka, se seznanja z razmerami v njem in izreka kritiko, kadar je to potrebno. V dobrih sto letih si je mnogo pomembnih mož prizadevalo, da se je misel na narodne parke, »narodno dediščino«, globoko zakoreninila pri sle-hernem državljanu; nekoč so bili to po-samezniki, zdaj jih je na tisoče. Skrb ne velja samo velikim narodnim parkom, temveč tudi manjšim »enotam«: zgado-vinskim stavbam, bojiščem, naravnim spo-menikom, obrežjem. Povsod je treba, po-leg zavzetosti za ohranitev narave, dopu-ščati tudi območja za nemoteno rekrea-cijo, ki je zvezana z uporabo moderne tehnike, vendar slednje le v najmanjši meri. Drastične omejitve svobodnega gi-banja v zavarovanih pokrajinah se zde Američanom nekaj samo ob sebi umev-nega, saj je večini prirojen romantičen odnos do narave in se dobro zavedajo, kaj je v nasprotju z zakonom. Družbe, kakor npr. National Park Association in Wilder-ness Society, delujejo na večjih območjih in s svojo popularizatorsko in informativ-no dejavnostjo krepijo navdušenje in se-znanjajo s problemi široke kroge ljubitel-jev narave. Med članki velja kot posebno učinkovite omeniti prikaze v reviji Natio-nal Geographic (posebna izdaja je izšla julija 1979). V njih bomo našli mnene-nje, da so ameriški narodni parki, kar zadeva lepoto in njihovo znanstveno vred-nost, brez primere na svetu.

F. V.

DOGODKI NA »STREHI SVETA«

Velika svetovna polemika proti atomske-mu orožju je dosegla tudi najvišji vrh na svetu — Mount Everest. Neka baskovska ekspedicija je na tem vrhu pustila prapor, na katerem je bilo izpisano protinuklearno geslo. Dva poljska alpinista, Andrzej Czok in Jerzy Kukuczka, sta to zadevo prinesla v dolino za spomin in tako je ta mala »antinuklearna misija« prišla tudi na Polj-sko, z majhnim ovinkom seveda — čez Mount Everest. Martin Zabaleta, član baskovske ekspedicije, je pritrdil na vršni trikotnik ozko trikotno zastavico z oznako ETA. Poljaka Leszek in Krzysztof Wielicki, ki sta 17. februarja lani dosegla vrh te gore pozimi, sta tam pustila poleg dru-gega tudi križec in rožni venec, ki jim ga je dala mati leta 1974 umrlega sina — alpinista Stanisława Latala. Te spomine so potem odnesli Baski domov... Dva Japonca, ki sta 10. maja zavzela vrh s severne strani pa sta zagrebla svojega

tovariša, ki se je ponesrečil teden dni pred njunim prihodom.

Mnoge zanimivosti, mnogo živahnih srečanj različnih dogodkov, doživljajev pa tudi navad in običajev... Ni miru na vrhu gore...

Jozef Nyka

ZANIMIVA ZBIRKA

Dr. Jerzy Hajdukiewicz iz Zakopanov je sredi julija lani dosegel vrh Barre des Ecrins (4101 m) v Dauphineji. Vzpon sicer ne pomeni nobenega posebnega doživetja, pomeni le življenjski zaključek nekega moža, ki je 40 let planinsko aktivno deloval tako, da je obiskal vse vrhove, visoke nad 4000 m, kar jih najdemo v Alpah. V celotnem alpskem prostoru je na voljo kar 57 vrhov, ki se ponajša z višino čez 4000 metrov, 34 od teh je v Valiških Alpah, 11 pa jih najdemo v skupini Mt. Blanc. Omenjeni mož je začel leta 1942 na Piz Bernini, 1980 pa je zaključil na skrajnem zahodu na Barre des Ecrins. Nekatere štiri tisočake je obiskal večkrat, zraven teh pa ima na spisku še nekako 14 vrhov, ki s svojo 4000 metrsko višino sicer pomenijo le — stranski vrh. Dent d'Herens je dosegel dvakrat po znanem severnem razu, leta 1964 pa je opravil prvi zimski vzpon na Welzenbach. Je prvi Poljak, ki se lahko pohvali s tako planinsko-alpinstično bero.

Jerzy Hajdukiewicz je danes star 61 let in šteje za osrednjo osebnost v poljskem alpinizmu. Leta 1960 in 1971 se je udeležil kot zdravnik mednarodne odprave na Dhaulagiri in Malubiting.

Jozef Nyka

DER NATURFREUND 3/80

Glasilo avstrijske organizacije Naturfreunde — leta 1979 je štela 150 031 članov — izhaja 73. leto. Na leto izide pet števil. Člani ga prejemaajo brezplačno. Glavni in odgovorni urednik je Fritz Moravec.

Tretja številka je posvečena narodnemu parku Visoke Ture. Misel na njegovo ustanovitev zori že od leta 1971. Po robu se postavlja energetsko in tujsko-prometno gospodarstvo...

V uvodniku zagovarja dr. H. Fischer misel o NP VT, ing. A. Draxl pa našteva razloge, ki govorijo za njegovo ustanovitev; v drugem članku prikazuje nasprotja med gospodarstvom in varstveno idejo. S. Oberkirchner razmišlja o prostorskem planiranju v Alpah s posebnim ozirom na NP VT. Dr. H. H. Stoiber jedrnato povzema vtise, ki jih ima obiskovalec narodnih parkov v ZDA. Mag. H. Maier piše o vzorčnem zametku NP VT v osrčju velikega načrtovanega območja (Sonnblick—Kolm—Saigurn), kjer ni dovoljen noben poseg, ki bi bil v nasprotju z varstvom narave oz. režimom v bodočem narodnem parku. R. Dayer poudarja, da si je treba z združenimi močmi prizadevati za čimprejšnjo ustanovitev NP VT, in predlaga podpisno akcijo. Ob koncu so rubrike z novicami in poročila o novih knjigah.

Naravovarstveno misel podpirajo številne kakovostne reprodukcije izbranih posnetkov, ki so nastali na ozemlju bodočega NP VT.

F. V.

PLANINSKI POHOD IGRIŠE—HOM

V oktobru je bil planinski pohod Igriše—Hom, ki so se ga udeležili 104 planinci. Pohod pa je vodil mladinski vodnik Milan Polavder.

Kolona se je ustavila najprej pri spomeniku 10 talcev in neznanega borca; spregovoril je spomeničar Ludvik Zupanc-Ivo, mladina pa je pripravila kulturni program. Potem so šli mimo Matijevca in Turnško-vega mlina na Igriše. Tu je spomenik na kraju požgane Igrišnikove (Hribarjeve) domačije. Mimo drži TV pot z Mrzlice na Šmohor. Ob tej domačiji je spregovoril borec Johan Košir-Nande. Učenka Irena Vozlič iz sedmega razreda je deklamirala pesem Vsi spomeniki. Kolona se je spustila v graben Dolgega potoka, šli so mimo Laznika in pri Germačniku prišli na označeno pot z Mrzlice. Spustili so se na preval Počivalnikov vrh (581 m) in od tu po stari planinski poti v Zahod k spomeniku blizu Likoviča. Tu je spregovoril planinec Rado Cilenšek. Bil je aktiven udeleženec NOB in je tisto hajko preživel. Mira Ramšak je prebrala pesem Frančka Kojnika »Hajka«.

Potem so šli ob vznožju Kamnika na razpotje v Zahomu in se povzpeli do Drago-vega doma na Homu. Tu je čakal udeležence čaj in partizanski golaž.

Med potjo je vsak udeleženec dobil spominski našitek in spominski žig v izkaznico tega pohoda ali v izkaznico prvega pohoda (23. 2. 1980, Dobrovlje). To je bil drugi planinski pohod v okviru pohodov ob spomenikih NOB v Savinjski dolini; posvečen je bil 30-letnici PD Zabukovica in spominu na hajko v Zahomu. Ti pohodi imajo tudi namen, da bi spodbujali hojo v naravi.

B. J.

KJER TIŠINA ŠEPETA, 4. IZDAJA

V novembru je izšla že četrta razširjena izdaja knjige dr. Franceta Avčina Kjer tišina šepeta. Vsekakor lepo priznanje za knjigo samo, njenemu avtorju pa tudi dejstvu, da naš kulturni prostor s takšnim zanimanjem sledi temam iz narave, gora.

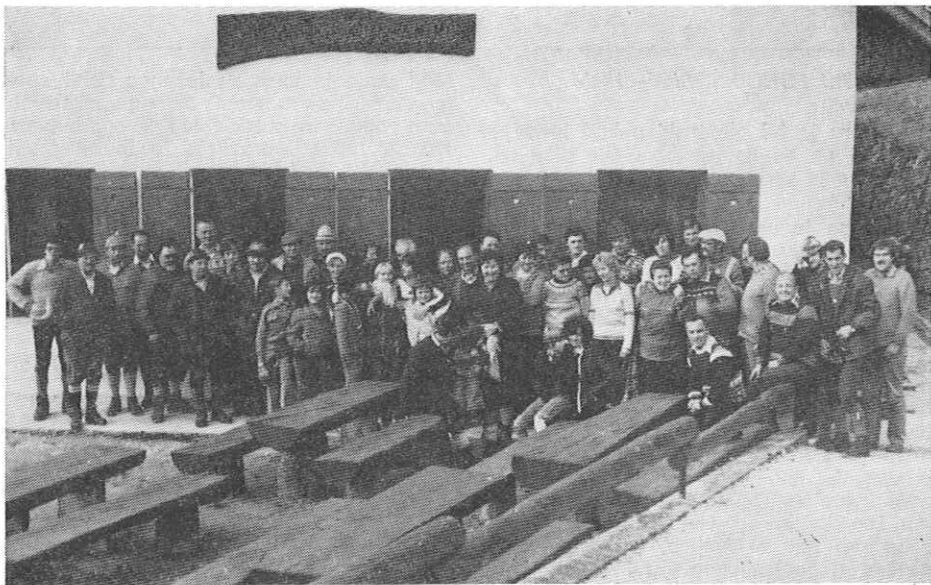
INFORMACIJE O PLANINSTVU

Na Svetu za informiranje pri Občinski konferenci SZDL Žalec je bila konec oktobra lani razprava o dokumentu, ki naj pokaže stanje informiranja v občini Žalec v minulih dveh letih. Planinci so bili edini, ki so poročali o tem, koliko so Informativna sredstva poročala o planinstvu občine Ža-

Pohodniki na cesti za Kotnikovo domačijo

Foto J. Majcenovič

Zbor Savinjskega MDO pred Domom pod Reško planino

Foto B. Jordan

lec. Druge dejavnosti tega pregleda nimajo. Tako so lahko navedli, da je bilo v tem času objavljenih 145 prispevkov v Novem tedniku, 47 prispevkov v Delu, 29 v mesečniku občine Žalec »Savinjski občan«, 27 v TV-15, 20 v Večeru, 14 v Naši obrambi, po 4 prispevki v glasilu OZD SIP Šempeter in v glasilu OZD Keramična industrija Liboje. En prispevek je objavilo glasilo OZD Sime Žalec, 7 pa glasilo ITC Naš glas.

F. Ježovnik

PD ŽELJEZNIČAR ŠID

To društvo — letos praznuje že 25-letnico delovanja — izdaja že 5 let svoje društveno glasilo »Planinar«, v katerem objavlja vse zanimivo iz planinskega življenja pod Fruško goro.

KRÁSY SLOVENSKA 10/80

Slovaška revija »Lepote Slovaške« izhaja pri založbi Šport v Bratislavi že 17. leto, posvečena je propagiranju naravnih lepot in zanimivosti, prometu, turistiki, planinstvu, jamarstvu, varstvu narave in narodpisju. Tiskana je na brezlesnem papirju, tako da prihajajo reprodukcije umetniških fotografij — večinoma so celostranske — do popolnejše veljave. Iz vsebine oktobrske številke navajamo: 35 let spomeniško varstvene dejavnosti v zahodnoslovaškem okrožju (dr. B. Kovačovičová-Puškárová),

Zgodbe o tatranskih vrhovih, 30. nadaljevanje: Lomnický štít (I. Bohuš), Imenoslovje Velike Fatre (Z. Hochmuth), Popotovanje po Gorenji Oravi (J. Vrčian), Kako so nastale slovaške gore (M. Kováč, J. Michalík), Nov plezalni vrtec v Malih Karpatih (C. Radványi, I. Bajo), Podatki o najglobljih brezni na svetu (G. Stibrányi), Slovaški jamarji v francoskih vertikalih (G. Stibrányi), O prižemah (V. Procházka). Ob koncu so običajne rubrike z novicami in poročila o novih knjigah.

F. V.

ZBOR GS SAVINJSKEGA MDO

Zadnjo nedeljo v oktobru je bil zbor GS Savinjskega MDO v planinskem domu pod Reško planino. Ob tej priložnosti je bilo ugotovljeno, da so na področju vzgoje gorskih stražarjev kar marljivi, saj so v štiriletnem obdobju vzgojili kar 96 gorskih stražarjev. Komisija za varstvo narave in GS pri PZS je v tem domu organizirala instruktorski seminar. Na zboru so izvolili novega načelnika odseka Jožeta Majcenoviča, upamo, da bo dobro zastavljeno delo na tem področju uspešno vodil naprej.

B. J.

OSMA OBLETNICA SAVINJSKE POTI

V oktobru so organizirali podelitev značk Savinjske poti. Tokrat je bilo to v planinskem domu pod Reško planino. Kulturni

program so prispevali mladi planinci iz Prebolda.

Lani je prehodilo pot 83 planincev, torej skupaj doslej 689. Slavnostno pa so podelili tudi značko tov. Albinu Piklu ob njegovi 70-letnici. Savinjski MDO pa mu je za njegovo vztrajnost podelil zlato značko »Prijatelj planin«. Ob tej priložnosti so po sklepu Savinjskega MDO podelili plaketo »Prijatelj planin« tudi preboldskemu planinskemu društvu za delo pri obnovi planinskega doma.

B. J.

TURISTA NA CESTU 9/80

Polovica septembrske številke Turista je odmerjena spartakiadi — poročilom, vestem, izjavam, komentarjem. Nič čudnega, na vseh prireditvah je sodelovalo okrog 200 000 športnikov! Med drugimi prispevki je omeniti opis reke Rolave (dr. S. Bucharovič). Zanimiv je članek »Planiny a planinari«, v katerem opisuje ing. L. Leder naš gorski svet: v uvodu je informacija o jugoslovanskem planinstvu, nato o transverzali »planine Jugoslavije«, podrobneje pa prikazuje Prenj, Fruško goro in Jakupico. Sledi prispevek o Stráži na Krušnogorskem (ing. J. Hejtík), poškodbah pri turistiki (dr. J. Bazala), o Tinovi cerkvi v Pragi (ing. A. Kazda), o Zavihorlatskem gričevju (I. Netopil) in o Konopiškem potoku (J. Malinová), seve z vidika kanuistike. Tudi v tej številki je razgrnjena bogata izbira oktobrskih izletov, srečanj, pohodov in drugih športnih prireditev po vsej ČSSR

F. V.

HOTEJL

Že 15 let izdajajo v ciklostilnem tisku informativni bilten planinskih društev v Brnu z naslovom Hotejl. Bilten objavlja leposlovne sestavke, informacije s planinskega in alpinističnega sveta, pa tudi polemične članke.

PLANINSKE POTI NA PODROČJU SAVINJSKEGA MDO

Na zboru planincev Savinjskega meddržtvenega odbora lani v oktobru so ugotovili, da so se nekatere transverzale, ki jih vzdržujejo PD tega MDO, lepo uveljavile. V 8. letih je prehodilo Savinjsko planinsko pot 689 planincev, Šaleško pa v 7 letih 731 planincev, Štajersko-Zagorsko pot pa blizu 500 planincev. Ta, zadnja, ki sega v Hrvaško Zagorje, si zasluži še večji obisk. Premalo poznajo tudi Solčavsko planinsko pot. Doslej jo je prehodilo le okoli 100 planincev. Najbolj je obiskana Trimčkova planinska pot, ki ima zdaj dve etapi. Značke s te poti je doslej prejelo 1045 planincev.

F. Ježovnik

TURISTA NA CESTU 10/80

Uvodnik oktobrske številke glasila zveze češkoslovaških turističnih organizacij nas vabi na jesenski izlet ob reki Sazavi (J. Ludvíková). Poleg krajših sestavkov in poročil iz različnih področij turistike je omeniti razmišljanje o turistiki vajeenske mladine (B. Bažant), prikaz Katerinske jame na Moravskem krasu (ing. M. Olejníček), sprehod po Litenčiškem gričevju (ing. J. Kúr), po Pardubicah (ing. J. Rachota), arheološko zanimivi Libici (ing. J. Vaněk), sestavek o Staromestnem trgu v Pragi (ing. A. Kazda) in o Turieški kotlini na Slovaškem (ing. E. Laudinová). Ing. M. Houba našteva botanične rezervate in arboretume v ČSSR. Ob koncu je opis geološko in pokrajinsko zanimive okolice Vidnave (I. Netopil).

F. V.

Odmevi z gora v januarju in februarju 1981:

Urednikova oddaja ob 801. oddaji Odmevi z gora in pa pogovor ob novem letu s predsednikom PZS, Tomažem Banovcem. Na sporedu bo 9. 1. 1981.

Škarjev Everest — je naslov intervjuja Toneta Škarje z urednikom Odmevov, ko se pogovarjata o najnovejši knjigi, ki govori o 7. jugoslovanski odpravi na Mt. Everest. Oddaja bo na sporedu 16. 1.

Vrhovi, koče in razprave — to je naslov 803. oddaje in je vzel za svojo vsebino razpravo na GO, ki smo jo lahko spremljali v decembru lani v Ljubljani. Zapis je pripravil Marijan Krišelj. Oddaja pa bo na sporedu 23. 1.

Božidar Lavrič: Spomini na Eda Deržaja... Troje spominskih zapisov predstavlja vsebino zadnje januarske oddaje, ki bo na sporedu 30. 1.

V februarju pa bo, kot je to že navada, prva oddaja govorila o tem in onem iz planinskega sveta. Tokrat jo bo pripravil Mitja Košir, na sporedu pa bo 6. 2.

In še ena oddaja v februarju — to je priložnostni zapis o množičnem planinstvu, o zimskih nevarnostih v gorah in o pohodništvu. Na sporedu bo 13. februarja. Vse oddaje Odmevi z gora so na sporedu na II. radijskem programu ljubljanskega radia ob 17.35!

NOVE REVIIJE IN ČASOPISI
V CENTRALNI PLANINSKI KNJIŽNICI:

Die ALPEN, Bern, št. 2/1980
Die ALPEN, Zürich, št. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
ALPINISMO GORIZIANO, št. 2, 3, 4
ALPINISMUS, München, št. 4, 5, 6, 7, 8, 9
ALPINISTIČNI RAZGLEDI, KA PZS, št. 4, 5, 6, 7
AMERICAN ALPINE JOURNAL, vol. XXII, št. 2/1980
BERGFLITS, Den Haag, št. 3, 4, 5
De BERGGIDS, Amsterdam, št. 1, 2
Der BERGSTIEGER, München & Salzburg, št. 2, 3, 4, 5, 6, 7
BOREC, Ljubljana, št. 6—7, 8—9
DEUTSCHER ALPENVEREIN, München, št. 1, 2, 3
EHO, Sofija, št. 5—41
IAMESAK, Bratislava, št. 1/1980
INFORMACIJE TKS, Ljubljana, št. 14 (april), 15/1980
INFORMATIVNI PREGLED, Savet za človekovu sredinu, Beograd, št. 6/1979
KRASY SLOVENSKA, Bratislava, št. 6, 8
LATU JA POLKU, Helsinki, št. 2, 3, 5, 6
LOVEC, Ljubljana, št. 4, 5, 7, 8, 9
La MONTAGNE & ALPINISME, Paris, št. 1, 2
MOUNTAIN, London, št. 71, 72, 73, 74
NAŠE JAME, Ljubljana, št. 21
NAŠE OKOLJE, Ljubljana, št. 3—4
NAŠE PLANINE, Zagreb, št. 3—4, 5—6
NATIONAL GEOGRAPHIC, Washington, št. 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8
Der NATURFREUND, Wien, št. 3, 4
NATURSCHUTZ UND NATURPARKE, št. 2/1980
NAVZGOR, Glasilo mladih planincev PD Sežana, št. 2/1980
NOVICE, Jamarska zveza Slov., Lj., št. 1/1980
OBRAMBA IN ZAŠČITA, Beograd, št. 2
OBVESTILA, Komisija za popotništvo, Ljubljana, št. 9 (maj 1980)
OBVESTILA TK, Zveza telesnokulturnih organizacij Slov., Lj., izr. št.
OBZORNIK, Ljubljana, št. 4
OSA, plan. list, Omladinska sekcija PD Željezničar, Zagreb 3, 4/1979, 1, 2/1980
ÖSTERREICHISCHE ALPENZEITUNG, Wien, št. 1, 2

PLANINARSKI INFORMATOR, Skopje, št. 1/1980
PLANINARSKI LIST, PD »Kamenjak« Rijeka, št. 1 (maj), 2
PLANINSKI BILTEN, PD ČGP Delo, Ljubljana, št. 19/79, 20/80
PLANINSKI BILTEN, PD ŠŠD OŠ dr. Vita Kraigherja, Lj.-Bežigrad, št. 5/79
PROTEUS, Ljubljana, št. 7, 8, 9—10, 1 (sept.)
RIBIČ, Ljubljana, št. 3, 4, 5, 6, 7—8, 9
RODNA GRUDA, Ljubljana, št. 5, 7, 8—9, 10
SIERRA CLUB BULLETIN, Berkeley-San Francisco, št. 2 (marec—apr.), 3
SUUNISTAJA, Helsinki, št. 3—15
ŠPORTNA REKREACIJA IN TELESNA VZGOJA, Ljubljana, št. 1—4/1980
TABOR, Ljubljana, št. 4, 5, 8, 9
TÁJFUTÁS, Budapest, št. 12/79
TÁTERNIK, Warszawa, št. 1/1980
TELESNA KULTURA, Ljubljana, št. 1, 2
Der TOURIST, Wien, št. 3, 4, 5
Der TOURIST, Dresden, št. 6, 8, 9
TRAIL UND TIMBERLINE, Denver, št. 732, 733, 734, 735, 736, 737
TRIGLAV, Glasilo SPD Triglav v Švici, Meilen, št. 7 (1980)
TURISTA NA CESTU, Praha, št. 3, 4, 5, 6, 7, 8
UNION INTERNATIONALE des Associations d'alpinisme, Genève, št. 89 (maj)
VIJESTI, PS Hrvatske, Zagreb, št. 5 (maj)
ZBORNIK PD Drago Bregar, Ljudska pravica, Ljubljana, št. 1

PRISPEVKI ZA PLANINSKI VESTNIK

Matija Potočnik 171,85 din; Matej Šurc 274,55 din; Pavle Šegula 343,20 din; Stane Skubic 572,00 din; Miran Mihelič 457,60 din; Božo Jordan 457,60 din; Franci Ekar 572,00 din; Marijan Krišelj 2310,90 din. Skupaj 5159,70 din.

Vsem, ki so odstopili svoj avtorski honorar v korist Planinskega Vestnika in vsem, ki so sicer darovali za PV, se uredništvo iz srca zahvaljuje.

TOVARNA USNJA — KAMNIK

61240 KAMNIK, USNJARSKA ULICA 8

Telefon (061) 831 922 — Telex 31416 YU utok tozd Usnjarna,
tozd Usnjena konfekcija DSSS

Lastne trgovine:

61240 Kamnik, Kidričeva 15, telefon (061) 831 459
64240 Bled, Hotel Park, telefon (064) 77 945
61000 Ljubljana, Mestni trg 11
71000 Sarajevo, Radičeva 4, telefon (071) 24 015
50000 Dubrovnik, HTC Dubrava
Babin Kuk, prodajalna 21
Mali Stradun, Dubrava, telefon (050) 22 999, int. 584
66000 Koper, Prešernov trg 3, telefon (066) 22 870

PLANINSKO DRUŠTVO KRANJ

Kranjska koča na Ledinah in vlečnica
na ledeniku — junij—oktober
Kranjski planinski dom Gospinca na Krvavcu —
vse leto
Dom Kokrskega odreda na Kališču —
junij—september

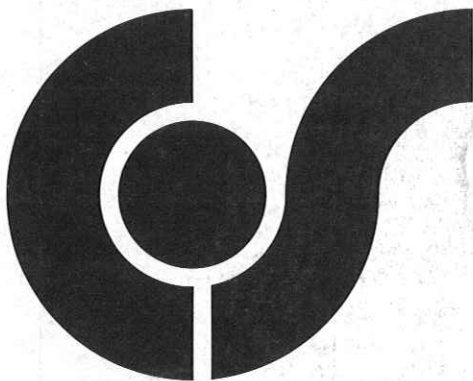
Transverzale:
Gorenjska partizanska pot
Kranjski vrhovi

Društveni prostori in Klub planincev, Koroška 27,
Kranj, telefon (064) 22 823

Uradne ure:
ponedeljek, torek od 8. do 11. ure;
sreda, četrtek, petek od 13. do 17. ure.

SLOVENIJALES

poslovno prireditveni center gorenjski sejem kranj

v sodelovanju z

**Zveznim sekretariatom za ljudsko
obrambo in Centrom za civilno
zaščito ZSLO**

prireja v Kranju od 1. do 5. junija 1981

**9. Sejem opreme in sredstev
civilne zaščite**

Domači in tuji proizvajalci in specializirane
trgovske organizacije razstavljajo na sejmu
opremo in sredstva CIVILNE ZAŠČITE za:

osebno in kolektivno zaščito

protipožarno zaščito

zaklonišča

prvo pomoč, splošno zdravstveno pomoč in

preventivno medicinsko zaščito za delo

v izrednih razmerah

detekcijo, dozimetrijo, dekontaminacijo

prečiščevanje vode

zatemnjevanje objektov

odstranjevanje ruševin in reševanje zasutih

oseb izpod ruševin

reševanje na vodi

prvo veterinarsko pomoč

deaktiviranje ubijalnih teles

začasno bivanje in oskrbo prebivalcev v vojni

in ob velikih nesrečah

dalje opremo in sredstva za potrebe službe

OPAZOVANJA, JAVLJANJA, OBVEŠČANJA IN

ALARMIRANJA (OJOA)

in za ostale oblike DRUŽBENE

SAMOZAŠČITE ter SLUŽBE JAVNE

VARNOSTI

V okviru sejma se prirejajo strokovni

seminarji, praktične vaje enot CZ,

specializirane razstave, posvetovanja, kar

vse ima pomemben vzgojni pomen in bistven

vpliv na razvoj CZ, službe OJOA in družbene

samozaščite nasploh. Tu je vključeno

tudi posvetovanje proizvajalcev opreme

in sredstev s koristniki le-te, oz. s predstavniki

teles, ki so odločujoča pri opremljanju.